

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. JUNIUS 7.

23. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Desideria pia.

I.

Váró Ferenc, amaz igen érdekes eszmecsere rendjén, a melyet Dósa Dénezszel tanáraink próbaidejének kérdése fölött e lapokon folytatott, a midőn az ügy megoldásának mostanról való elhalasztását javallta, maga merítette felszínre a kérdés egy oly gyökérszálát, a mely mindennél hatalmasabban bizonyítja, hogy a dolog érdemére nézve Dósával teljesen egyetért, sőt még alaposabban ohajtáná megoldani, mint a menyire a Dósa Dénezs, hogy ugy mondjam felszines, segédszere útján történhetnék.

Mit akarnak a szászvárosiak javaslatukkal elérni, ha nem azt, hogy leendő tanáraink hivattottsága felől ne csak okleveleik, hanem individualis működésük útján is szerezzünk biztos és előzetes meggyőződést, hogy lássuk, hogy a kit megválasztunk, nem csak gymnazialis tanár, hanem kálvinista profeszszor. Mit akar Váró Ferenc, a midőn a végzett tanár-jelöltek számára kolozsvári gymnasiumunkban, az itteni állami tanár-nevelővel kombinálva, gyakorló osztályokat szeretne nyittatni, ha nem éppen azt, hogy az állami tanár-nevelés szakqualifikációján felül, magunk gondoskodjunk, a mit az államtól nem várhatunk s talán el se fogadhatnánk, leendő felekezeti tanáraink kálvinista voltáról, szellemben, önzetlen odaadásban, hű ragaszkodásban felekezeti érzületéről.

Mindkét indítvány annak a sajnos, de tagadhatatlan valóságnak a következése, hogy az új, és ma egészen állami, tanár-nevelés rendjén, valóban felekezeti tanárookra mind csekélyebb mértékben számíthatunk, akár általában a kor irányzatát, akár e nevelés rendjét és eszközeit, akár pedig a hatalmasan működő versenyt tekintjük s ha ezekhez a ránk nézve hátrányos

körülményekhez még hozza számítjuk azt az általános emberi vonást, hogy a kivel az ember fogékonyabb korában szorosabb kapcsolatban nem állt, annak ügyét későbbben csak ritkán teszi egész szive szerint magáévá: meg is magyarázhatjuk magunknak a sajnos tényt, hogy a felekezettől elszakadva s egészen az állam kebelén növekedett tanár, ha később az egyház szolgálatába jut is, tiszte alatt nem azt fogja érteni, a minek, mi régiek, a kálvinista profeszszorságot tekintettük és éreztük.

A két indítvány, tehát, egyazon bajon akar segíteni, de nekünk ugy tetszik, hogy a szászvárosiak nem a dolog lényegére fordítják tekintetüket, mert magát a tanár-nevelést meg akarják hagyni teljesen államinak s csak a választás módozatának változtatását célozzák s ennek biztosító segélyére is csak annyiban számíthatnak, a mennyiben minden előjáróság szolgálati bizonyítványában mindig teljesen meg lehetne bizni; mig Váró éppen a tanár-nevelést akarja ismét a felekezettel kapcsolatba hozni s ezen az úton bizony számíthat is arra, hogy a felekezet nevelte tanár fölveszi majd teljes gondját annak, a ki nevelkedése rendjén végig gondoza.

Azt mondom ismét — mert minket, régi kálvinista profeszszorokat, bizony, legelső sorban anyaszentegyházunk nevelt profeszszorokká, ő éltetett cipóval, pályadíjjal, stipendiummal, jó tanácssal; tanáraink utódaikat látták, szerették, pártfogolták bennünk; tanítványokhoz, patronusokhoz segítettek s mikor itthoni összes tanulmányainkat, az ő szerető szemeik előtt, bevezetők, nem az államnak adtak át, hogy levegyék rólunk godjukat, hanem támogattak külföldi egyetemre menetelünkben, rajtunk tarták szemüket, gondoskodtak elhelyezésünkről, ha majd visszatértünk külföldről, a hol az idegen és egészen másszerű világban, még csak annál inkább meg-

szerettük a mi régi, egyszerű, szegény, de szerető édes anyánkat, mely idáig vezérlett.

Ezt a mi régi, benső és valóban morális kapcsolatunkat, melyben felekezetünkkel éltünk s melynek élő ereje, talán hivalkodás nélkül elmondhatjuk, ma is hat s az egész emberi életre szól, ezt kell ismét létesítenünk, természetes kifejlődésre juttatnunk s akkor, emberileg szólva, biztosítottuk ama baj orvoslását, a melynek Dósa Dénezs csak palliatív és a véletlentől függő, Váró Ferenc, pedig, úgy hiszem, radikális szerét praeskribálja.

Váró Ferenc, tehát, éppen fején találja a szeget, sőt, a midőn nem csak egyházkerületünknek, hanem lehetőség szerint magának az egyetemes ref. egyháznak feladataként jelöli meg a felekezeti tanárnevelés ügyét, ezzel, implicite, azt is kimondotta, hogy nem tartja elegendőnek, ha itteni „kollegiumunkban, az állami képzővel kombinálva, gyakorló osztályokat nyitunk“, hanem gondolnia kell arra is, hogy az egyetem ama növendékei, kik majdan a mi gyakorló iskoláknak akarnak gyakorló tanár-jelöltjei lenni, már egyetemi kursusuk idején részesülhessenek abban a pótló-nevelésben, a mely alapját vesse meg a leendő állami meg felekezeti tanárok közt ohajtandó és nélkülözhetetlen különbségnek.

Hogy ezt a törvényt szabta egyetemi kurzust az illetők egy magyar protestáns egyetemen végezthessék: reméljük, kívánjuk s talán, legalább idővel, munkáljuk is. Ma és még jó ideig, azonban, csak a budapesti és kolozsvári egyetemekről lehet e tekintetben szó s ha jól sejtem, Váró Ferenc is, nem részletezett, de velem együtt jól érzett, okoknál fogva, szintén nem a budapesti, hanem a kolozsvári egyetemre gondol, a midőn éppen a kolozsvári collegiumban akar gyakorló osztályokat berendeztetni.

A gondolat, hogy a reformált középiskolák leendő tanárai a kolozsvári tudomány-egyetem bölcsészeti-, nyelv- és történet-tudományi, meg mennyiség-termesztani karaival kapcsolatban létesítendő felekezeti tanár-nevelőben végezzék tanulmányaikat s nyerjék, az országos vizsgáló bizottság mellett, a felekezeti tanár-vizsgáló bizottságtól is kiegészített minősültségüket, nem új. Szász Domokos, kolozsvári pap és egyházmegyei jegyző 1875–76-ban mozgalmat indítván egy

ref. papnevelő intézetnek Kolozsvárrt leendő felállítására érdekében, azt egyszersmind felekezeti középiskolai tanár-nevelő intézettel ohajtotta volna kapcsolatba hozni. Az ügy akkor kelletlen vitákra adott alkalmat s végül az egyházkerület aval a kijelentéssel altatta el a dolgot, hogy „Szász Domokos ügybuzgalomból származó törekvését helyesli, köszönettel tudomásul veszi és alapok gyűjtésére a fölhatalmazást neki megadja.“ (1876 évi 37. jk. sz.)

Ám, természetes, hogy e határozatból egyéb sem lett, mint hogy az alap, a nagy Mikó Imre 4,000 frtjával együtt, ma mintegy tiz-tizenkétezer frtra gyűlt. De épp oly természetes, hogy mind a theologiai akadémia Kolozsvárra helyezésének, mind valamelyik s talán éppen a kolozsvári egyetemmel kapcsolatba hozandó prot. tanár-nevelőnek kérdése előbb-utóbb csak színre került ismét, ez utóbbi, első sorban, az 1883 évi XXX. t. c. által is provokálva és így természetes az is, hogy a szászvárosiak egyképpen, Váró Ferenc más módon, de mindketten a felekezeti tanárok kvalifikált voltának érdekében, fölemelték szavukat.

Mi is e kegyes ohajtásokra nézve akarunk egynémelyet elmondani a jövő alkalommal.

Szász Béla.

Váró Ferenc viszonzváására.

Váró Ferenc, kedves barátom, azt állítja, hogy ha az egyes tanintézeteknél nem is, de az egyházkerület tano-dáinál mindig lesznek kipróbált segéd-tanáraink, kik közül teljes megnyugvással, véglegesen választhatunk rendes tanárokat.

Én a multkor is azt állítottam és most is azt állítom, hogy nem lesznek, mert nem lehetnek. A törvény ugyanis megköveteli, hogy teljes gymnasiumnál a rendes tanárok száma, az igazgatót is beleértve, legalább 9 legyen. E kilenc tanár az igazgatónak hetenkint 12, négy idősebb tanárnak 18, négy fiatalabbnak 20 órát számítva, fedez 164 órát. A vallástan tanítására alkalmaznunk kell egy theologiai tanfolyamot végzett és papi vizsgát tett ifjút, ki a 16 vallás óra mellett, még más tantárgyat is taníthat az alsóbb osztályokban, például, magyar nyelvet, történelmet, számot, stb. A rajzórák száma 10, mit a rajztanár fedez. Ez együtt véve 194 óra. Az összes elméleti órák száma, a mértani rajzot is bele számítva, 210. Marad tehát fedezetlen még 16 óra. E 16 óra fedezésére csak egy segéd-tanár alkalmazható és pedig abból a szakmából, mely legnagyobb óraszámmal tanítatik. És ez is csak úgy, ha az intézet

pénzereje megengedi. Mert, ha a pénz nem jut, kénytelenek lesznek a rendes tanárok erejüket jobban megfeszíteni és 18-nál, esetleg 20-nál több órát vállalni. E mellett a rajztanárnak is lehetne számból, vagy földrajzból néhány órát adni. Látni való, tehát, hogy a segéd-tanárok száma az egész egyházközségben sem lesz 6—7-nél több és ezek is, csaknem mind, ugyanazon szakmából valók leendenek. A rendes tanárok megválasztásánál tehát kénytelenek leszünk a pályázók közül okmányaik alapján választani.

A mi a gyakorló iskolát illeti, magam is tudtam, hogy az egyéb, mint a kezdők műkedvelő kísérletezése, habár nem vagyok is az általa felmutatható eredmény felől oly magas véleménynyel, mint Váró Ferenc barátom. De cikkéből nem tudtam kiolvasni, hogy ő rendes gyakorló iskolát ohajtana a kolozsvári ev. ref. gymnasium kebelében létesíteni.

Most, miután tudom, kijelentem, hogy a gyakorló iskola felállítását a tudomány-egyetem feladata. Egyetlen gymnasium, legyen az bár a legjobban beállítva, nem rendelkezik kellő erővel, egy minta-iskola ellátására.

Dósa Dénezs.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1888, május 30.

Jelen vannak főt. Szász Domokos, elnök, Szász Gerő, Székely János, Szász Béla, Parádi Kálmán, Szabó Ádám, Deák József és Bodor Antal, titkár.

Az időközben elnöki ellátott ügyek bejelentése és jóváhagyó tudomásul vétele után, a titkár jelentést tesz a n. Bányai Vitális hagyatékának közjegyzői tárgyalásáról, melyen az egyházközséget maga képviselte. Azonban e tárgyalás ezúttal éppen csak elnapolásból állott, a menyiben az egyik végrendeleti örökös jogutódja az örökösödés ügyébe való bírói beavatkozást kérte, mely közbevetett kérdés törvényes eldőltségig a tárgyalás folyamatba nem volt indítható. Az Ig. Tanács tudomásul vette e jelentést, korábban kinevezett bizottságát, illetőleg számvevőjét, pedig, megsürgette, hogy véglegesen állapítsa meg az egyházközségnek a B. V. elleni számadásos követelését, hogy az a hagyatéki tárgyalás majdani folyamatba indulása idején érvényesíthető legyen.

Parádi Kálmán jelentést tesz sepsiszentgyörgyi kiküldetéséről, a hol e hó 23—24. napjain, Elischer József tankerületi főigazgatóval és miniszteri biztossal az ottani Székely-Mikó kollegium állam-segély ügyét illető szerződés tervezetét állapították meg, egyfelől az egyházközség, illetőleg az egyetemes konvent, másfelől a közoktatásügyi miniszter jóváhagyásának fönntartásával.

E középiskola, mely ma négy gymnasialis és egy előkészítő osztályból áll, mind a Mikó-alapítvány, mind az egyházközségi és konventi határozat értelmében teljes főgymnasiummá levén kifejlesztendő s e célú közoktatásügyi miniszter, a közoktatás állami érdekeinél fogva, szintén pártfogolván: az ügy eddigi tárgyalása két irány-

ban indított meg, egyfelől a mai négy osztályos állapot szükségleteinek, másfelől a leendő teljes főgymnasium költségvetésének szempontjából. Ehez képest mind Elischer József miniszterétől, mind tanügyi előadónk igazgató tanácsunktól azt az útastást nyerte, hogy a mai, meg a jövőbeli szükségletre való tekintettel két szerződési tervezet készítsenek, a négy és a nyolcz osztályos gymnasiumot illetőleg. A miniszteri biztos e munkához azzal a kijelentéssel fogott, hogy az egyes pontozatok megállapítására nézve miniszterétől külön útastást nem vón s így azok megállapításánál csak is a törvény határozmányai és saját belátása lesznek irányadói; az egyezkedő előjáróság és tanügyi előadó eljárását, pedig, a törvény tételei és az intézet érdekei mellett az a tény is irányozta, hogy a Mikó-alapítvány az 1891—2. tanév kezdetével 110,000 frtra levén emelkedendő, így a kollegium tanügyi céljaira e forrásból ez időponttól kezdve, 3500 frtnyi összeg fog, az alapító levél szerint, rendelkezésre állani.

A tanügyi előadó ezeknek előrebocsátásával, aztán, azt az indítványt teszi, hogy adatszerű kimutatás készítenő a Mikó-alap jövőbeli bevételeiről és hogy az Ig. Tanács minden lehető befolyásával törekedjék arra, hogy a 4 osztályú intézetre vonatkozó szerződés a konvent és a miniszter közt már az 1888—9. tanévre megkötessék. A szerződési tervezetek a következő főbb határozmányokat foglalják magukban:

I. A négy gymnasiumi osztályra nézve:

1) Az államsegélyt, az 1883. XXX. tcz. 47. §-a értelmében, maga az egyházi főhatóság alatt álló intézet kéri.

2) A kollegium összes értékeinek évi kamatai 13353 frtra tehető, mely összegből a tanítás céljaira 8656 frt fordítható, mihez képest az államsegély ez idő szerinti szükséglete 4800 frt, mely 1889. jan. 1-étől kezdve törvényhozásilag biztosítandó.

3) E 4800 frtnyi államsegélyből fedezendő lesz 3 tanár javadalma, egyenként 1200 frt fizetéssel és 200 frt lakpénzzel, és pedig: a magyar és német nyelvi, a mennyiség- és természettani s a mértani és szabadkézi rajz tanáráé; továbbá a taneszközök, könyvtári szerzemények s folyóiratok költségeinek egy része.

4) Az intézet maga fedezi a classica litteratura, meg a latin nyelv és történelem két r. tanszékének az előbbiekével egyenlő szükségleteit, továbbá a vallás tanár 300 frtját, az igazgatói és gazdasági tanári tiszteletdíj 200—200 frtját, a torna tanító 200, az ének tanító 150, a convictus felügyelőjének 950, az előkészítő osztály tanítójának 300, a kollegiumi pénztáros 500, az orvos 100, a szolga 144 frtját, az épületek jókarban tartásának, biztosításának és az adónak 1300 frtját, az irodai költségeket 100 frtban, a tisztogatás és fűtés költségeit 600, a rendkívüliek tételét 280 és az ösztöndíjakat 532 frtban.

5) Az intézet kiadásainak nagyobb része a felekezeti által levén hordozandó, a gymnasium kormányzata, az országos törvény értelmében, az autonomia jogkörében marad.

6) A felekezet saját tanárait saját törvényei értelmében és alapján választja, az állam-segélyből javadalmazott három tanárt, pedig, az egyházkerületi hatóságok véleményének meghallgatásával, a közoktatásügyi miniszter nevezi ki — az állami kinevezés alá bocsátandó egyik tanszék jelenleg már belevén töltve, a kinevezés e joga csak az illető tanszék megürültével száll át a miniszterre.

7) Az intézet jelenlegi vagyona teljes összegében az intézet tulajdonában megtartandó s az állami segélyezés megszűnte esetében az e segélyből tett befektetések értéke szintén az intézet tulajdonában marad, addig, azonban, e befektetések az ellenőrzés érdekében, az állammal szemben évenként elszámolandók. Az időközben nyert netaláni alapítványok szintén az intézet tulajdonai lesznek és maradnak, ha csak az alapítók másként nem intézkednek.

8) Minthogy az intézet fokozatosan teljes főgymnasiummá lesz kiegészítendő, az egyházkerület kötelezi magát az intézeti vagyon megfelelő gyarapítására, a mi első sorban a Mikó-alapítványnak az alapító levél értelmében való növekedése útján történik, ez alap már 1891--2-ön kezdve 110,000 frtra emelkedvén s tanügyi czélokra jövedelméből ez évtől kezdve 3500 frt levén fordítható, mely javadalom fokenként még nagyobb mértékben fog gyarapodni, s ezzel szemben az állam-kormány is kilátásba helyezi az állam-segély megfelelő arányokban való emelését, ezt törvényhozási úton is biztosítandó levén, valamint kilátásba, egyszer s mindenkorra szóló segély formájában, a tanhelyiségek szükséges szaporítására szolgáló állam-segély nyújtását is.

II. A teljes főgymnasiumra nézve.

E szerződési tervezet általános határozmányait illető pontjai, természetesen, min lenekben az előbbi tervezet pontjainak felelnek meg, eltérés csak az intézet által fedezendő költségeket és az államsegélyt illető pontoknál fordulván elő.

A kollegium értékeinek jövedelmei e szerint 1891/2-ön kezdve 16,856 frtot levén, az évi szükséglet fedezéséhez az intézet 12156 frttal, az állam pedig 12,000 frttal járulna és pedig ebből 1891/2-ben 6800, 1892/3-ban 8000, 1893/4-ben 9600 és 1894/5-ön kezdve a teljes 12,000 frt levén kiutalványozandó.

Az államsegélynek e fokozatonként kiadandó teljes összegéből fedezendő lesz hat r. tanár 1200 + 200 frtnyi javadalma és pedig 1. a magyar és német nyelv, 2. a mennyiség-, természettan, 3. a mértani és szabadkézi rajz, 4. a természetrajz és földrajz, 5. a német és latin nyelv s 6. egy mennyiség-termesztani tanár fizetése; továbbá egy helyettes tanár 800 frtnyi javadalma, kinek szakja időről-időre fog megállapíttatni; az igazgató tanár 200 frtnyi tiszteletdíja, a tornatanító fizetése 500, az orvosé 200 s a szolgálaké 400 frttal; nemkülönben tanszerekre és könyvtári átalányra 800 frt, irodai költségekre 300 frt, tantermek fűtésének és világításának kiadásaira 400 frt.

Az intézet 12156 frt évi járulékból fedezendő lesz:

négyszáz r. tanár 1200 + 200 frtnyi javadalma és pedig 1. egy o classica litteraturai, 2. egy történelmi és latin nyelvtani, 3. egy másik o classica litteraturai és 4. egy magyar és latin nyelvtani s irodalmi tanáré; továbbá a vallás tanár 600 frt fizetése, a gazdasági felügyelő 200 frt tiszteletdíja, a pénztáros 500, az ének- és zenetanító 400 frtnyi fizetése, az internatus felügyelőjének 1000 frtja, az előkészítő osztály tanítójának 360 frtja, az 532 frtnyi ösztöndíjak, adóra és az épületek jó karban tartására 1500 frt, az internatus fűtésére és világítására 400 frt, más rendes és rendkívüli költségekre 1064 frt.

Végül, e szerződési tervezet egy pontja azt is kiköti, hogy az állam a teljessé teendő főgymnasium nagyobb helyiségei előállításának költségei részben való fedezésére, egyszer s mindenkorra szóló segélyképpen, 40,000 frtot fog három év lefolyása alatt kiszolgáltatni, természetesen a külön és közösen megállapítandó feltételek alatt.

Az Igazgató-Tanács Parádi K. tanügyi előadó eljárását elismeréssel fogadva, a két tervezet tartalmát magáévá teszi, főt. püspök aa. indítványára, azonban, kimondja, hogy miután a 4 osztályra vonatkozó tervezet végpontja általánosságban már magában foglalja a teljes főgymnasiumra vonatkozó határozmányokat is, ehhez képest ohaja az, hogy mindjárt most és egy munkával egy szerződés kértessék, a mely magában foglalja a mai állapotot illető pontozatok és a 4,800 frtnyi államsegély mellett, az intézetnek 189¹/₂-ön kezdve, évenként egy-egy osztálylyal való kihövitésé módzatait is, a majdan évi 12,000 frtra emelendő, meg az egyszer-mindenkorra szóló 40,000 frtnyi államsegélyt illetőleg is. Az egyetemes konvent, tehát, a szerződésnek ily értelemben való megkötésére kéretik föl, s ha a közoktatásügyi miniszter az ügy ily egyöntetű elintézését, a mint remélhető, a maga részéről is előnyösebbnek fogná találni, az egyházkerület módját fogja ejteni, hogy a Mikó-alapítvány biztosan várható jövedelem-szaporulatának terhére, a négy felső osztály négy év alatti beállításának költségeiből az intézetre esendő részt előlegezze, úgy, hogy az V. gymn. osztály beállításának munkái a szerződés megkötése után azonnal folyamatba lennének indíthatók.

Az Igazg. Tanács az ily értelemben való fölterjesztésnek az e konvent elnökségéhez való juttatását elrendeli, nem várva be a zilahi és szász-városi kollegiumok államsegély-ügyének hasonló módon leendő előkészítését, noha, immár, ezeknek megoldása is közeleg, ugyanez ülésből vevén a tanügyi előadó az utasítást, hogy dr. Beöthy Zsolt miniszteri biztos urral tárgyalandó, az előleges megállapodáshoz képest, e hó 10-ére s illetőleg 17-ére a nevezett városokba kiszálljon.

Megállapíttatott. torábbá, ama két feliratnak szövege, a melyek az illető előjáróságok jelentései alapján, megadják a közoktatásügyi miniszternek a kellő felvilágosításokat ama megjegyzésekre, a melyeket a sz.-udvarhelyi és a zilahi kollegiumoknál tartott múlt évi érettségi vizsgálatok ügyében a kormány képviselője tön

s a melyeket a miniszter hatóságunkkal a végre közölt, hogy a kellő intézkedéseket saját hatáskörében megtegye. E fölratok tüzetes és pozitív adatokon nyugvó fölfejtései, azonban, ez idő szerint fölöslegessé tettek minden intézkedést.

Ugyanez ülésben nyert elintézést a székely-udvarhelyi collegiumnál ez idén tartandó érettségi vizsgálatok idejének illetéktelen és tapintatlan módon vitássá tett

kérdése; tudásul vétetett, továbbá, egy nagy-enyedi m. tanuló magánvizsgálatra bocsátása és bukása s végül, a titkár jelentése a b.-várallyai egyház erdő-ügyletének elintézése érdekében való kiszállásáról és az elért eredményről, mely jelentés rendjén az is kitünvén, hogy amaz egyházközség terhére szabálytalan módon egy 2,500 frtos kölcsön-ügylet köttetett, a pap erre nézve kérdőre vonatott. É—n.

T Á R C A.

Töredék a n.-enyedi Bethlen-collegium történetéhez.

A Mlsgos Fő Curatorokhoz bé adott panassza az enyedi professoroknak, lött collegium nevével Anno 1714, Mense Decembri. Kihez kihez el-küldetett.

Méltóságos Fő Curatoratus!

Collegiumunknak égy néhány esztendőktől fogva gyült, és mostanis gyültön gyülő számos bajjait. hogy annál is inkább senkinek debita existimatioját kisebbíteni igyekezni ne láttassunk, a lelkiismeret Ngtok s Kegjelmek előtt mostan velünk mint égy in privato fedezteteli fel: mert a Mgos Consistorium előtt eddig sigillatim proponálni, mind a szemérem mind a jobrol valo remenség halasztatta.

Közönségesen:

1. Fájlyuk hogy meg romlott Collegiumunknak fundusának ki keresése a Mgos Consistoriumnak seria szorgalmatosságának frustáltatásával illjen könnyen halad. Mi okon? könnyű által látni. Légyen bizonyosságunk ebben vagj tsak az el mult téli Szebeni Consistoriumnak az instrumentumoknak elő nem adása miatt lött irritus conatussa; légyen bizonyosság annak a párnak meljet a Mgos Rab Groff ez előtt többel két esztendőnél alá küldött, elő (nem) adása és el tartása. Még penig illjen időben, a meljben a közeleb való revolutio és a koros embereknek elhalásából származott bizonytalanság és confusio tsak edgj két koporsohoz közel való személyek Testimoniumából jöttenek világosságra.

2. Fájlyuk hogy romlott Collegiumunknak minden, még extalo instrumentumi, melljek rész szerént a fel vert criptából el vitettvén, rész szerént a Professoroktól által adattatván, rész szerént Tts. Josika Istvánné Aszsz. által elő adattatván, Gernyeszegen detinealtatnak, és se T. Curatorin-
kal, se velünk (holott azokból kellene s lehetne a Collegium dolgait kitanulnunk) nem communicatnak; jollehet nem régen világosan kértük legyen is. Ugy hogy az azokon épülő dolgai Collegiumunknak, tsak égjen életétől és tudásától függesztetett fel. Holott azonoknak conservatioja a Kolosvári Mgs. Consistorium végezésiből Mgos Bethlen Miklós Gróf kezéből kivétetett és a Professorok kezében adatott volt által conservatoria. Nem bátorságos azonokat égynek s olly heljen tartani, nem hasznos égynek látni s másoktól el titkolni.

3. Constans experientia bizonyította mely káros a Collegiumnak egy Curátor által valo igazgattatása, meljet ez előtt valo instantiainkra jollehet a Mgos Consistorium mind az

el mult téli szembe lött declaratiojával, mind az őszi levéli intimatiojával kegyesen orvosolni igjekezett; mindazonáltal kívánatos effectumát mind eddig is nem tapasztaltuk, minden nevezetesebb dolgai a Collegiumnak a több Tekéntetes Curatorok hire nélkül folynak, se pénze, se annonája dolga kezen nem forog, ha mi communicatlik is eő kegyelmekkel, nem conferentiából esik, hanem készítve adodik elő. Az honnan candide magok Curatorságát rész szerént tagadgjak, rész szerént quocomodo attingályak, rész szerént mellőzik. minyajon magokat vázoknak mondgjak. Ugy hogy semmi a féle dologban ő kegymek segítséggel a Cellegiumnak nem lehetnek.

Ez három punctumokban le tött dolgok szerént könyű által látni a Mgs Curatoratusnak mi legjen a czél a melyre nézve azok ugj viseltetnek. Mi ugja gjanityuk.

4. Használóképen károsnak tapasztaltuk a Curator megszese létit. Conferentiákat ritkán tarthatunk, ugy hogy sokszor vagj jora, vagy rosra által kellett a dolgon esni mig az instructio elérkezett, és a szabados hol három, hol hat hétig is kénszeritetett a válasz után várakozni, az ithon való Curának hátra maradásával.

5. Itt alázatosan tezett emlitenünk, hogy mi kívánánk a Collegiumnak edgj közeleb levő fizetett és számado subcurator, hogj ne kénszeritetnénk minden köz dologban nagy embert busítani és szorgos occupatiojában terhelni. Miképen ennekelőtte is praxisban volt. Illyenek voltak Lipcsei uram és Szabó Keresztely uram, kik is a Professorokkal a szükségesekben gjakran Conferentiat tartottak.

6. Nem hagjhatjuk emlitenen azt is, hogj halyuk a Collegium Orba praediumának ezelőtti birt erdejének és mezzei örökségeinek el foglaltatását. Ugyvané mi nem decidalhatjuk.

7. Nem halgathatunk a felől is, hogj illyen szörnyű fizetlenségünkben a Collegium proventusából semmi pénz nem adatathatván a salaristáknak, még is Collegium Bétsi agense számára valo pénz aránt parantsolatott vett a Tiszt, Szebenbe transpositio felől Mi némű Collegium Agense vané, nintsené mi nem tudgjuk.

Professorok résziről:

1. Szertelen fizetlenségben élünk, némelyikünknek majd ezer forintig megjen a restantiaja, minyájan penig kölcsön pénzel kezdetünk élni, némelyikünknek adossága száz forintokon is feljül jár.

2. Subsistentiánkra való adminiculumok kert és szőlő a Mgs Curatoratus nevével töllünk el kezdettenek foglaltatni. Holott pedig arról se a Mgs Curatoratusnak, se a Mgs Con-

sistoriumnak semmi deliberatumat nem láttuk, sőt rész szerint hírek nélkül löttnek ki is tanultuk. Ezt a szőlőt és kertet vivis Testimoniis meg bizonyíthatjuk, hogy a Collegiumnak ide collocáltatásától fogva a Professorok constanti successione birták. És jóllehet a kert aránt egykor kérdés támadott, de a dolognak declaratioja után a Professorok in successione meg hagyattauak. A szőlő másként is sován helyű, és legközönségesebben kilencz veder mustot ad a Collegiumnak. Edgy Falusi Pappnak, Mesternek is vagjon szállása után elégedendő kertye, de nekünk szállásunkhoz semmi veteményes kertünk nintsen, konyhánkhoz egresecskénk, Asztalunkhoz szőlőcskénk, ha örökséget nem szerzünk nintsen. E nehezebb közönségesen, hogy már adodik valami rész a Professoroknak és a húsz Alumnusoknak, de nagjor része a gjümölcsnek rész szerint szemünk láttára el vesztegetődik, rész szerint el tűnik, ugy meg nyomult penig a kert el foglalásáról valo tezés, hogy a Professorok mikor egjkor kérnék, illjen feleletet vőttenek: készeb leszek azokat a fákat mind ki vágatni, mint sem azt a kertet vissza engedni. Uj-jolag hejában urgeáltuk azl is, hogj osztassék fel a Professorok és Alumnusok között, hogj mindenik rész a magáét szabadon birhassa.

3. Hejában panaszolkodunk pénz fizetésünk mellé rendeltetett victualénknak hitvánból való kiadattása felől is. Igen ellenkezik a mostani instructio a régi tisztek instructiojától, melly e volt: mint hogy keveset adunk adgjuk a javából.

4. Jollehet a Curatoratus nem haereditarius, nemis Aristocratia, mind azonáltal Collegiumunknak mostani igazgatattása éppen Monocratia. Holott peniglen mind a kolosvári nagj Consistoriumban, mind nem régen a Szebeniben a Professorok authentico Scripto Curatoroknak nominaltattanak: ezen kívül is penig boldogult Fejedelem Apafi Mihály Uramtól emanalt benignum diplománk extál in haec verba: Domini Curatores Collegij ejusdem Professoribus et Magistris Coniuncti absque contemptu et despectu cujuspian communicatis Consiliis, intervenientibus medeantur difficultatibus. A boldog emlékezetű Fundator is egészen ide czéloz a maga Testamentóban és Statutiojában. De nállunk arra intézetett minden dolog, hogj a Collegium külső dolgaiban legjünk bé kötött szeműek, sőt ne tsak azokból excludaltassunk, hanem ugjan hogj edgy absolutus Dominusnak serviliter subjectusok legjünk; ugy is tractáltatunk mint valami hitván gyermekek. Ide czéloz az iljen beszéd: Ne legjen a Professornak egjébre gondgja hanem hogj tanitson, Conventios szolgák ókk, ahoz tartsák magokat, az Ifjuság a Fiaik és a Collegium. Ide valo az is, hogj tapasztalván mi a Tiszteknak káros gondatlanságokat, és a szegénységnek gondatlanságok miatt esett tribulatioját és Istenre méltó panaszszát, kértük hogj a Tisztek instructioja adattassék ki nekünk is in paribus, hogj jelen levén a possessioban meg intessük őket notabilis negligenciajokról, illjen feleletet vőtünk: a Tiszt instructioja a Curator placituma, ezt kegyelmetek emlékezetiben meg tarthattya más féle instructio nélkül is. A quotidiana praxis penig azont confirmallya: se proventusát, se pénzét a Collegiumnak minékünk még a nagjor summakban is tudnunk nem szabad,

négj száz, hat száz számunkra fel vett forint keresztül jár mellettünk, de el titkoltatik tollünk summo studio. Ha mit kinyomozunk és kérdeződünk, illjen feleletet veszünk: Nem tartozom számot adni, mi gondgjok a kk. a proventusra.

5. Mind ezekhez a mi leg közeleb sebhét, hogy minden industrianknak is kedvességét annál a kitől accendaltatunk kellene a virtusra nem tapasztalyuk, sőt contemnaltatunk és méltatlanul sokképen traducaltatunk. Ha a keserűség panasz tevésére viszen bennünket, illjen feleletet vészünk: V a k a r j u k m e g m á s k o r a z i r o p e n n a o r r á t s t ö b b i .

Ide valo az a vexatio a melyel tsak mostanság tartos ideig ugjmint edgy néhány hetekig keserítettünk: a Brassaiak (expre)susinak kevanságok szerint leváltuk a négy száz forintokat, az elviselhetetlen és Sacrumhoz is már annak előtte hozzá nyulásra kényszerítő szükség miatt osztottuk fel száz forintját magunk között, még penig őszi Sokadalom idején lévén, a mikor minden tselédes ember télhez készül, a ngs Grofnak távul léte miatt hirtelen hirt nem tehetvén, de mégis tsak azért, hogj a pénzt kezünkhez mertük venni (mint írja ő kglme) jollehet mi leg ottan és edgy nehányszor becsülettel irtunk, hogj külgeje a Groff assignatiojat mely szerint az a Collegiumra osztassék ki, mind azonáltal sokképen mortificaltatunk és az assignatio tollünk meztagattatott toties quoties, valamig elébb a pénzt kezünk-ből ki adtuk. Mi penig a pénzt nem egyébert tartottuk magunknál sub sigillo, hanem ezen okon, mert féltünk hogj ugj járunk vélle mint nem régen Sallaristák számára fel kért, de másuvá forditatott pénzrel és egjéb pénzekkel.

6. Az illjeneknek penig ártalmas gyümöltse már köztünk ki mutatta magát, a Tiszteknél contemptusban mentünk, semmit reánk nem hajtának, hitván koltsárral, tsür biróval, kertészszel, molnárral, betstelenkedünk magunk s tselédünk. A mellettünk valo fő Tiszt a Haeres, mi mint ha Sellérek volnánk. A mi penig az inobedientiára valo készület, az iljenek által jobban is imprimalodott rész szerint az ifjuság elméjében az a melj jo időtől fogva belenyomó(dott) tudniillik hogj: ók a Fiaik és a Collegium, ók az örökösök, nem a Professorok, kik tsak conventios szolgák. (A kolosvári ev. ref. collegium levéltárából. E töredék özv. Lengyel Dánielné ajándékából került levéltárunkba. Tán kiegészíthető a gr. Telekies maros-vásárhelyi levéltárából).

Közli: *Dr. Török István.*

KÜLÖNFÉLÉK.

= A főtiszeletű püspök ur, lapunk szerkesztőjének, mint közjegyzőnek, kíséretében, a mult péntek óta úton van, gyula-fehérvári egyházmegyénk több egyházközségén át Vöröspatakra és Abrudbányára utaztában. Ez utóbbi helyen a szabadságharc idején vandal kezekkel szétduzt s azóta romjaiban heverő templomunk újra építési ügye indul folyamatba s vasárnap isteni-tisztelet volt tartandó az unitáriusok ottani templomában, melyet ez egyház eddig testvéries készséggel osztott meg felekezetünkkel. Az utazás lefolyásáról, mely holnap fog véget érni, annak idején részletesen fogjuk t. olvasóinkat értesíteni.

= Igazgató-Tanácsunk most vasárnap is ülésezett, br. Bánffy Dezső főgondnok ur elnöklete alatt, de az ülésről szóló részletes tudósításunkat, közlendőink halmaza mellett, lapunk jövő számára kelle föntartanunk.

= A s.-szent-györgyi Székely-Mikó-kollegium teljes nyolc osztályú főgymnaziummá lesz pár év leforgása alatt. Ki levén hitelesen mutatva, hogy ezen iskolánk biztos évi jövedelme a Mikó-alap kamataiból már 3 év múlva 3,500 frttal növekedik és meg levén állapítva, szabályszerű formák közt, a szerződés tervezete, Igazgató-Tanácsunk a teljes főgymnaziumra vonatkozó szerződés-tervet egészen magáévá tette és elhatározta, fölkérni az egyetemes konventi elnökséget, hogy tekintélye egész súlyával közreműködjék a szerződés hová-csőbbi megkötésében. Hogy pedig az államkormány részéről a szerződésnek azonnal való megkötése ellen fölmerülhető akadály is elenyésztesse, Igazgató-Tanácsunk a konventi elnökséghez intézett feliratban megígérte s kötelezte magát, hogy a mint a szerződés megkötve lesz, legott egyházkerületi központi segélyvel abba a helyzetbe hozza az iskolát, hogy annak V-ik gymnaziumi osztálya a szerződésileg kikötött időnél korábban megnyilhassék.

= Csikmegyei körlelkészünk a közelebbi múlt pünkösti ünnepek alkalmából messzi terjedő utat végzett hivei körében, erősítvén őket a részébe jutott lelki ajándékokkal, erősödve maga is azok hite által (Rom. I. 11. 12.) Ünnepe első napján Csikszeredában, harmadnapján Gyergyószentmiklóson tartott buzgó, áhitatos közönség előtt istenitiszteletet. Azután Demeter Domokos gondnok úr kíséretében a borszéki hiveket látogatta meg; innen, ugyancsak a nevezett gondnok úr társaságában, Tölgyesre utazott, prédikálván itt is ama lélekéről, mely által „mindnyájan egy testté keresztelkedtünk.“ Utjában mindenütt a különböző hitfelekezeti lelkészek és világiak részéről a legszivesebb és előzékenyebb fogadtatásra talált; az utóbb nevezett helységben a g. kath. lelkész úr iskolájának nagytermét a legnagyobb szivességgel engedte át istenitisztelet tartása végett. Kovács Gábor egyháztanácsos úr a gyergyószentmiklósi imaház építési költségei fedezésére 100 frtot ígért, valamint Bíró Károly egyh. tanácsos ur is kijelentette, hogy az említett építkezési költséghez maga is segélyvel fog járulni. Egy magát megnevezni nem akaró hívünk a szeredai imaház számára egy értékes úrasztali tárgyért ajándékozott. Spielman gépész úr 2 frtot adott imaház építési célra, egyszersmind ígéretet tett, hogy kész leend bármikor építési tervet és költségvetést ingyen készíteni. Imé, a csikmegyei körlelkésziség már pályája kezdetén meggyőző bizonyosságát adja annak, hogy létjoggal bir, mert munkája „nem hiábavaló az Urban.“

= Gyertyánffy István a m. kir. állami Pädagogium igazgatója s az orsz. tanszermuzeum főfelügyelője az E. M. K. E. birtokában levő 1423—1887. sz. alapító levél szerint 1000 frtot helyezett el a „Magyarországi tanítók Eötvös alapjá“nál, oly föltétellel, hogy ez alapítvány évi 50 frt kamatja oly tanítók és tanítónők segélyezésére fordíttassék, kiket az E. M. K. E. igazgató-választmánya saját céljai szempontjából is arra kiválóan érdemesnek talál. Ehez képest a nevezett igazgató választmány Kolozsvárt, 1888. ápr. 12-én tar-

tott rendes üléséből felszólítja az erdélyrészi 16 megye (Szilágymegyének is) tanítóit és tanítónőit, hogy kellően fölszerelt folyamodványaikat elbirálás, illetőleg ajánlás végett az E. M. K. E.-hez (Kolozsvár) f. év július 1-ig nyujtsák be. Megjegyzendő, hogy csak azon tanítók és tanítónők pályázhatnak, kiknek az Eötvös-alaphoz, ennek szabályzatai értelmében, joguk van; nemkülönben tudomásra hozza azt is, hogy az idén — a tavalyival együtt — a „Gyertyánffy-alap“ból két 50 frt áll rendelkezésre.

= Egyik helybeli lapból vesszük át a következőket. Sajó-Udvarhelyt is száználmas állapotban leledzik a ref. egyház és ezzel együtt természetesen a csekély számú magyarság is. Pap nincs; iskola sincs; a magyar gyermekek oláhuul beszélnek s a ref. egyházkerületnek még sem kell az E. M. K. E. E tudósításra érdemileg csak akkor felelhetünk, mikor a kérdéses iskolatgyre vonatkozó hivatalos adatok kezeink közt lesznek. A mi azonban t. laptársunknak azon reflexióját illeti, mely egyházkerületünknek az Emkéhez való viszonyára vonatkozik, erre minden tartózkodás nélkül mondhatjuk, hogy téved, a ki azt hiszi, hogy egyházkerületünknek „még sem kell az E. M. K. E.“ Dehogy nem kell, dehogy nem kell! Hiszen, midőn még az idegen nemzetiségű egyházak hierarchiáját és tanintézetét is fénynyel veszi körül és gazdag alapítványokkal látja el a magyar államkormányzati bölcesség; a magyar prot. egyháznak pedig a segély morzsáit is nehezen juttatja: a jó czélu és jóakaratu segélyt örömmel és hálával fogadja. De hebehurgyán intézni el egy oly fontos dolgot, mint a milyeu egyházunknak az E. M. K. E. általi segélyezési módja: a legnagyobb közügy elleni vétség volna. „Clara pacta, boni amici.“

— A Celder Márton kecskeméti pap fegyelmi ügyének folyását, a diskreció ama határai között, melyeket a törvényszék előtt folyamatban levő ügyekre nézve mindig respektálunk, eddig is figyelemmel kísértük s így most is jelezzük, hogy a dunamelléki egyházkerület törvényszéke másodfoku ítéletét e napokban, két napi tárgyalás és tanácskozás után hozta meg ez ügyben. Az egyházmegyei törvényszék, mint olvasóink emlékezhetnek, a részegeskedést s ennek alapján a papi funkciók végzésére való alkalmatlanságot, az anyakönyvek vezetésében való hanyagságot, sőt hűtlenséget, a hivek zsarolását s más hibákat megállapítván, hivatalvesztésre ítélte a vádlottat; az egyházkerületi törvényszék, pedig, most a bűnösség kérdését szintén megállapítván, a büntetést a papi hivataltól egy évre való fölfüggesztésre változtatta. Az egyházkerületi bíróság ez ítélete ellen mind a vádlott, mind a panaszos egyházköztség fölebbezett a konventi bírósághoz; az egyházmegyén, pedig, mint halljuk, újabb följelentés alapján, újabb fegyelmi kereset megindítása van folyamatban.

Szerkesztői nyiltposta.

= B. P. barátunknak. Igen érdekes, de ez úttal és a körülményekhez képest igen terjedelmes tudósítást, mint láthatod, sajnálatunkra összébb kelle vonnunk. Számítunk elnézésedre.

HIVATALOS RÉSZ.

840—1888

KÖRLEVÉL.

Az összes erdélyi ev. ref. iskolaszékek tiszteletes lelkész-elnökeinek.

A mindennapi jelentésekből, de általában a köztapasztalásokból tudomásunk van arról, hogy szerteszét a hazában, annak csaknem minden iskolái az év különböző részében hatóságilag bezáratnak s az ifjúság a tanulástól szünetelni kénytelen, mert egyik vagy másik uralkodó s többnyire ragályos betegség üt ki a községben, vagy magában az iskolában és a hatóság a betegség terjedését ez úton igyekszik megakadályozni, a baj ellen rend szerint ez intézkedés körül forog a nyavalyák elleni védekezés.

Ugyancsak a mindennapi tapasztalás élénken állítja elénk az ifjúság egészségtelen állapotát, elcsenevését és a korai halál által való nélkülös pusztulását, sőt azt is fájdalommal kell szemlélnünk, hogy gyakran a felnőttek nagyrésze is, az uralkodó betegségek miatt, a halál martalékaivá lett.

A veszedelmes váltóláz, a ronsoló-toroklob, bőrkiütések, himlő, a hagymáz (typhus) s ezekhez hasonló betegségek azok, melyek hazánk minden vidékén állandó tanyát ütöttek s pusztítanak.

Méltó aggodalmat keltő jelenségek ezek s intenek arra, hogy e bajokon teljes erőnkkel segíteni igyekezzünk.

Akkora halandóság az ifjúság, sőt a felnőtt emberek közt a polgárosult országokban nincs sehol, mint nálunk.

Nem rég annak az ideje, hogy az emberi nemet e tizedelő betegségek, a polgárosult nyugati nemzetek közt éppen úgy uralkodtak, mint uralkodnak nálunk maig is, de a gondos hazafiak kitartó szívóssággal keresték ott e bajok okát és nem nyugodtak meg mindaddig, míg a veszélyek forrásait meg nem találták s célszerű intézkedések alkalmazásával e bajok főokait el nem távolították.

A bajok főokát legfőképpen az emberi lakások romlott levegőjében és az itálul használt megfertőztetett vízben feledezték föl.

A bajok e két kútfejét távolították el és állhatatosan gondoskodnak ezek távol tartásáról s a mióta ezt gondosan cselekszik, a felsorolt pusztító nyavalyák megkevesedtek s lassankint végképp meg is szüntek. A növekedő ifjúság egészségesebbé vált s a különben természetszerű halandóság a legalsóbb fokra szállt le és a nyugati nemzetek feltűnően szaporodnak.

A mi más nemzeteknek sikerült, kell hogy sikerüljön nekünk is, ha az egészségügyre kellő és kitartó gondot fordítunk.

Hogy a néptünk közt dúló e nyavalyák forrását nekünk is az emberi lakások romlott levegőjében és a nép által használt megfertőztetett ivóvizben lehet feltalálni, meggyőződhetik arról az ép szagló szervvel bíró minden egyén, ha egy oly iskola-terembe nyit be, melyben egy csomó gyermek csak pár óra hosszat együtt ül. Sőt csodálkozni fog, hogy az ott támadt kiállhatatlan rossz levegőben mindnyájan el nem kábulnak.

Az ily ártalmas levegő jelen voltáról még inkább meggyőződik mindenki, ha köznéptünk rend szerint gyéren is vi-

lágított és soha, vagy ritkán szellőztetett lakába belép, vele együtt ott állandó lakó a miasmikus romlott levegő.

Látni való, hogy az ily levegőjű iskola-teremben tartózkodó gyermekek s házakban lakó családok életereje lassu elernyedésnek s rendes pusztulásnak van kitéve.

Hozzá járul a nyomor főforrásához a támadó s uralkodó betegségek másik főtenyezője, hogy a nép ivóvizét rend szerint oly kútból meríti, melynek közelében, elég gondatlanul, állati szemeteket öntögetnek, sőt, ürülékeket is halmoznak föl. Ezek tisztátalanságait az esővíz kimossa és vagy egyenesen a kútakba, vagy lassankint a föld likacsain át beszívároztatja.

A mely nép ilyen romlott levegőben s főtáplálékakint ilyen ivóvízzel él, annak körében állandó tanyát üt a váltóláz, a ronsoló-toroklob, a bőrkiütések, a himlő, de minde- nek felett a hagymáz (typhus); pedig, e betegségek egyike is magában elégséges arra, hogy különösen az ujonnan született gyermekek, a növekedőben levő ifjúság, sőt még a felnőtt emberek is, legelőbb is elcsenevesszenek és nagy részük végképp elpusztuljon.

Ily körülmények közt ne csodálkozzunk azon, hogy néptünk mérték felett pusztul, megmaradt része elcsenevész s a helyett, hogy a természet törvénye szerint szaporodnánk fogunk, pusztulunk, veszünk.

Romlásunk e kútfejét be kell dugnunk s e nyavalyák fészkeit el kell távolítanunk, melyeket meg is tehetünk gondos utánlátással, folytonos oktatással, szigoru felügyelettel; mert, ezek orvosi szere iskolák és lakások levegőjének tisztán tartása és az ivóviznek minden állati anyagok belekeveredésétől való megőrzése.

Ez okoknál fogva utasítjuk összes ref. iskolaszékeink tiszteletes lelkész-elnökeit, hogy a felügyeletük és vezetésük alatt álló tanítókat oktassák, vezéreljék, sőt, kényszerítsék, miszerint a gondjaikra bizott tanuló-gyermekek iskolai levegőjét gyakori szellőztetéssel állandóan tisztán tartsák. Állandó éberséggel ügyeljenek arra, hogy az iskolai kútak környékére, sőt, az egész udvarra állati szemetek, ürülékek le ne rakassanak, a kútakba sehonnán az ily alapokból származó mérgeket ne hatolhasson, tegyék kötelességükké, hogy a reájuk bizott ifjúságot tanítsák általában az egészségtanra, de különösen a szobai levegő tisztán tartására, az ivóviznek megválasztására, minden alkalommal figyelmeztessék őket a rossz levegő és a megfertőztetett víz használatából támadó életveszélyes betegségekre. Egyszersmind kötelességévé tesszük a tanítóknak, valamint a lelkészeknek is, hogy a köznépet kiváló gondnal oktassák és vezéreljék lakószobáik levegőjének, kútjaik s udvaraik környékének tisztán tartására.

Ily intézkedéssel és ezen intézkedés végrehajtására fordított minden gondnal, ha lassan is, eljuttatjuk néptünket oda, hogy a gondos óvakodással az elcsenevészéstől, sőt, a szeretlen pusztulástól is megmentjük.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsának, Kolozsvárt, 1888 május 17-én tartott üléséből.

Fárdi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. JUNIUS 14.

24. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Desideria pia.

II.

Azoknak a tanár-jelölteknek, a kik a reformált egyház gymnaziumainál kívánnak majdan alkalmazást nyerni, a mellett, hogy az országos törvény és az állami tanulmányi rend minden követelményeinek eleget kell tenniök, mert más-különbben érvényes tanári oklevelet és így kathedrát sem nyerhetnének, még azt a sajátos kvalifikációt is meg kell szerezniök, a mely a felekezet hiv szolgálként s az egyházkerületek leendő törvényhozóiként, avagy más körü funkcionáriusaiként is megkülönböztesse őket. Ezt a tovább menő kvalifikációt, természetesen, egyéb nem nyújthatja nekik, mint egyfelől azok az érdekszálak, melyek útján az egyház különös gondozása, segélyezése, ugy szólván, családi körébe vonása által, ez érlelődési korokban is magához fűzve tartja őket; másfelől pedig, az a didaktikai segédkezés, a melyet az állami tanárnevelés-oktatási eljárásán felül, a leendő kálvinista profeszszoroknak rendelkezésére kell bocsátani. Gondoskodni kell, tehát, élet-fentartásukról, vagy legalább e gondok egy részének ellátásáról: lakásról, élelmezésről, az egyetemi tandíjak hordozásáról, mint p. o. a magyar tanító szerzet-rendek a theologiai tanfolyamot már végzett tanár-növendékeiket húszával-harmincával küldik állandóan a budapesti, meg kolozsvári egyetemekre, teljes ellátásuk költségeit a rend vagyónából fedezvén; és gondoskodni, ezen felül, hogy a felekezet leendő tanárai a protestáns s különösen a magyar protestáns egyház külső és belső, valamint az iskolázásra vonatkozó történetét, meg jogait, törvényeit és az államhoz való viszonyát felekezeti szempontból s egyetemi színvonalon álló tudományos előadások hallgatása útján tanulmányozhassák, vérükbe szívhassák. És

gondoskodni kell, e tanár-növelési felekezeti szempontból így kiegészített négy éves tanfolyam betetőzéseül, a Váró Ferenc cikkében igen helyesen méltatott és alaposan okadatolt gyakorló iskoláról s ennek, illetőleg az egész felekezeti tanár-növelés intézményének vezetőjéről, a szó régi értelmében vett paedagogarkháról, a ki mint a felekezeti tanár-jelöltek erkölcs-vallási és intellektualis növelkedését, mint a törvényes gyakorló évet töltő végzett növendékek tanulmányait és gyakorlatait, a felekezet mandatarikusaként, vezesse, ellenőrizze s ezzel őket valódi felekezeti tanárokká válni segítse.

Váró Ferenc az igazságra mutat rá, a midőn jelzi annak lehetőségét is, hogy a felekezeti tanár-növelés egyetemes egyházunk feladat-körébe is tartozhatnék, a mint hogy e feladat nagysága és várható gyümölcsözése, fogalmilag legalább, egyenesen indikálja is ezt. De meggyőződésünk szerint, e nagy és nehéz kérdés megoldása középiskoláink s ezzel kapcsolatban felekezetünk és fajunk érdekei szempontjából sokkal sürgetőbb és égetőbb, hogy sem ennyi águ és hatásunk körén jó formán kívül álló tényezők találkozásától, vagy összehozásától engedhessük függőben tartatni s viszont e nehézségek java részét azonnal elbáritva gondolhatjuk, mihelytt egyházkerületünk theologiai akadémiáját Kolozsvárra áthelyezve, képzeljük. A theologiai akadémia tanárai, elvi határozat szerint már ötre emelt számuk mellett, a felekezeti tanár-növelés jelzett didaktikai munkáit egészen jól végezhetnék, a tanár-növendékek elhelyezése s legalább részben leendő ellátása is ez esetben nagy mértékben megkönnyebbitetnék úgy, hogy voltaképpen éppen csak a paedagogarkha beállítása volna az az új teher, a mely ily módon az egyházkerületre, vagy talán éppen az egyetemes egyházra hárulnának.

Jól tudom, hogy a kérdés megoldásának ez az expediens gondolata éppen egy nagy-nagy darázs-fészek odujának a szádához vezet. De hát, nem minden felbojdulás, a mely veszedelmes, szükségképpen kerülendő is s aztán, alios ego vidi ventos. Különben is, ime, maga a nagyenyedi Bethlen-kollegium előjárósága hangoztatta imént, az ötödik theologiai katedra ügyében az áll. Igazg. Tanácshoz intézett fölterjesztése rendjén, hogy a pap-növelés nem egy collegium, hanem az egyházkerület feladata; sőt, ha jól vagyok értesülve, az előjáróság körében mozgalom van indulóban, mely a theologiai akadémia egyházkerületi jellegének címén és konzekvenciája nyomán s az ottani gymnasium szükségleteinek teljes kielégíthetése érdekében, papnevelő intézetünknek Kolozsvárra leendő áthelyezését célozza.

Itt és most nem lehet föladatomban ez áthelyezés kérdésének fejtegetésébe, avagy vitatásába bocsátkoznom, különben is, azt hiszem, a kérdéseket nem csak az egyesek, hanem az élet is csinálja és így sem fölerőszakolásuk, sem pedig elfojtásuk állandó hatással nem lehet. De, a midőn tanár-választásaink körülményeit, előnyeit és hátrányait, sikereit és botlásait jó ideje közelből levén módomban szemlélnem, egyszersmind láttam, hogy a szászvárosiak egyik oldalról, Váro Ferenc másik oldalról komolyan igyekeznek a kérdés elevenére tapintani: úgy is, mint a tanítás embere, úgy is, mint magyar és kálvinista, úgy is, mint egyházi ügyeink iránt melegen érdeklődő s egyszersmind az állam-kormányának több collegiumunk erettségi vizsgálatainál, az új törvény életbe lépte óta képviselője, meg nem gátohattam, hogy emlékezetemben föl ne ujuljon a Szász Gerő és Szász Domokos most tizenhárom éve álmódott kegyes ohajtása, s hogy azt és a felszólalásomra alkalmat szolgáltató ide vágó vitát elmémben össze ne kapcsoljam az enyedi collegium előjáróságának jelzett nyilatkozatával s hírré lett mozgalmával. Én gondolataimat éppen csak felekezeti tanár-növelésünk körére szorítottam. Talán, a kérdés pap-növelési ágára nézve is tudnék némelyeket elmondani. Ám, ezt hagyom avatottabbakra s én megelégszem, ha egyházunk gondolkozó fejeinek figyelmét felekezeti tanáraink egyházas növelésére fölhivtam, a mit, ha egyéb nem, már csak az államsegély igénybe vétele, collegiu-

mainknál az állami tanárok alkalmazása, azt hiszem, eléggé igazol. Pedig, fájdalom, más egyéb is bőven, hatalmasan igazolja.

Szász Béla.

Népiskoláink hanyatlása.

I.

Hogyan lehet, kérde az olvasó, hogy most, midőn országos népoktatási törvényünk van s midőn az állam-kormány tekintélyes összeget költ az elemi népoktatásra: hanyatlanának népiskoláink? Valóban, úgy van, népiskoláink ez idő szerint, épp a népoktatási törvény hozatala után, hanyatlottak. Népiskoláink gyöngébbek most, mint voltak húsz év előtt.

Harminc éve, hogy az erdélyi reformátusok tanítóképezdáját végig futva, iskolamesteri oklevelet kaptam, tiz évig, mint iskola-tanító működtem s húsz év óta papságom alatt is folyton figyelemmel kísértem és kísérem népiskoláink állapotát; tehát, közvetlen tapasztalat után mondhatom, hogy népiskoláink most gyöngébbek, mint voltak az ötvenes és halvanas években. A hanyatlás okai közül némelyek olyanok, melyeken segíteni nem tudunk; de vannak olyanok is, melyeket elhárítani lehet.

Népiskoláink hanyatlásának első és legfőbb oka az, hogy a népoktatási törvény szabványai szerint, a tananyagot tekintve, iskoláink modern iskolákká tétettek, de arra gond nem fordított, hogy a kitzűött célt e tekintetben el lehessen érni. A törvény megszabta, hogy az ország mindenik elemi népiskolájában tanítassék el mindazon tizenhét tantárgy, mely elő van írva, de a nagy halmaz tananyag leörlésének mikintje oly gordiusi csomó, melyet megoldani, néptanítóink nem képesek. A törvényt szabta tárgyak következők: hit- és erkölcsstan, irás-olvasás, beszéd-értelemgyakorlatok, magyar-nyelvtan, szám és mértan, földrajz, történelem, alkotmánytan, természetrajz, természettan, egészségtan, gazdasági és kertészeti gyakorlatok, házi-ipar (kalap-, vagy kosárfonás), ének, rajz, tornászati. Tehát, nem kevesebb, mint tizenhét kötelező tárgy. A népoktatási törvény megalkotása előtt a vallás-oktatás, olvasás-írás, számtan, és hazai történelem voltak a főbb tárgyak; ezekre volt fektetve a fösúly, a többi tárgyak, úgy szólva, mellékesen tanítottak. És az a szegény néptanító, ki egyedül tanított a vegyes és osztatlan népiskolában, sikerrel meg is oldotta feladatát. De most, mit csináljon? Most is csak egyedül van, most is 80—90 gyermeket zsufol be azon 9—10 ööl ketreche, mit iskolának neveznek a falusiak. Ha népiskoláink modernekké váltak volna más tekintetben is, azaz, ha azok oldalait kiütve, megnagyobbítottak volna, s ha a túlnépes iskolában egy-egy második tanerő is segítene az oktatásban, még lehetne valamit tenni; de így csupa kin, eredménytelen vesződés a népiskolai oktatás. Mit csináljon hát a tanító? Mit tegyen már

most? Egy falut egy jó tanácsért! Soh' se aggódjék a tanító az iránt, hogy mit cselekedjék. Ott van a miniszteri tanterv, abból megtanulhat mindent!

Igaz biz' a, szinte elfeledtem. Hisz, a falra van csirizelve a miniszteri tanterv, melyet azért nem láttam eddig, mivel egészen megfeketedett a füst, por és miazma miatt. S e tanterv után tudni fogja a tanító, hogy mikint járjon el növendékei tanításában. Nagy-helyesen ki van ott cirkalmazva, hogy reggeli 8 órától $\frac{1}{4}$ 9-ig tanítson írás-olvasást, $\frac{1}{4}$ 9-től $\frac{2}{4}$ 9-ig tanítson anyanyelvet, $\frac{2}{4}$ 9-től $\frac{3}{4}$ 9-ig tanít történelmet, $\frac{3}{4}$ 9-től 9 óráig földrajzot. Így tovább negyedóránként oktattva a külön tantárgyakból, mindeniket elvégezheti a kiszabott időben. Igen de, veti okul az ósdi paedagogus, a tantárgyak ily csipetnyire szaggatásával célt nem érünk, mert érdeket nem keltünk az iskolában az egyes tárgyak iránt; mert a fertályokat jelző cseppettyű-szó épp akkor szakasztja meg az előadást, mikor a gyermekek legjobban hallgatnák; mert az oly gyorsan történő megszakítás miatt ma már nem tudja a tanuló, hogy tegnap miről volt szó; mert e módszerrel a tanító sem ismerheti meg tanítványait, stb.

Né jussanak efféle ellenvetések a tanító eszébe. Mikor a negyedórát jelző csengetést hallja, azonnal szakaszsa meg a tanítást s a gyermekek figyelmét. Továbbá, kedvezés nélkül írja a kalkulust s a többit bizza a jövőre. Ezt értjük, de a gyermek miképp hoz fel magával mindennap 5—6 kezikönyvet, s a mellett cipelje táskáját, palatábláját, vonalzóját s egyéb szükséges kellékeit? Lehetetlen, hogy egyik-másik könyvét, taneszközét el ne hulassa az utcán, vagy otthon ne feledje. Ezen könnyen segíthetni, legyen a tanító leleményes; csináltasson odahaza mindenik tanuló számára jó nagy általvetőt s abban kényelmesen hordozhatja a gyermek kilenc éven át összes tanszereit. Jól van, a dolog ezen ágával is tisztában lehetünk; de hát, mit tegyen a tanító, ha 80—90 tanonca zsufova sem fér be az iskolába? Erre nézve is találékonyak kell lennie a tanítónak. Délelőtt hívja fel a nagyobb tanulókat, délután a kisebbeket, így aztán naponta egyszer mindenik tanuló megjelenhet, a mint ez gyakorlatban is van sok községben. Igaz, hogy ez által a törvény ki van játszva, mert a 7—8 havi tanítás helyett tulajdonképp 3—4 havi oktatásban részesül a tanuló; de hát, ezen eljárással a kecske jóllakott s a káposzta is megmaradt; azaz, bátran irhatjuk, hogy minden gyermek iskolába jár és a szülők sem zúgolodhatnak, mivel gyermekeiket eleget használják a gazdaságban.

Bocsánat, tisztelt olvasó, tollam satyrára indult, pedig ez a mi szomorú népiskolai oktatásügyünk inkább sajnálkozásra méltó. Visszatérek azon állításomra, hogy a népoktatási törvény létezése előtt népiskoláink annyival jobbak voltak, hogy azon néhány tárgyat, mit fölvettek, jól tudták, míg most a sok mindennel foglalkozva, tanulnak a mi agyontanított gyermekeink: ex omnibus aliquid, ex toto nihil. Hogy mily nagy mértékben

megboszulta magát a tárgyak túlhalmozása, példákkal szolgálhatok.

Régebben a görgényi egyházmegyei (immár, megboldogult) tanítói értekezletnek, ujabban a maros-tordamegyei általános tanító-testületnek főképp azért lettem tagja, hogy alkalmam legyen, megismerni minél több elemi népiskolát. A tanítói gyűlések rendesen gyakorlati tanításokkal vannak összekötve s módomban állott, ez úton is megismerkedni több népiskola tanügyi állapotával. A hol megfordultam, csaknem mindenütt ügyes, praktikus, öntudatos tanítókra találtam, s az eredmény sok helyen még sem az, a mit a tanítók odaadása, fáradhatatlan buzgósa után várni lehetne. Miért? Mert ez idő szerint, törvény értelmében, mind a 17 tantárgy fontos, mindenikét egyiránt tudnia kell a tanulóknak, még a piripócsi iskolában is; ezért van az, hogy a mi csakugyan főbb lenne a mi falusi néptünknek, az olvasás, írás, szám, hazai történet: ezekben nem oly járatosak a tanoncok, mint kellene. A mai modern elemi népiskola 4-ik osztályának növendékei a föld minden csuszó-mászó rettenetes állatait, bámulatos növényeit, a természet titkait fürkészik, de a számító-Szokrates 6—7 szakaszainak megfejtésében minduntalan fennakadnak. Miért? Mert nem volt idő, elég gondot fordítani arra is. A mai népiskola 5—6 osztályának növendékei jól tudják, hogy az ember nyakcsigolyája és hátgerince hány porcból áll s bokájának minő részei vannak, de hazánk felületének kisebb porcait (részeit) nem ismerik, mert nem volt idő, azt is tanulni. A mai modern népiskola tanuló bámulatos gyorsasággal elpereggetik, hogy a mondatnak hány fő- és mellékrésze van mi az alany, mi az állitmány, mi a kiegészítő és hányféle az? Az idő, ok, mód, cél, vég, eszköz s tudja isten, hányféle határozók számát egy szuszra elő tudják sorolni már a 3—4 osztály növendékei, de valamit hiba nélkül lemásolni, vagy önerejükön öt sort helyesen fogalmazni, nem képesek, mivel a nyelvérzék fejlesztésére ideje nincs a tanítónak. S mit szóljak arról, a mi a szegény népnek egyetlen, legfőbb ismeret-kincse, az olvasás? Természetesen, annak is háttérbe kell szorulnia az iskolában azon új testvérek miatt, melyek mellé adattak az oktatási törvény értelmében. Pedig, ha végig tekintünk a népiskolai tananyag fölött, egyik tárgy sem lenne oly nevezetes, oly kiváló, mint az olvasás. Attól függ a gyermek egész tanuló jövője, a következő tanévek sikere. Attól függ, hogy a gyermek kedvet kapjon a további haladásra. Ha megtekintjük valamely népiskola külön osztályait s megvizsgáljuk a tanulók előmenetelét, úgy találjuk, hogy a jobb gyermekek, kik az egyes tantárgyak ismeretében kiválnak, az olvasásban is legjobbak. És ellenben, az összes tantárgyakból gyöngén álló tanulók, az olvasásban is leggyöngébbek. Sőt, általános gyöngeségüknek oka éppen az, hogy olvasni nem tudnak s olvasni nem tudván, kedvük és képességük sincs arra, hogy a könyvből tanulandó tárgyakat megtanulják.

Ebből látszik, hogy az összes népiskolai tananyag

között legfontosabb az olvasás. Ez az alap, melyre építeni kell a többi; ha olvasni nem tud a gyermek, egyebet sem tud.

Minduntalan hangoztatják, hogy a nép mivélésére, erkölcsének javítására nézve ifjúsági olvasó-köröket alakítsunk; de meggondolandó, hogy olvasó-köröket csak azon ifjak számára lehet felállítani, kik olvasni és pedig jól olvasni tudnak. A rosszul, hibásan, akadozva olvasó ifju, kinek az olvasás terhére van, soha sem fog olvasni sem a körben, sem azon kívül. Ily kihatással van az iskolai olvasni-tanítás az egyszerű nép jövőjére nézve.

Íme, tehát, a mai népiskola hanyatlásának egyik s épp legfőbb oka a tananyag nagy halmaza. Ha népiskoláink helyiségei a tanításra alkalmasok volnának s ha kellő tanerővel lennének ellátva, akkor is sok volna a kiszabott tananyag; de mostani viszonyaink között egyebet nem okozhatott és nem okozhat, mint elemi népiskoláink hanyatlását.

(Folytatása következik)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

I.

Kolozsvárt, 1888, június 3.

Jelen vannak: elnök, B. Bánffy Dezső, főgondnok, Dr. Kolozsvári Sándor, Székely János, Sárkány Ferenc, Nagy László, Domokos Antal, Parádi Kálmán, Bodor Antal, Szabó Ádám, Deák József.

Az időközben elnöki úton elintézett ügyek bejelentése és tudásul vétele után, az egyházmegyei tanács, illetőleg, az esperes fölterjesztése alapján elintéztetik a valkói részleges (buza-) kepeválság kérdése, oly képpen, hogy a válságösszeg 1889. jan. 1-étől kezdve 414 frtban állapittatik meg, a válság jelenleg künlevő tőkéje hat év alatt a központba beszolgáltatandó hiány esetén a hivek rovatálából kiegészítve — s a mostani kamattöbbletek tőkésítésével kellő mértékre emelendő tőke jövedelmeiből annak idején a válság-összeg évi járuléka 500 frtra levén emelendő.

Ugyancsak a valkói egyházközségnek két taxás hely iránt kötött szerződése helybehagyatott, tudomásul vételével egyszersmind annak, hogy mint az ottani havasbirtokosság tagja, minő jövedelmet húz és minőre számít, elláttatván, egyszersmind, szintén a valkói egyházközségnek, mint havasi rész-birtokosnak, a havas-birtokossággal főnforgott egy vitás ügye, a birtokosság által megvásárolni szándékolt földterület eladására nézve, azonban, nyilatkozat nem tehető, míg a vételárra nézve ajánlat nem tétetik.

A bölöni egyháznak egy adósával szemben főnálló 4230 frt követelés behajtása iránt pör levén folyamatban, az adós, az egyházközség ajánlatától támogatott folyamodványában fizetési haladékot és a pör függőben tartását kéri, a mi, kellő óvadékok mellett, annyiban meg is adatik, ha az adós egy 1030 frtos tartozását július 1-jéig befizeti.

A somkerekai egyházközség papja gr. Korniss Viktor ellen, egyházközségi határozat és felsőbb jóváhagyás nélkül, birtok-sértési keresetet indítván s ebből az egyházközségre 68 frt perköltség háromolván, a megejtett vizsgálat alapján kimondatik, hogy a perköltségeket a pap köteles az kifizetés idejétől számított 6°/_o-kal együtt az egyházközségnek megtéríteni. az esperes utusittatván, egyszersmind, hogy jövőre hasonló esetekben előzetesen győződjek meg, ha a pap eljárása egyházközségi határozaton alapszik-e?

A fehéregyházi állami iskola tanítójával, az ottani kántori teendők végzése iránt történt megállapodás szerződés alakjában, helybehagyatik, az ottani papilaknak az állam általi fizetendő évi 100 frtos haszonbéri díjának a kántor javára leendő biztosításával, egyszersmind ez iskolai célokra az állam által bérbe veendő papilak 600 frt költséggel történő átalakítására a házi pénztárból a kölcsön megadatik

A gr. Bánffy Béla által b. e. első neje b. Wesselényi Róza nevére és az egyházkerületi népiskolai könyvtár javára tett 1520 frtos alapítvány terhe Szathmári Dánielre szállván át s az egyházkerület e követelése biztosításul szolgáló fekvők, az árverés alkalmával, a goroszlóiak birtokába jutván, ezek most kéri, hogy az alapítványi tőke továbbra is e fekvők terhekint hagyassék meg. A kért engedély az alatti föltétel alatt adatik meg, hogy a vásárló goroszlóiak a vételár felosztása alkalmával az egyházkerület e tulajdonát biztosítsák, minek érvényesítésével Faragó Sándor ügyvéd bizatik meg.

A dévai egyházközség új papi lakjának építési költségeire előzetesen 2300 frt papíraradék 5°/_o és 3000 frt 1°/_o kamatra s 1¹/₂^o/_o 32 éves törlesztési járadékra oly képpen levén megszavazva, hogy ez utóbbi segély-kölcsön 4°/_o kamatját az államsegély hordozza. a pénztár által itt eladott papirok értéke az esperes utján az egyházközségnek megküldetik.

Pethő Mózes m.-hermányi érdemes papnak, 40 évet meghaladó hiv szolgálata utáni nyugalomba helyezése, fél fizetésre, az egyházközség és az egyházmegye ajánlata alapján, helybehagyatik, oly módosítással azonban, hogy a szállásbér címén részére fölajált évi 10 frt, a törvény értelmében, a nyugalomba lépett papot nem illetvén, az urvacsorai szükségletek fedezeti alapjául mindaddig tőkésítendő, míg e járadék 100 frtra emelkedik.

A galgói tanítói új díjlevél megerősítettik, a fizetés csekély voltára való tekintettel pedig, az ügy az államsegélyügyi bizottság figyelmébe ajánlatik.

A szentlászlói, miklós- és ábrahámfalvi papi állomás megjavított díjlevele megerősítettik és a pályázat kiiratik. Sebestyén Áron, m.-n.-csáni pap ellen több hive által emelt panasz ügyében, a vizsgálat rendén, kitünvén, hogy a pap az ellene emelt vádak az egyház érdekében tett intézkedéseivel vontta magára, a panaszosok kérestükkel elutasítottak.

A m.-kövesdi egyházközség egy erdejével szomszédos területet vásárolván, a vásári szerződés helybehagyatik, fölhivatván az esperes figyelme, hogy az ilyszertü

szerződések csak is az Ig. Tanács helybehagyásának fön-tartásával kötendők.

A vérvölgyi egyházközség építendő papi lakának terve és költségvetése, a műszaki előadó helyesbitése szerint, helybehagyatik, a 2202 frtra tervezett költségeknek az árlejtés alkalmával való alábbszállítására s a központban rendelkezésre álló 1756 frtnyi fedezetnek a hivek munkavégzése útján leendő kipótlására utasítván az egyház

Csomor Dénes, n.-galambfalvi volt kántor-tanító, községi tanítónak választván meg, de kántori minőségében továbbra is az egyházközség szolgálatában kívánván megmaradni, új kántori díjlevele azzal a kijelentéssel hagyatott helybe, hogy e kántori állomás megürülése alkalmával új díjlevelé lesz megállapítandó.

II.

(Nagy gyűlés.)

Jnnius 10.

Jelen vannak: főt. Szász Domokos, püspök, mint elnök; br. Bánffy Dezső és Lészai Ferenc, főgondnokok; dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes; Székely János, dr. Kovács Ödön, dr. Szász Béla, Domokos Antal, igazg. tanácsosok; Szabó Ádám, számvevő, Deák József, pénztáros, Balog György, ügyvéd. Bodor Antal, tükár.

Az idő közben elnökileg elintézett ügyek tudásul vétetnek.

A székely-udvarhelyi kollegium egy időközben jelentkezett magántanulója a VIII. osztály tantárgyaiból tett m. vizsgálatán az írásbeliek közül két tárgyból elégtelen, de a szóbeli vizsgálaton minden tárgyból elégséges osztályzatot nyervén, az előjáróság az írott szabályok hézagosságára hivatkozva, az Igazg. Tanácstól kért utasítást: ha bocsátható-e az illető érettségi vizsgálatokra? Miután az előjáróság tanácstalansága abból következtetett, hogy az írásbeli és a szóbeli vizsgálatok osztályzatait külön-külön vette figyelembe, holott a VIII. osztály-vizsgálaton egységes klasszifikációnak kell vala történnie, a döntő szóbeli vizsgálaton, azonban, e vizsgálat sikerültnek minősített, az illető m. tanuló az érettségi vizsgálatoktól el nem tiltható. Az előjáróság figyelme, azonban, felhivatik arra, hogy a m. tanulók mindig a tanév „elején“ kötelesek jelentkezni, holott az itt szóban forgó tanuló a most lefolyó tanév két első hónapját, mint r. tanuló, nagy-enyedi gymnasiumunkban töltötte.

A széki egyházközség eddigi két r. papi állomását, az egyik megürültével, olyképp kívánván átalakítani, hogy jövőre egy rendes és egy segéd-papja legyen, az előbbinek fizetését évi 1308 frtra emelvén, az utóbbiét pedig, 300 frtban, lakásbán és a rendes pap által szolgáltató élmezésben állapítván meg; és ez újítással kapcsolatban, majdan kántori állomását is újja kívánván szervezni, az áll. Igazg. Tanács mindez átalakítást és tervezést, az egyházközségi és egyházmegyei fölterjesztések alapján, helybehagyja, de oly kikötéssel, hogy a jelenleg 20,000 frtot tevő kepeválsági alap központi kezelésre és járadék-papokra fektetésre beküldetvén, a

pap jelzett fizetési összege csak annyiban biztosítottatik, a mennyiben e tőke a mostani számítás szerinti 1,100 frtnyi kamatot csakugyan meghozza. Fölvivatik, továbbá, az egyházközség figyelme, hogy e fizetések kiszámításánál egy 2,500 frtos tizedkárpótlási központban kezelt tőke kamatjaiban csak is 63 frt vétetett számításba, holott e tőke kamatja éppen még egyszer annyit teszen s e fölösleg a kántori javadalom majdani megállapításánál szintén igénybe volna vehető. Miután, továbbá, ez egyik papi állomás megszüntetésével s az összes egyházi kiadások rendszeres alapra fektetésével, az egyház hiveit jövőre csak némi adósság kamatai és törlesztési hányadai ideiglenesen s a kántori fizetés javadalmát tevő csekély szolgálmányok fognák állandóan terhelni: az Igazg. Tanács figyelmezteti az egyházközséget, hogy a fennálló egyházi törvények szerint, a pap és kántor választásánál szavazó jogot csak azok gyakorolhatnak, kik az egyház terheit rendszeresen hordozzák; mihez képest, megfontolás alá veendő, hogy az egyház közszükségeinek s előfordulható nagyobb építkezési, vagy más szükségeinek fedezésére célszerű lenne rendszeres, bár mérsékelt járulékokkal alapot teremteni, különösen az egyház leendő új tagjai állandó hozzájárulásával, a mit az egyház mostani tagjainak a megváltási alap megteremtésében hozott üdözetai is egészen méltányossá tesznek.

A paniti egyházközség papi és kántori új díjlevelei, a még az 1860 évi közszentzsinat kepeválsági engedélye alapján, némi szolgálmányok megváltásával s csekély béremeléssel, helybehagyatnak Kitünvén, azonban, az adatokból, hogy a zsinat által engedélyezett megváltás tőkéje (11,460 frt) a most megállapított szükségletet (papi fizetés 400 frt, mesteri 188 frt, másod-lanítói 100 frt, többlet 156 frt.) csak 8 % mellett biztosítja, erre azonban állandóan számítani, nem lehet és hogy ez alap némely tőkéi nem is betáblázás mellett vannak elhelyezve; holott, újabb törvényeink a kepeválsági alapok tőkéinek központi kezelését rendelik el, itt pedig, értékpapirokba való fektetés útján csak 6 %-ra ha lehet számítani, elrendeltetett, hogy a szolgálmányok megváltása után most fenmaradó bevételi többlet, évi 114 frt, tőkésítés végett, rendszeresen a központba küldessék, valamennyi ott elhelyezett tőke telekkönyvileg biztosított, az ily módon nem biztosítható tőkék azonnal beküldessenek, tiz év leteltével pedig az egész válságtőke központi kezelés alá adassék, addig az évi feleslegek megfelelő tartalék-tőkévé növekedvén. A választói jogsultság gyakorlatára vonatkozó törvény ez egyházközségnek is figyelmebe ajánltatik.

A feltorja-karatnai egyházközség hivei kepe-tartozási kötelezettségüket, az egyesülés keresztül vitele nyomán, 8 kalangya összegéről 6-ra ohajtván szállítani, hivatkozással arra, hogy a Bodó-féle alapítvány 1895 évben már fedezni fogja az egyházi hivatalosak javadalmának megfelelő emelését, az Igazg. Tanács felhívja a hiveket, hogy szorgalmi úton maguk is járuljanak ez alap gyarapításához s így a kepe-tartozás jelzett leszállítását 1895-ön kezdve engedélyezi.

Az erzsébetvárosi papi állomás javadalmának föl-emelését főt. püspök aa. már korábban munkába indítván, az ottani és ottvidéki hivek áldozatkészsége e javadalmát évi 527 frtra emelte, mihez a börtön-lelkészi szolgálatokért még 40 frt állami jutalom járul, ez idő szerint. Miután, azonban, ez állomásnak, más papi állomásoktól távol esvén, s körülbé diasporák és filiák is tartozván hozzá, körlelkészi miszsiója van: az Igazg. Tanács a rendelkezésre álló 567 frt. fizetéshez központi segélyképpen évi 100 frt. állandó pótlékot s útiköltségre is 100 frtot szavaz meg.

É—n.

Püspöki látogatás.

Egyházkerületünk püspöke, főtiszteletű Szász Domokos ur, nem véve föl a mezőségi rossz utak fáradalmait, multjához hiven, építi az urnak templomait alkalmas és alkalmatlan időben, csak hogy betölthesse istentől nyert megbizását egészen.

E célból, május hó 26-án, az anyaegyházra alakuló maros-ludasi ref. hivek gyülekezetét látogatta meg. Az állomásnál nevezett egyházunk számos tagja, a vidék értelmisége, a küküllői ref. egyházmegye esperese, papjaival élén, várták. Nem sokat váratott magára, d. e. 11 órakor a dübörgő vonat meghozta. Társaságában nt. Somkerek Miklós, széki esperes és Ince Lajos, püspöki titkár volt. Az egyházmegye nevében nt. Kovács Elek, esperes köszöntötte meleg szavakkal, mire a főpásztor ugy az egyházmegye tiszteletére megjelent papjainak, mint az egész közönségnek meleg hangú válaszbán mondott hálás köszönetet.

Ezek után, a kocsik hosszú sora által kísérve, az egyházközség derék főgondnoka, Keresztes Áron ur szállására hajtattott, hol beszolgáló lelkész, Tokay János, m.-bogáthi ref. pap, köszöntötte. Következett erre a főpásztor eszmékben soha nem szűkölködő válasza és utána a helyi állam-iskola növendékei, élükön a tanítói-karral, tiszteletére megjelentek; maga a tanítónő gyönyörű szép virágcsokorral is kedveskedett. Aztán beszélt néhány percet a tanítókkal, tanítványokkal, emelve amazok önértetét, fokozva ezek munkakedvét.

Meg sem pihent, azonnal tanácskozára hiva föl a gyülekezet tagjait, a tanácskozó-terembe sietett, hol a gyűlést megnyitva, a következőket adta elő. Elhatározott dolog a maros-ludasi körlelkészség szervezése. Természetes csoportozatát képeznék, a mélt. áll. igazg. Tanács határozata folytán, Hadrév, jelenleg anyaegyház és Geze, leány-egyházközségek. Azonban, ennek ily módon való keresztül vitele függővé van téve az ez év őszen tartandó egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásától.

Továbbá, felmutatja az egyház által készített templom- és paplak-építésre vonatkozó s rendes úton az áll. Igazgató-Tanácsához fölterjesztett tervekét és költségvetéseket. Jelzi azok hiányait, melyekért az Igazgató-Tanács műszaki előadója s ennek folytán maga az Igazg. Tanács egyet sem tartott elfogadhatónak. Ezzel kapcsolatosan, megtekintésre ajánlja az egyházkerület műszaki építésze, Alpár Ignác által készített több rendbeli tervet, melyeket magával hozott,

és a melyek között van csak templomot, vagy paplakot fel-tüntető, de van olyan is, melyen templom és paplak közösen egy fedél alatt terveztetik. Ez utóbbit, tekintettel a helyi viszonyokra, mint a célnak megfelelőbbet s jutányosabban előállíthatót, melegen ajánlja a gyülekezet szives figyelmébe. Élénk eszmecsere után, elfogadtatott a templomot és paplakot közösen felmutató terv, melynek részleteit a legrövidebb idő alatt elkészíttetni ígérte, az egyházközség előljáróságára bízva a kivitel módozataira nézve a további eljárást.

Gyűlés után, Keresztes Áron ur vendégszerető házához gyűltünk össze ebédre, mely után azonnal gr. Vass Albert ő méltósága négyes fogatán, kísérve gr. Vass Béla ő nagysága négyes fogata s több más fogatok által mező-bodoni ref. egyházunkba sietett, hol a folyamatban levő templom és torony munkálatait szándékozott megtekinteni. Harangok zúgása jelezte jövetelét s a főpásztort látni, hallani akaró gyülekezet diszkaput emelve, ünnepi pompával várta megérkezését. A nagy számú közönség nevében alólirott, mint az egyházközség lelkipásztora, fogadta, kiemelve, hogy hiveinek öröme, a szeretet alapján fellángolt lelkesedése meghatotta a helyi gör. kath. egyház tagjait is, kik szintén számosan jelentek meg tiszteletére és kik, egyébiránt, megjegyzendő, hogy egyházunk hiveivel mindig barátságos, jó viszonyban éltek; nagy fontosságú építkezésünknel sok jó akarattal, szivességgel, tényleges munkaerő segítségével voltak. A felebaráti szeretetnek ily magasztos ténye kimondhatatlan örömet okozott püspökünknek. Lelkes szavakban megadott válasza elismerést nyújtott az isten dolgaiban serényen forgolódo gyülekezet egyszerű, munkas népének, hálás köszönetet mondott a gör. kath. egyház erényekben nem szűkölködő tagjainak.

A gör. kath. egyház nevében Kimpián Sándor, egyházi jegyző, üdvözölte. Az erre adott válasz is a krisztusi szeretet melegétől vala áthatva. Ez után, a helybeli állam-iskola 72 ref. növendéke tiszteletére szép éneket zengett. Nevükben, tanítótársa és a gondnokság nevében, Kovács Sámuel, áll. isk. tanító ur, szokott igazi magyar szivvel, lélekkel, kifejezve az örömet, az emlékezetes nap lelkesítő hatását, hosszas életet kívánt, hogy a hazának és anyaszentegyháznak még sok hasznos szolgálatot tehessen. Szivesen vette ezt is, megköszönve a személye iránti figyelmet.

Ezt követőleg, a presbyterium tagjait szólította elő, ki-merítően kérdezősködve dolgaik felől. Szives jó akaratot, minden kitelhető segedelmet ígérve az egyház tagjainak jövőre is a még előttünk álló építkezésekre nézve, sietett megtekinteni az építkezést, mindenütt meglegedését, helyeslését fejezve ki.

Rövid, egy órai pihenés után, kíséretével együtt, tovább folytatandó útját, kocsira szállt, de lelkének ama jól eső érzete hatása alatt, melyet a helyi gör. kath. egyház agg, 70 éves, betegeskedő szolgája előzékenységgel személye iránt tanusított, de a ki éppen a jelzett ok miatt, személyesen tiszteletére nem siettetett, útjába ejtette az agg szolgát, kíséretével együtt meglátogatta, s kérte istennek kegyelmét életére, megrongált egészsége helyreállítására.

Tetszett az istennek ez a munka s ha a főpásztor méz-édes beszéde megtermékenyítette a sziveket, ugy akarta, hogy

a munkás nép ama másik várakozása is kielégíttessék. Kegyelmének gazdag forrásából megnyitván az egek csatornáit, eloltotta a megszáradott föld szomjuságát, hogy a barázdák megszibbadt ereje új életet, tápot nyerjen a tovább munkálatra.

Átázottan, a mezősegi sáros úton mindig előre és előre hatolva, érkezünk meg a mező-záhi határszélhez, hol gr. Vass Albert és Ugron Sándor ő méltóságai várakoztak püspökünkre. Érkezését harangzúgás, mozsárágyuk durrogása tudatták a nagy, ünnepélyre készülő gyülekezettel. A templom előtt Lengyel István, körlelkész ur, fogadta rövid üdvözlő beszéddel, mire a helyi körülményekhez alkalmazottan magvas beszéddel válaszolt

Minden napnak elég a maga terhe. A nap is leáldozott. Püspökünk is gr. Vass Albert ő méltósága, mint a széki ref. egyházmegye érdemes főgondnoka, a mező-záhi ref. egyházközség első rendű buzgó pátronusa házánál, kíséretével együtt, szíves fogadtatást, enyhülést adó kedves hajlékra talált, hogy kipihenve a nehéz út fáradalmait, a következő napot, május 27-ét, a mező-záhi ref. egyház történetében örökre emlékeztessé tegye.

Nevezett napra viradóra, d. e. 10 órakor megszólaltak az egyház új harangjai, jelezve a magasztos ünnepély elközelítését. Nagy számú fényes közönség jött össze az egyház közös örömeiben részt veendő. A gyülekezet elhangzó éneke után, a széki ref. egyházmegye derék esperese, nt. Somkereki Miklós ur lépett a szószékre s tartott egy igazán szíveshez szóló imát. Ima után, ha elhangzott az ének, főtiszte-

letti Szász Domokos, püspök ur hatalmas alakja emelkedett ki a szószékből, hogy szólja az örökkévalóságnak szent beszédeit.

Nem lehet célom, a szép beszédet részletezni és csak rontanám a hatást azok előtt, kik egész teljességében élvezték azt. Maradjon az miénk, kik ott lehetünk, kik hallottuk és kiknek lelkét amaz örökkévalóság szent birodalmába ragadta, honnan minden áldás és tökéletes ajándék száll reánk.

Urvacsorai agendát helybeli lelkész, Lengyel István, mondott, annak kiosztásánál Agyagási Gábor, frátai ref. pap segédkezett Esketett Agyagási Gábor. Keresztelt Lőrincy Gábor, kályáni ref. pap. Mindenik szépen, meggyőzően, a nagy nap jelentőségéhez méltóan végezve a reá bízottakat. Az egyház rövid történetét a helyi körlelkész olvasta föl. A már is hosszúra nyult ünnepélyt maga a püspök zárta be kenetteljes imával.

Intentsztelek után, gr. Vass Albert ő méltósága vendégszerető házánál volt fényes ebéd. Ott láttuk a gr. Vass és Ugron-családok tagjain kívül, a gr. Bethlen, br. Kemény, Tisza, Aubin, gr. Teleki-családok számos tagjait. Még csak annyit, hogy e társaság együtt maradt tagjait, Ugron Sándor, kebli főgondnok ur hívta meg szíves vacsorára. Ott is öröm, jó kedv uralta a kedélyeket és miután az is elmúlt, az éjszakai, enyhet adó pihenés után, a mindenki által szeretett főpásztor örömkönnyek között vált meg kedves hiveitől. Visszautazott székhelyére, hogy percre sem szünő tevékenységgel tovább építse az urnak templomait.

Nemes Árpád.

T Á R C A.

Egyháztörténeti adalékok.

Horti István 1684—1690-ig erdélyi ref. püspök három levele Teleki Mihályhoz.

Horti István bevégeztén tanulását a gyulafehérvári kollegiumban s a külföldi egyetemeken is képezvén magát, 1660-ban Nagy-Bányán alkalmaztatott schola-mesternek. 1663-ban ugyanott papnak. 1665-ben a tanács elhatározta, hogy csak egy papot tart s így Horti megint schola-mester lett. Pár év múlva azonban újból visszaállított a papi hivatalba s azt folytatta idősb Nánási L. Istvánnal 1674. április 14-ig, a mikor az egyház temploma, papi és iskolai telkei, épületei elfoglaltattak, papok, tanítók szétűzettek és ily keserves állapotban volt az egyház 1675. nov. 19-ig. Horti ekkor Erdélybe jött s a fejedelem előbb Fogarasba s azután Gyula-Fehérvárra vitette papjának, 1684. végén pedig Tofaeus halála után püspöknek választottat a fehérvári synoduson.

1.

1668. márc. 22.

Jóval lássa Isten kegyelmedet Uram!

Hogy kegyelmed apprehendálta, az Ecclesiáknak követhető nagy kárát, abból, hogy Belgiumban, az apró formákban nyomtatott Bibliák elfogytak, hála Istennek! E nagy kárnak megelőzésére, szükség mind a Politiában, mind az Ecclesiában Elöljáró embereknek szorgalmasan vigyázni, Még

Magyar-Országban olyan keszülteket nem látok, se typosokra se papirosra nevezve, hogy oly szépen, tisztán, és magát kedveltető kisdéd formában, nyelvünkön kijöhetne az a szent könyv, unadalmas és káros várakozás nélkül, mint kívánhatnók, Belgiumban telhetik ki leghamarább.

Csak a Belgiumi Acemiákban tanuló ifiak közül, egy serény Corrector rendeltessék, kinek, a felveendő munka mellett, asztalára és ruhazattyára fizetése legyen; azonban, öt vagy hat száz tallérokkal kinaltassék meg egy alkalmazott Typhographus, úgy mindazáltal, hogy annyi érő exemplarokat adgyon, úgy hiszem, esztendőre e kárunknak orvoslása megleszen. Az Acemiákban tanuló ifiaknak se hitelek se tekintetek annyi nincsen, hogy az ő instantiajokra, e költséges munkát valaki felvállalja. Azért a hazából kellene Uram e dolgot széprendesen megindítani. Nemethi uram Ujhelyben ment sokadalmi alkalmatossággal, mikor térjen vissza, bizonytalanok vagyunk felőle: reményük mindazáltal, hogy oda nem marad. Ha Isten, vagy ide, vagy helyünkhez közelebb hozza őkegyelmét, levéllel ertettyük, és intimaljuk őkegyelménkk azt, a mit kegyelmed levelében kíván. Isten oltalmában és kedvében legyen a kegyelmed élete és minden dolga!

N. Bányán 1668.

kegyelmednek uram szeretettel

22. Martii

szolgál

kegyelmedet uram Nánási uram

Horti István

becsülettel köszönteti

ms.

2.

Idvességés jókkl lássa Isten kegyelmedet
Uram!

Érkezvén a kegyelmed levele, mingyárt hivattam a könyvkötőt, s tudakoztam tőle, kisdéd formában való Magyar Biblia felől; de sem magánal nincsen. se másnál eladót nem tud: Magam sem tudok senkinél is. Kértem reá, hogy szerezzen, én is vigyazok alkalmatosságokra, hogy ha lehet, kegyelmednek kedvét teszszük. Az olyan kisdéd forma Bibliák Németországban is elfogytak. Ha isten valakit nem támaszt, ki költségét nem szánja, ma holnap megfogyatkozunk az olyan forma Bibliákból. Ezek után, Isten kedvébe és oltalmában legyen, a kegyelmed élete és minden dolga.

NagyBányán 1668. Kegyelmednek uram örömet szolgál
18. Martii. *Horti István.*

Külcim: Generosi Domino, Michaeli Teleki de Boros-Jenő, stb.

Eredetije a gróf Teleki család lvtárában. Miss. 741.

3.

1685. január 5.

Tegye az Uristen szerencsésé kegyelmednek uram és egész házának az új esztendőnek minden részeit szívem szerint kívánom.

Méltóságos uram! Urunk ő Nsga parancsolá Fehérvárott utolszori szembenlételemben ő Nsgával, hogy az országban lévő ecclesiákat eljárván, azoknak bántódásokat feljegyezzem és azokat az ő idejében ő Nsga eleiben terjesszem. És hogy az országban a catechisatiót Isten segettségéből felállítani igyekezzem. Mostan volna az ideje uram, hogy a székelvöldi ecclesiákat eljárán, míg tavulyabb nem megyek tőlök; annyival is inkább, hogy már egy néhány esztendeje tölt el, a miolta közöttök visitatio nem volt, holott canonink szerint minden harmadik esztendőben kellene lenni. Kegyelmedet uram alázatosan kérem (ha kegyelmed rendesnek itili kérésemet) efficiálja azt kimed urunk ő Nsga előtt, hogy ő Nsga nekem szóval tett parancsolatja szerint irással is committáljon bemeuetelem felől, hogy új ember levén, annál nagyobb authoritással peragalhassam tisztemet. Mivel pedig még sem szekerem, sem lovaím nincsenek, lenne goudviselőm is, a ki által mind mehetnék mind jöhetnék illendő képpen. A Gilányi uramtól maradt kocsit megkésztették ugyan Fejérvárott, de még eddig nem volt tehetségem az elhozására.

Kegyelmedet uram, hogy busitom, alázatosan követem, kegyelmed ne hadgyon gyámoltalanságomban, mert Isten után a kegyelmed jóakarathoz tamazskodom. Ha pedig kegyelmednek e kérésem tetszik és nékem ebben segítséggel leszen, csak az ő Nsga parancsolatját várom, az érkezvén, Istennek jóvótábul elindulok Székely Földére. Ha pedig kegyelmednek másképpen tetszik, ahoz fogom magamat tartani. Isten áldása legyen uram kegyelmeden és egész házán mindörökké.

Fogarásban 1685. 5. januarii.

Kegyelmednek uram szolgál és minden jót kíván

Horti István, E. R. P.

Külcim: A mtgs urnak Tekintetes Teleki Mihály uramnak, sat.

Eredetije a gróf Teleki család levéltárában. Missilisek 716. számú csomagában.

Horti ezen utolsó levelét kiegészíti és felvilágosítja Bod Péter a következőkben:

„Sokféle megbántódások volt azon háborgó időkben az ekklézsiáknak és azokban szolgáló papoknak és oskola mestereknek s papok özvegyeinek s árváinak mind a vármegyéken s mind kiváltképen a Székelyföldön, az holott a régi fejedelmektől engedett szabadságokban sokképen megháborítottak, külső terehviselésre kényszerítettek, templomon, parokián, iskolán néhol erőszakot tettek, ekklézia erdejét, szántóföldét erőszakkal néhol elfoglalták. Udvahelyszéken az unitária vallást követő nemesek, tiszték a reformatusokat, kik nagyrészt abból a vallásból reformálódtak, sokféle boszusággal illették, mocskos szokkal, nevezetésekkel terhelték.

A püspök megértvén mindenfelől a sok panaszt és az egyház személyeknek mind magok hallgatóiktól s mind külsőktől való megbántódásokat, elment és egybejárván mind a vármegyéket s mind a székes helyeket, azoknak méltó panaszait jól megvizsgálta és magok nemek szerint rendbe íratta. A Fejedelmet annak utána arra birta, hogy gyűjtse egybe a reformatus főrendeket azoknak a gravaminaknak, panaszoknak megoryosoltatásokra, a melyet meg is cselekedett 1685-ben, Márcziusban, Fogarasba gyűjtetvén a reformatusokból álló tanácsai rendet, az holott előadatván azok a megbántódások és sérelmek a püspök által, részint igazításba vétettek, részint pedig új mutattatott arra, mimódon igazíthatassanak el az ország törvénye szerint.“ (Bod Polikarpus 131—132. lap.)

Közlő: *Konc József*

KÜLÖNFÉLÉK.

= Egy egész heti fárasztó, de valóban lélekemelő utazás után, főtiszt. püspök aa. folyó hó 7-én estve visszaérkezett Kolozsvárra. E látogatás a gyulafehérvári egyházmegyét illette, melynek majdnem minden egyházát meglátogatta; célja pedig az abrudbányai templom fölépítése és a verespataki templom fölszentelése volt. Az ünnepélyességekről és az eredményről már legközelebről részletes tudósítást adunk. Most megelégszünk azzal, hogy kiemeljük mtgs. Zeyk Gábor, gondnok urnak és az egyházmegye papságának, valamint az egész vidék népességének meleg érdeklődését, melylyel e látogatást folyton kísérte és a melynek látható eredménye lesa kétségen kívül a vallásos és hazafias fellángolás, melyre ha valahol, ott bizonyára a legnagyobb szükség van. Benyomásainkról és közvetlen tapasztalatainkról valószínűleg mi is be fogunk számolni adandó alkalommal.

= Egyházkerületünknek az „E. M. K. E.“-vel kötendő szövetkezési ügye, mely annyi port vert föl, és a mely annyi teljességgel szükségtelen kellemetlenségre adott okot a multban, közeledik az egyértelmű megoldáshoz. Az egyezkedésre kiküldött bizottság, és pedig egyházkerületünk részéről Lészay Ferenc és br. Bánffy Dezső, főgondnokok, Szász Domokos, püspök, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Gerő; az EMKE részéről dr. Groisz Gusztáv Bartha Miklós, gr. Bethlen Bálint, Hegedüs István és Gamauf Vilmos, folyó hó 11-én tanácskoztak és az általunk előterjesztett szerződési formulát, egy pár lényegtelen módosítással, egyhangulag elfogadták. Folyó

Folytatás a mellékleten.

hó 12-én az EMKE is választmányi ülést tartván, az előző napon tartott értekezlet megállapításait helybehagyta és így csak az egyházkerület és az EMKE közgyűlésének megerősítése van hátra, hogy az ügy végképpen eltűnjék a napirendről, mely minden irányban eddig csak kárt okozott. Reméljük, hogy a békesség szelleme, mely az eredményt előidézte, ez után is ott fog lebegni és áldást hoz a közös, szent célra, mely mindnyájunknak legfőbb ohajtása. Közlebről hozni fogjuk a pontozatokat.

= **Bod Péter művének** „*Historia Hungarorum Ecclesiastica*“ 1. kötete megjelent br. Vay Miklósnak és Tisza Kálmánnak ajánlva. Gondoskodni fogunk róla, hogy historikusaink közül valaki kellőképpen méltassa, most csupán jelezzük, hogy külső kiállítása minden igényeket kielégíthet és méltó ahhoz, hogy Hollandban nyomtatott.

= **Köztudomásu dolog, hogy segesvári egyházunkban** új templomot építenek. Folyó hó 8-án alapkövetélteli ünnepélyt rendeztek, melyen résztvettek az építészeti bizottság védelnöke, gr. Bethlen Gábor, udvarhelyi egyházmegyénk esperese, Solymosi István és rajtok kívül az egyházközség tisztviselői, kik a jelképes kalapács-ütéseket megtették. Istennek áldása legyen a megkezdett és még ez évben bevégzendő munkán!

= **Őszinte sajnálattal, mély részvétellel** vesszük tudomásul a súlyos csapást, mely szilágy-szólóki egyházmegyénkbe kebelezett pééri egyházunkat érte, holott máj. 30-án, összes parokhális épületei a lángok martalékává lettek és ha gyors segítség nem érkezik, a templom is oda lett volna, miután fedelébe a láng már több helyen belekapott. Hisszük, hogy ez egyházmegyénk erélyes esperese a hatáskörébe tartozó erkölcsi eszközökkel mindent el fog követni, hogy a népes pééri egyházközség helyrepótolja a szenvedett kárt, tettere buzdítja a híveket, és be lesz bizonyítva, hogy „sub pondere crescit palma.“

= **A marosi egyházmegyében** egyházkerületi képviselőkké megválasztattak az 1-ső kerületben Benedek Dénes, makfalvi pap, 2-ik kerületben Deák Lajos, tanfelügyelő, 3-ik kerületben Szász Károly, ny.-szeredai pap, 4-ik kerületben Tavasz József, vajai pap, 6-ik kerületben Muzsnai Pál, m.-paniti pap, 7-ik kerületben Ravasz János, m.-kövesdi pap, mindnyájan egyhangulag. Az 5-ik és 8-ik kerületben senki sem nyervén többséget, új válaszárs rendeltetett el. Az 5-ik választó kerületben Dali János, k.-szentmiklósi, és id. Erdélyi Sámuel, karácsonfalvi-folyfalvi papok, a 8-ik v. kerületben Molnár Lajos, harasztkeréki és Gönci János, koronkai papok, a tanítók részéről Deák Lajos, tanfelügyelő és Szabó Lajos, ny.-szeredai tanítók között.

= **Stein János m. k. egyetemi könyvtáros** kiadta antiquar-raktárának második jegyzékét, melynek tartalma egyházirodalom, hittudomány, vallástan, imakönyvek, egyházi, alkalmi beszédek, szóval a theologia határain belül szükséges irodalmi termékek. A szolid és jó hírnévnek méltán örvendő firmát ajánljuk olvasóink és különösen paptársaink figyelmébe. A legelső megrendelésnél, kétségen kívül, meg fognak győződni a lelkiismeretes, pontos szolgálat-készségről, mely a Stein-bácsi-féle céget majdnem egy fél század óta ismertette s melynek fia méltó örököse.

= **Köszönet.** Marosvásárhelyi kir. törvényszéki bíró, mélt. Gyárfás József ur értesítvén arról, hogy a Magyarótól Gyergyóig terjedő vonalon, az idegen ajku s felekezetű nép között, mint egy kis sziget, magyar s székely telepteltekből képződött, a magyarói anyaegyházhoz tartozó jodi fiók-egyháznak urasztali kelyhe nincs: egy szép és értékes ezüst kelyhet küldött. Ugyanez egyháznak régi temetője betelvéen, a szomszédos terület tulajdonosa, a „sz.-régeni első tutajozó társulat“ egy darab rétet a temetőhez csatolás végett ajándékozott. Fogadják a nemes lelkű adományozók a kicsiny havasi ref. egyház híveinek nevében kifejezett köszönetemet. Magyaró, 1888. június 5. Lénárt József, ev. ref. lelkész.

= **Hálás köszönet.** Szamosujvári egyházközségünk közlebről a következő kegyes adományokban részesült: nsgs. Keceli Sándor ur és neje Keceli Erzsébet urnő, jó szívök sugallatát követve, nem rég 10 forintot, legközelebről pedig egy igen diszes és értékes bordeaux-bársony szószéktakarót; továbbá, tek. Göncy Mihályné urasszony egy urasztali takarót és Filep Sándor ur egy katedra-takarót védő lepelt ajándékoztak. Kedves kötelességemnek tartom, hálás szívvel megköszönni ez adományokat a nyilvánosság terén is. A nemes szívű adakozók jó tettök jutalmát birják öntudatukban, a mely azt mondja nekik, hogy ilyen áldozatokban gyönyörködik az isten, az, a ki megsegítette őket, hogy így is áldozhatnak, áldja meg és segítse meg őket minden jó törekvésekben ez után is. Sz.-Ujvárt, 1888, jun. 5. Vásárhelyi Boldizsár, ev. ref. körlelkész.

= **Hálás köszönet.** Kis F. Gergely, főgondnok és Király István, algondnok, a ballai ev. ref. templom piacát és bejáró-közeit saját költségükön kipádimentomoztatták 1888 június 7—9 napjain. Az áldozat száz forint értéknek felel meg. Egyszerű földmivesek a lelkes férfiak, érdemesek arra, hogy isten dicsőségére szentelt áldozatukért a nemesek sorába iktattassanak. Ugyanez év május 10-én Dobay Jolán konfirmáltatása emlékére egy 120 cmtr. hosszú és széles piros atlasz-selyem urasztali-terítőt ajándékozott arany paszománt diszítéssel. Ez áldozatokért fogadják az illetők a magam és egyházam nevében hálás köszönetemet. Ballán, jun. 11, 1888. Dobay Lajos, ballai ev. ref. pap.

= **Harmonium vásárlás.** A kőhalmi ev. ref. leányegyház, mely csak a közelmúlt években alakult, vallásos buzgóságának, áldozatkész szívének napról-napra mind szebb és meglepőbb tanujelét adja. Az állami iskolának egy termét, mely a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter ur engedélye folytán isteni tisztelet-tartás végett át lett engedve eleitől fogva oly szépen berendezé, hogy ki belépik, templomban érzi magát. De egy hiányzott még belőle, mi a szívet édes varázsszal tölti el. Ezen is segített az ügyes számítás. Ugyanis, az egyház érdemes gondnok, T. Boér Mihály szolgabíró ur, többekk l egyetértve gyűjtést rendezett csakis ismerősei között s hű fáradságát áldás koronázta, a mennyiben egy megvásárlandó új harmoniumra pár nap alatt 131 frt 36 kr. gyűlt egybe s szép hangjaiban már pünkösti urvacsoraosztásakor gyönyörködhattunk. Amde örömről úgy esik jól, ha azon kegyes adakozóknak, kik nekünk ez örömet szereztek, hálás köszönetet mondunk, s nevöket nyilvánosságra hozzuk. Adakoztak: Gáspár József 38 frt 77 kr, Szarka Elek 5 frtot, dr. Issekutz Gyula 1 frtot, Boér Mihály 2 frtot, Gyertyánossy Ferenc 5 frtot, Téglás István 15 frt., Bartha Ferenc 1 frtot, Csiki József, mohai 1 frtot, Csiki József 1 frtot, dr. Issekutz és Csiki 1 frt 35 krt, Csulak Zsigmond 2 frtot, Pildner Ferenc 2 frtot, Somogyi Albert 1 frtot Wagner János 2 frtot, Gáspár és Issekutz 1 frtot, Gáspár és Téglás 2 frtot, Gáspár és Boér 1 frtot, Gáspár és Csulak 1 frtot, Gáspár és Nagy J. 1 frt 14 krt, Bedő Mózes 1 frtot, Nágó Zsigmond 1 frtot, Lackó Albert 1 frtot, Weiss János 3 frtot, Simay Salamon 1 frtot, Lurtz Mihály 1 frtot, Szántner József 1 frtot, Gáspár András 1 frtot, Kuharc

Ferenc 1 frtot, Josefi Frigyes 1 frtot, Nagy József 50 krt, Mózes Mór 1 frtot, Grosz Károly 2 frtot, Somogyi György 1 frtot, Mózes Károly 1 frtot, egy társaság 70 krt, a kóhalmi állami népiskola tanító-testülete 14 frt 80 krt, egy gyűlésben 80 krt, perselypénz s más filléres adományok 17 frt 30 kr. Összesen 131 frt 36 kr. A harmoniumra kiadott 127 frt és 22 kr. A pénztárban maradt 4 frt 14 kr. Főnnebbi adakozók különféle nemzetiség- és felekezet sorából egyesültek velünk a szeretetben, midőn nagynelkü áldozatukkal felsegélésünkre siettek. Isten lelke, az a pünkösti lélek, töl-
tő be őket is azon lelki örömmel és gyönyörűséggel, a melylyel be-
töltött minket részükről a szives szeretet, s az ezen épült teljes
isteni tisztelet, melyben adakozóink is jó nagy részben jelen voltak
s lelki megelégedéssel távoztak, mi pedig azon buzgó kéréssel, hogy
Isten kegyes adakozóink életét nyujtsa hosszúra, s adjon nekik ál-
dást és örömet ez életben. Héviz, 1888. június 5. Nagy József.

= Helyreigazítás. Tudatnom kell és kérem annak ki-
javítását, hogy a piski-telepi körlelkézésnek e lapok 22-dik

számában említett templomhelyet, nem az Inkey-család, hanem
a gróf Kuun-család és pedig gróf Kuun Géza ur és testvére
gróf Kuun Irma ő nagysága adományozták. Tordos, 1888. jun.
4. Bartha Lajos, ev. ref. esperes.

Szerkesztői nyiltposta.

= Juhász Izidor, Vásárhelyi Boldizsár, O. Veress Sándor és
Jancsó Lajos uraknak. Köszönjük a tudósításokat. A mint terünk
engedi, jóni fognak. Az idő kérdése nem változtat a tartalom értékén.

= Bürkös. H. J. urnak. Persze, hogy úgy van; és szomorú,
hogy úgy van. Am, az állam-vallás kevélykedésével, visszaélésével
állítsuk szembe buzgóságunkat, protestáns-vallásunkat és törhetetlen
ragaszkodásunkat a magyar hazához. Korunk a forrongás kora;
dob ki magából salakot, szennyet, de a diadalom a szabad institu-
cióké, a szellemi felvilágosodásé. Csak bátran, előre; a hol legna-
gyobb a veszély, ott van a jó Isten legközelebb

HIVATALOS RÉSZ.

1080—1888.

ÉRTESÍTÉS,

Minden egyházközség papja részére.

Tudomásvétel végett értesítjük egyházközségeink kép-
viselőit, hogy a m. kir. vallás és közoktatási miniszter ur ő
nagyemlétsége folyó évi május hó 1-én 11,649. szám a. kelt
leiratával valamennyi közigazgatási bizottsággal és kir. tan-
felügyelővel mihez tartás végett tudatta, hogy a kántortani-
tónak nem csak tanítói, hanem jogérvényesen megállapított
kántori járandóságai is, ha a kötelezettek által kellő időben
ki nem szolgáltatnak, a jogosított kérésére a közigazgatási
hatóságok (járású közegek) által végrehajtás útján is haladé-
ktalanul felhajtandók.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától Ko-
lozsvártt, 1888. június hó 7-én.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök, mint elnök.

815—1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsii ev. ref.
egyházmegyébe kebeleztet komollói ref. egyházközség ének-
vezető-iskolatanítói állomásra ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma: tisztességes lakás, gazdasági melléképüle-
tekkel s 350 frt. fizetés; melyből 150 frt. fizettetik a köz-
ségi pénztárból tanítási díj, köteles levén a tanító, az idegen
felekezett gyermekeket is tanítani; 200 frtra pedig a kepe-
ospora és földek haszonélvezete van számítva.

Pályázati határnap f. évi július 10-dike. Folyamod-
ványok nt. Csizsér Gábor, esperes aához, Egerpatakra kül-
dendők (u. p. N.-Borosnyó).

Kelt Kolozsvártt, 1888 június 9. *Szász Domokos*
erdélyi ref. püspök.

822—1888.

PÁLYÁZAT.

N.-Sajói egyházmegyében kebeleztet Sz.-Uj-Ős-Fűzkúttal
egyesített paptanítói állomásra Sz. Uj-Ős székelylyel pályázat
nyittatik.

Évi javadalma: a nyugalmazott lelkész életében, a most
megcjtett papi fizetés összeírás szerint, 513 frt 82 kr, tisz-
tességes lakás, gazdasági épületek, veteményes és gyümölcsös
kert. A nyugalmazott lelkész halála esetén e fizetés 200 fo-
rinttal emelkedik.

Pályázati határnap július 10. Folyamodványok nt. Vályi
Elek esperes aához küldendők Besztercére.

Kolozsvártt, 1888, jun. 8. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

832—1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsii ref. egy-
házmegyébe kebeleztet komollói ref. egyházközség papi állo-
mására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma: lakás és 503 frt 49 kr évi fizetés, mely
kepe és 10 hold kan. portióból áll. Ez állomás III-ad osztályu.

Pályázati határnap f. évi jul. 10-ke. Folyamodványok
nt. Csizsér Gábor esperes aához küldendők, Egerpatakra (u. p.
N.-Borosnyó.)

Kolozsvártt, 1888. jun. 10. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

843—1887.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi ev.
ref. egyházmegyébe kebeleztet sz.-lászói ref. egyházközség papi
állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma: szép lakás, terjedelmes veteményes és gyü-
mölcsös kerten kívül, 459 frtra becsült kepe és kanonika por-
cio. A külfekvőségek adóját fizeti az egyház, a szántókat
szántják az egyháztagok.

Pályázati határnap f. évi július hó 1. Folyamodványok
nt Solymosi István esperes aához, Bögözbe küldendők.

Kolozsvártt, 1888, jun 11. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

494—1888

KÖRLEVÉL.

A deézsi ref. egyházmege t. lelkészeit és általuk a
t képviselő urakat és a m. fő- és algondnok urakat hiva-
talanon meghivom Deézstre, rendkívüli egyházmegei gyűlésre,
folyó év június 19-re.

Tárgyai. A beküldött és beküldendő papi és kántor-
tanítói díjlevelek felülvizsgálása. Kérem, megolvasni a Prot.
Közlöny 4-ik szám 140—1888 alatti utasítást; küldjék meg
a presbyteriumnak a becsértékre vonatkozó határozatát jegy-
zőkönyvi kivonathban, épp úgy a rendes díjlevelet, hogy le-
hessen a kimutatást vele összehasonlítani, mert eddig senki
se küldötte meg, holott már június 15-re föl kellett volna
küldeni.

További tárgy: az ürességben levő főgondnoki
állomásra jelölés, valamint az egyházkerületi képviselőkro
mind a lelkészek és presbyteriumok, mind a kebeleztet
tanítók részéről beadott szavazatok felbontása. Más előjövő
tárgyak. Végül, válóperek ellátása. Doboka, május 5. 1888.
Nagy Lajos, esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Ormós Ferencnél, az ev. ref. főtanoda bettível Kolozsvártt.

Mai számunkhoz 1/4 iv mellék let van csatolva.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. JUNIUS 21.

25. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Ének-ügy.

Ez a református istentisztelet legérzékenyebb oldala, kardinális gyöngesége.

Ha e téren valami üdvös fordulat állhatna be, mi sem volna oly vonzó, a vallásos kedélyre annyira megható és kielégítő, mint a kálvinista istentisztelet.

Mert papjaink megteszik a templomokban kötelességüket. La-sankint elszakadoztak a régi dogmatizáló prédikációk; a száraz, morális dissertációk kimentek divatból; olvashatatlaná vált az a sok firól-fira szálló phrázis-szűszék, melyekben az esztegár elköltözéséről, a katáng árvaságáról, vagy a birkák kolompjáról keseregtek jó öregeink; s alig akadni már a naturalizmus korából egy-egy olyan remeklésre, a mikor a tiszteletes atya az irás szavairól: „mint a szél, melyről nem tudni honnan jó, hová megy“, ilyen dispoziციót hirdet vala a kedvelt hiveknek; „először is bebizonyítom, honnan jönnek a szelek; másodsor, hová mennek a szelek; s végezetre, hogy azt sem tudjuk, honnan jönnek, vagy hová mennek a szelek.“ Szóval, ma már belátták a prédikátorok, hogy a miről beszélniök kell, sem nem a szelek járása, sem nem a madarak költözködése, sem nem a talaj-javítás elmélete, ha nem a biblia, mindenek felett a Krisztus, az pedig, a ki megfeszítettett. És ezzel beállott a kultus legfontosabb részében az egészséges, vallásos irányu haladás.

De nem így az éneklés terén, a mely egy idő óta határozottan visszaesést mutat.

Hajdan ez volt a templomban a fő; begyűltek a hivek oda még harangozás előtt s énekelgették az ő kedves zsoltáraikat órák hosszant, hogy belefáradva, a tudákos prédikációnál ajtatosabban kiszunyókálhassák magukat reá. De ma már az emberek közönséges többsége úgy gon-

dolkozik, hogy az éneklésnek voltaképp az a szerepe az istentiszteletben, a mi a Pilátusé a kredóban, vagyis nem fontos. Csak arra való, hogy begyűléskor is történjék valami s a pap tudja, hogy mikor menjen föl a kathedrába; szóval, az ének csupán az előkészületi idő és a felvonásközök betöltésére való, mint a színházi zene; s legfőbb érdeme abban áll, hogy a gyülekezet nem nyit ajtóstúl neki az isten-imádásnak.

És az így gondolkozó többség megfeledkezik arról a prot. elvről, a mit úgy hivunk hogy a gyülekezet közreműködése. És ez elvnel fogva, a prot. kultusban mindenkinek teendő van juttatva; de, a mi legtöbb baj, az, hogy nem ismeri az ének titokszerű, tüneményes hatását az emberi kedélyre.

Az éneknek egész története van, csoda-dolgairól nagy nemzetek multjai beszélnek.

A nagy puritán vezér s a kerekfejű skótok szent dalok zengése mellett mentek ütközetre; a magyar papság martyrjai a gályán zsoltárok-búl merítik a vigasztalás lelket; s a jezsuita író boszankodva jegyzi föl, hogy Luther több lelket mételezett meg énekei, mint tanai által. Ki ne emlékeznék a salamisi győzők csatadalára? És mit mondjunk a marsellaise, vagy a kurucok Rákóci-dalának csodaműveire? Mit mondanánk, mint hogy alig van egyéb, a mi oly elementáris erővel ragadná meg a lelket, mint a dal. Egy hazafias indulóra a gyávát hősi lelkesedés szállja meg, a szerelmi ábránd a prózai embert is költőivé teszi és bizonyára, egy vallásos himnusz szent áhitatot gyújt még a fásult kebelben is.

Egy ilyen eszközt, a mely hatásban versenyez szinte a legremekebb szónoklattal is. vétek, továbbra is tünnünk lesülyedt helyzetében.

Sokan az énekes-könyvek megújításán akarják kezdeni a dolgot, azt pengetvén, hogy elavult

nótáinkban nincs elég szépség és vonzerő a népre.

Hiszen áll, hogy ebben is van igaz. Elég, példaként fölemlítnem csak azt, hogy a büntudat fájó érzete és a megbocsátó kegyelem felett való öröm, ez a két legellentétesebb érzelem, ugyanazon hangokon szólal meg. A legszebb bűnbánati énekünk: „Én istenem, sok, nagy bűnöm“ melodiájára énekeljük, bár képtelenség, az urvasora feletti: „Örülj szivem, Vigadj lelkem“ című örömdalt. De, eltekintve ezektől, vajjon, adhat-e hangot valaha szebben az istenben bizó sziv, mint a 25-ik zsoltárban „Szivemet hozzád emelem“, vagy a 23-ikban „Az ur énnekem őriző pásztorom“, a menyeeiek után való sovárgás, mint a 84-ikben: „Oh, seregeknek istene“, az inségből felkiáltó lélek, mint a 61-ben: „Kiáltásom halld meg isten“, a főbíró ítéletétől rettegő büntudat, mint a 38-ban „Haragodnak nagy voltában“, s végül, az urat dicsérő szent öröm, mint a 33-ikban: „Nójsza, istenfelő szent hivek, örvendeztetek az urnak!“ Bűn volna, ezen, az ősök hitét sugárzó énekek ellen, ha profán kezek a régiség hamvát letörölnék róluk. De, nem is érnénk el vele semmi jót.

Ha életképeességet akarunk önteni a templomi éneklésbe, először is népünknel kell keresni az okot. Honnan van, hogy a gyülekezetet e tekintetben akkora mulasztás terheli? Mert, nincs felvilágosodva a felől, hogy neki épp ugy kötelessége, a templomban énekelni, mint prédikálni a papnak; kötelessége, betölteni feladatát a keresztyén kultusban, közreműködni az isteni szolgálatban. Ez a közreműködés már valósággal kezd illuzoriussá válni, s a legtöbbször nem nyilatkozik máskint, mint a hallgatásban. Mondjuk meg a népnek, hogy mit szólna, ha a pap szószékében némán várakoznék, mint az öreg Zakariás. Kétség kívül, botrányosnak találná a dolgot. Épp ily botrányos a gyülekezet hallgatása az éneklés alatt. Épp ily visszatetsző más nemzeteknél, ha valaki ilyenkor be fogja a száját. E módszerrel a gyülekezetet tudatára ébresztjük annak, hogy miként ítélje meg a templomi ének elhanyagolását s lerontjuk azt a tatárfőre valló felfogást, hogy neki nem szükség énekelnie, elvégzi azt helyette az orgona s a kántor.

Ad vocem, cantores. Az énekművészet e ne-

mes bajnokai fele részökben legalább, meglepő szegénységet mutatnak a jó ízlés és a szakértelem dolgában ugy, hogy a papnak, ha a szép elveit is érvényesíteni akarja templomában, a nép után, rajtok kell folytatnia reformját. Csak a régi gárdából vannak még híres kántorok, a kik megőrizték jó ízlésüket; az újabbak rendszeren áldozatul estek annak az egy néhány toroknak, a mely minden hangjegyből bőven szokta kivenni a jussát. Így, egészen ki lettek vetköztetve szépségükből azok a megható melodiák, s még a zeneileg fejlett fül sem képes felismerni eredetiségüket.

Az iskolai énektanítás sikertelensége és a templomi éneklés elhanyagolása tekintetében, méltán hárul a vád másik része kántorainkra. Mert az még is csak érthetetlen dolog, hogy erős kötelességérzet mellett, oly kevés eredményt lehessen felmutatni éppen fajunknál, a mely egy jó adag művészi hajlammal van megáldva. A felelősség legnagyobb súlylyal a kántorokra hull, ha a nép nem tud énekelni. Mert tényleg ez az ok is fennáll. A gyülekezet hallgat, mert nem tudja énekeinket. Igen sok esettel találkozunk, hogy a községi, vagy állami iskolák felállításával, a rektornak az ének-ügy intézése mellett egyéb dolga sincs. Ha az államiskolák jelenleg szünetelő felállítására ismét gyorsabb tempóban eszközöltetik, akkor ez a dolog az egyházi rektorságban válságokat fog előidézni. Az iskola nélkül álló rektorok számára, mikor a legnagyobb teher a tanítás, levéttetik róluk, szükséges, egyéb teendőkről gondoskodni, nehogy igen meg találják únni az életet, mert pusztán a templomi éneklés még nem meríti ki egy ember munkakörét. Ha az ének-ügy felvirágoztatása szivünken fekszik, a rektoroknál így előálló jelentékeny munkaerőt és időt e célra kell értékesítettünk, követelvén tőlük egyházi dalkörök szervezését, a felnöttek estéli énektanítását, az iskolai éneklés szakszerű vezetését, hogy ily módon a gyülekezet hallgatása, a szépérzékét sértő ízléstelensége istentiszteletünken valahára megszüntetve legyen.

De még ezzel nem tettünk meg mindent. Az ének-ügy rendezésénél a papot sem lehet figyelmen kívül hagyni. A törvény (Zsin. tv. 108. §.) az éneklésre való felügyeletet lelkipásztoraink kötelességévé teszi. „A gyülekezet éneklése szép

és izlésteljes legyen, az iskolákban az énektanításra kiváló gond fordítottassék; az énekvezérek a lelkipásztor által kijelölt zsoltár és dicséretverseket énekeljék." És ez természetes, mert a pap feladata, úgy rendezni be a kultust, hogy az minden tekintetben vonzó és épületes legyen. De, hogy valaki ezt tehesse az éneklés terén, meg kell szerezni a képességet reá. Vajjon, fiatal papjaink előtt a törvényesen bevett énekes-könyv nem ismeretlen terrenum-e, a mikor kimennek az egyházközségekbe?

Az ének, mint a liturgia állandó eleme, bir annyi fontossággal, hogy annak ismeretét a paptól méltán megvárhatni. A pesti theologia az összes egyházi énekek tudását megköveteli növendékeitől, mert belátta, hogy a zsoltárokat, az egész világra kiterjedő kálvinizmus e közös symbolumait tudni, épp oly szükséges és illő, mint a miatyánkot.

Ezt az üdvös intézkedést be kell hozni theologiánkon, hogy leendő papjaink az énekes-könyvben való jártasságra szert tehessenek és belőle vizsgára köteleztessenek. Minden pap, a ki zsolozsmáink ódon szépségének szeretetét viszi magával gyülekezetébe, nem csak kötelesség szerint, de a megszeretett tárgy iránt való természetes vonzalomból is, törekedni fog, hogy a templomi éneklést kiemelje sulyodt helyzetéből.

Mit meg nem tettek hajdan őseink?

Nagy Károly Rómából hozat szerzeteseket, hogy a germánokat énekre tanítsák, mert templomi danáik inkább hasonlók vadállatok ugatásához, mint emberi hanghoz.

A reformáció iskolákat teremt, melyek rendeltetése jó részt a zsoltárok begyakorlásában nyilatkozik.

Oh, hajdan a kálomisták igen erős éneklők valának, azt tartották, hogy ha az ember az istenhez beszél, ne sajnálja kiadni hangját.

Mily sivárságl! Ma már a profán ismeretek a bibliát s a zsoltárt kiszorították az iskola-padokból; s a világon a leglélekemelőbbet, a férfi-, női- és gyermekhangok áhitatos egygyéolvadását a szent zsolozsmában, mostanság az orgonák neki eresztett hangjai pótolják!

Megemlékezzvén a régi Sionról, keserű érzés fogja el a szívet, mint a babiloni vizeknél siró Izraelt. De, ne csüggedjete, oh, buzgóság fia,

akaszszátok le a hegedüket, zengjete, dalt a multrol, hogy a multon lelkesedni tudjon a jelen és templomainkban megösendüljen büszke hanggal a közönyösségen erőt vevő győzedelmi ének.

Bitay Bél.

Nepiskoláink hanyatlása.

I.

(Folytatás.)

Nepiskoláink hanyatlásának második oka. az ellenörzés, azaz, a kellő felügyelet hiánya. Igaz, hogy vannak kir. tanfelügyelők, de ritkán lehet szerencsénk hozzájuk; 2—3 évben látogatnak meg egy-egy iskolát néhány percre, mely rövid idei bepillantást felügyeletnek nevezni, nem lehet. Mikor az állami tanfelügyelői intézmény létre jött, nem azt vártuk attól, a mit mostanában tapasztalunk; azt hittük, hogy a tanfelügyelők, szükség esetében, nevelés-oktatásban való utasításokat is adni fognak a tanítóknak, és mint vándor-paedagogusok új korszakot teremtenek az elemi népoktatás terén. Nem úgy történt. A tanfelügyelői hivatalok a fősúlyt a statisztikai adatok beszerzésére és fölterjesztésére fektetik. Mikor állott be az iskola? Hány tanköteles van az iskolában? Hány mentetett föl a tanulás alól? Efféle adatok begyűjtése a fődolog. Nó, még ezeken kívül a beküldött mulasztási kimutatásokat rendezik, a büntetések végrehajtása felett örököndnek, de a népnevelés másik oldalával, a szellemi részzel, kevesebbet foglalkoznak, a mi csakugyan okadatolt is, mert nincs idő arra.

Ha a mélyen tisztelt királyi tanfelügyelő urak néha megjelennek iskoláinkban, nem paedagogiai utasításokkal, hanem Zoll-Stockal zsebükben teszik nagy becsű látogatásaikat; felméri a tanszoba hosszát, szélességét, magasságát, az iskola külsőjére némi megjegyzést tesznek s ennyiből áll legtöbbször a felügyelet, a mi tulajdonképpen nem a tanfelügyelet, hanem a tanszoba-felügyelet. Ugyanannyit elvégezhetnének a szolgabírói hivatalok is. A miniszter által helyenkint kinevezett iskola-látogatókról sem lehet egyebet mondani, hisz ők sem tehetnek többet, mint maguk a tanfelügyelők.

Nem szeretném, hogy valaki félreértson. A hiányokát én nem a tanfelügyelő urakban, hanem a rendszerben látom. Kir. tanfelügyelőink nagyobb részét derék, tanügyi szakemberek alkotják, kik képesek lennének, bármely nevelészeti kérdés felett utasítást adni, s ha azt nem tehetik, nem ők az okai.

Éppen azért, az egyes hitfelekezetek gondoskodnak is arról, hogy saját iskoláikat felügyeltessék általuk kinevezett egyénekkel. A mi ref. egyházmegyéinkben általános szokás, hogy mindenik iskola számára neveznek ki körlelkészeket, kik felügyelettel legyenek a rájuk bízott iskolákra s mellettük van egy-egy világi egyén és egy-egy tanító is, kik külön-külön, vagy együttesen vizsgálják meg az iskolákat. De mostanában már azon intéz-

kedés sem sokat ér, mivel a felügyelet mikéntje törvény által nincs körülírva, s még annyi sincs kimondva, hogy a felügyelők körülbelül mikor s hány ízben kötelesek évenként a rájuk bizott iskolákat meglátogatni. Az ötvenes és hatvanas években ez intézkedés jó volt; az iskolákat gyakran látogatták a kinevezett egyházmegyei felügyelők; általános érdekelttség volt az iskolák iránt nem csak a papok, tanítók, hanem a laikusok részéről is, minek oka az akkori politikai és társadalmi viszonyokban rejlett; most felügyelet nincs, legfőleg, ha az évi zárvizsga megtartására megy el egyik-másik felügyelő, nagyobb rész arra sem. Szóval, ez intézmény mai napig egészen lejárt magát, sajnos következtül hozván magával az elemi oktatásügy gyöngülését, hanyatlását.

Harmadik oka népiskoláink hanyatlásának maguk a tanítók annyiban, mennyiben országszerte felhagytak a tanító-értekezletek tartásával. A tanítói önképzés egyik hathatós eszköze lenne a tanítói értekezletek minél gyakoribb tartása. Egy ily értekezleten sokszor többet lehet tanulni, mint valamely vaskos neveléstani könyv végig olvasásával. Mikor az ember olvas, sok olyant fogad el szenvedőlegesen, a mit a tanítói értekezleteken nem tenne magáévá. Ott megvitatta, minden oldalról megvilágosítva, kerül elő a dolog s a tanító tisztán látja, hogy mit ér a felszínre vetett nevelés-oktatástani elv. Épp azért, mivel a tanítói értekezletek tartása oly fontos dolog, nagyon sajnálandó, hogy tanítóink azokkal felhagytak. Évek előtt szükségét látták a társulási szellemnek; ma, midőn az iskolai oktatás meg van nehezítve a túltömött tananyag miatt, ma nem kell semmi összejövetel; nem azért, mintha ma is nem volna szükséges, hanem megszűnt azért, mert a közöny (ezen átkozott betegsége sok nemes ügynek) megdöntötte egyházmegyei tanítói értekezleteinket. Újabb időben a megyei általános tanítótestületek kezdtek felállani, hová belépett s lépik néhány ref. vallásu tanító is, de többen abban sem vesznek részt, hanem jobbnak látják, félre vonulni, a népiskolai oktatás kárára, hanyatlására.

Ime, ezek azon okok, melyek miatt népiskoláink hanyatlást mutatnak az újabb időben.

Azon kérdés merül föl: de hát, miként lehetne javítani a helyzeten? Lássuk röviden azt is.

Gergely Lajos,
ev. ref. pap.

(Folytatása következik)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1888, június 17.

Jelen vannak főt. Szász Domokos, püspök, mint elnök; dr. Kolozsvári Sándor, Sárkány Ferenc, Szász Béla, Domokos Antal, Szabó Ádám, Deák József, Bodor Antal, titkár.

Az időközben elnöki úton elintézett ügyek bejelentése és jóváhagyása után, melyek közül kiemeljük a Maros-Ilyén, Kis-Esküllön és Szamosfalván folyamatban levő építkezésekre történt pénzültványozásokat, a titkár

jelentést tesz a Bányai Vitális, volt egyházkerületi pénztáros hagyatéka ellen fennálló követelések ügyéről, valamint az egyik örökös állítólagos jogutódának egyezségi ajánlatáról; a kérdés számadási ága az e célra kiküldött külön, az egyezségi ajánlatokra vonatkozó része pedig, a jogügyi bizottsághoz utasittatik, miről a kolozsvári kollegium is értesítettik, mint a hagyaték általános örököse, hogy a bizottsági tárgyaláson képviselői megjelenhessenek.

Következett két kegyes alapítvány bejelentése és hálás köszönettel fogadása. Az egyik Szacsvey Sándor, gondnok és egyházkerületi képviselő uré, a ki h. e. atyja, Szacsvey Zsigmond, volt egyházkerületi főgondnok nevére és emlékezetére, az ördög-keresztúri egyházközségben négyezer forintos alapítványt tőn, ötös kamatjának fele részét a pap javadalmának emelésére, másik felét pedig, az egyház közszükségeinek fedezésére rendelvén. A másik a dr. Székely József, pénzügyi főtörvényszéki bíró ur 500 frtos alapítványa, ki korábban a kolozsvári kollegiumról, melynek növendéke volt s most a maros-vásárhelyről emlékezett meg, a hol az egyházkerületi jogakadémia tanáraképpen kezdé vala meg nyilvános pályáját. Az Igazg. Tanács mindkét alapítványt hálás köszönettel fogadva, közli a javadalmozattakkal, bejelenti az egyházkerületi közgyűlésnek, az utóbbira nézve pedig, melyet az alapító a m. kir. közoktatásügyi miniszter ur útján juttatott hozzánk s a melyre nézve a miniszter ur azt a felhívást intézte Igazg. Tanácsunkhoz, hogy a kiállítandó alapító-levelet jóváhagyás végett terjeszszük elejébe, Igazg. Tanácsunk kimondta, hogy az alapítót fölkéri az alapító-levelnek kiállítására és a kezelési módokat meghatározására, de az okmányt nem jóváhagyás, hanem csak tudásul-vétel végett terjeszti majd a miniszter ur elé, miután a felség suprema irspekciója kormányának csak is az ellenőrzés, de nem a föltételek megszabásának jogát involválja.

Főt. püspök aa. részletes előterjesztésében följejtve a fehérdi egyházközség nemzetiségi szempontból való fenyegetett és anyagilag is erőtelen voltát; továbbá, az ottani templomnak, a volt pap mulasztásai nyomán, használhatatlan rommá változását és a papi laknak is jelentékeny javításokra szorultát, a végzendő építkezési munkák szükségletét, az egyház rendelkezésre álló 600 frtján és a hivek természetben szolgáltatandó segédkezéseinek felül, ötezer frtban mutatja ki. Javasolja, továbbá, hogy e szükséglet törlesztési kölcsön útján fedeztessék, melyet az egyházkerület nyújtson, öt százalékos kamatra és másfél százalékos törlesztési hányadra, az így 32 éven át fizetendő 325 forintokat fedezvén a) a papi fizetésből évenként visszatartandó 200, b) az egyházközség takarékmagtárának évi 100 és c) a hivek által rovatál, avagy szorgalmi szerzemény útján évenként szolgáltatandó 25 frt. A fehérdi 315 lelket számláló egyházközség papi javadalma, ugyanis, eredetileg, túlnyomó részében urbéri kárpótlási papirok után, 1357 frtot tett; ebből az egykori főkonzistorium, egy üresedés alkalmával, 150 frtot

a tanítói fizetés, meg az egyházi közszükségek pótlására rendelt és így, ha a most javasolt kétszáz frtnyi levonás 32 évre megállapítatik is, a javadalom még mindig 1157 frt. 75 kr-ra fog rugni (a központból 681, az egyházközségtől 476 frt. 75 kr.) és így az állomás továbbra is első osztályu marad. Az Igazg. Tanács, a közgyűlés jóváhagyásának föntartásával, magáévá teszi a püspök tervezetét, felhatalmazza őt, hogy a már beszerzett és bemutatott három ajánlati terv és költségvetés közül a legalkalmasabbat végrehajtsa, az egyházközségnek megrendelvé, hogy az építésre gyűjtött kétszáz forintját felhajtsa és a központba beszolgáltassa, miután a fizetések innen lesznek kiszolgáltatandók.

A plojesti pap-tanítói állomás, Juhász Izidor, piskitelepi körlelkész eljövételével, üresen maradván, az Igazg. Tanács, főt. püspök aa. ajánlatára, ez állásra Göncy István, bukaresti derék segédlelkészt, nevezi ki.

A petrozsényi templom-építésre megszavazott kölcsön iránt való szerződés megerősítettük, a beszercei egyházközségnek pedig, templom-építés után fenmaradt 2.400 frtnyi adósságának kifizetésére oly törlesztési-kölcsön szavaztatik meg, a melynek 5%-os kamatjából $3\frac{1}{2}$ %-ot az egyházkertületi domestika, $1\frac{1}{2}$ %-ot és a törlesztés $1\frac{1}{2}$ %-át pedig, az egyházközség fedezi.

Az ördögkúti egyházközség templomot akar építeni, melynek tervezete és költségvetése most van munkában. Miután, azonban, a közigazgatási hatóság a folyó és a jövő évre a hivek útmunka erejét ez építésre engedte át, az egyházközség, az esperes támogatásával, kéri, hogy a már kilátásba helyezett 1,800 frtnyi járadék-kötvény most utalványoztassék ki, hogy az anyag-beszerzést már ez évben végezhesse. A kérés teljesítettik.

A nagy-búni egyházközség iskola-építésre megszavazott 300 frtnyi segélye, az építési alap terhére, kiadatik.

A székely-udvarhelyi egyházközség egyik papi telkének mellék-épületeit levén fölépitendő, öt évi 200 frtos törlesztő részletekre és 5% kamatra, ezer frt. kölcsönt kér. Megadatik és az építési terv, költségvetés helybehagyatik.

A szőkefalvi egyházközség, szomorú módon és mértékben lesóványodott papi és tanítói állomásait egyesíteni akarva, hogy a két fizetés egy türethető javadalmat adjon, az ügy, véleményes javaslatlételre, áttétetik főt. püspök aához.

É—n.

A gyulafehérvári egyházmegye ünnepe. *

Ünnepi színt öltött e hó elején egyházmegyénk, mert valóban magasztos és lélekemelő ünnepélyek folytak le kebelében. Mint jelezve is volt e becses lap hasábjain, folyó hó 1-én indult szeretett főpásztorunk, közjegyző aa. társaságában, Kolozsvárról egyházmegyénkbe, hogy Abruđbányán templomépítési elmunkálatot, Verespatakon templomszentelést végezzenek. Örömmel ragadta meg az alkalmat egyházmegyénk, hogy szeretett főpásztorunkat egyházmegyénkbe ér-

kezésekor üdvözölhesse, e végett az egész traktus papsága számos világi képviselővel, élükön aktívus esperesünk és buzgó főkurátorunk, mlgs Zeyk Gáborral, a tövisi induló háznál gyűlt egybe, holott is a megérkező főpásztort esperes aa. üdvözölte szívélyes szavakkal. Innen a fényes menet tarackok durrogása és harangok zugása mellett a templom felé tartott, hol a gyönyörűen ékesített diszkapu előtt helybeli lelkész fogadta.

A zsufozásig megtelt templomban, az állami iskola növendékei által előadott öszhangzatos ének után, elvégezve főpásztorunk az isteni tiszteletet, a parokhián fogadta a különböző tisztelgő küldöttségeket. Ennek végeztével a szomszédos Diod községbe, mlgs Zeyk Gábor főkurátor vendégszerető uri házához rándultunk ebédre.

Főpásztorunk, közjegyző aával, az éjet Diodon töltve, e hó 2-án reggeli 4 órakor indult főkurátorunk diszes négyes fogatán és társaságában abruđbányai utja felé; de nem akarván a közbeeső községeken csak egyszerűen átmenni, nemes lelkétől indítatva, mindenütt megállott s a vallás vigasztaló szavait hallatta és főpásztori áldását osztotta a templomokban így Krakóban, Igenben és Sárdon, mely helyeken a leglelkesebb fogadtatásban részesült az ünneplő gyülekezetek által felekezet és nemzetiség különbség nélkül. Kedvesen lepte meg főpásztori lelkét a sárdi iskolás gyermekek üdvözlete, kik a helybeli pap kis leánykája által egy gyönyörű virágcsokrot nyújtottak át ártatlan meleg szavak kíséretében.

Sárdon Vadadi Gergely úri házánál megreggelizvén, 9 órakor indult szent célja felé, kísérve főkurátor mlgs Zeyk Gábor, esperes Tokos Sándor, Elekes Viktor, Bodor Lőrinc, O. Weress Sándor és Nagy Károly lelkészek által. Zalatnai egyházközségünk hivei egy óra járásnyira jöttek a szeretett főpásztor elibe, meghívni őt szerető körükbe. 12 órakor ért a diszes menet zalatnai egyházközségünk temploma elé, hol helybeli ifju lelkész aa. által üdvözöltetve főpásztorunk, tengernyi sokaság kíséretében lépett be istennek házába, hallatni az égi szavakat és osztani főpásztori áldását. Templomból kijöve, mint mindenütt, úgy itt is megtekintette a paplakot, ezután keblü gondnok Nagy Károly úri házánál fogadta a tisztelgő küldöttségeket, melyekben részt vettek a különböző hivatalok főnökeik vezetése alatt és minden felekezet, élükön lelkészeikkel.

Az illető látogatások megtétele után, a főpásztor tiszteletére, a zalatnai női kaszinó által rendezett pazarlásig gazdag ebédhez ültünk, mely aligha tartott volna oly rövid ideig, ha Abruđbánya nem int vala, hogy mennünk kell, mert voltaképpen az a cél és napszállta előtt be kell érkeznünk.

És megindult a diszes menet a zalatnai lelkes és művelt közönség szívből jövő éljenzése mellett Abruđbánya felé. 8-ad fél órakor érkeztünk Abruđbányára, s a minő lelkes és fényes fogadtatásban itt szeretett főpásztorunk részesült, azt az én erőtlén tollam leírni, képtelen; azt csak látni lehetett, de előadni nem, mert ha megemlítem, hogy a város határszélén egy diszes küldöttség várta a város intelligenciájából nemzeti lobogókkal ellátott nagyszámu lovas banderiummal, vagy ha elmondom, hogy a diszes küldöttség és banderium kíséretében tarackok durrogása és minden harangok zugása

mellett vonult főpásztorunk a városba, hol helybeli lelkész aa. fogadta, a nagyszerű diszkapu előtt, lelkes szavakkal; avagy, ha felhozom, hogy Abrudbányának nagyja és kicsinyje talpon volt s a tömött sorok között csak alig haladhatott a menet; akár ha előadom, hogy a paplakban történt megszállás, illetőleg, a kíséret elszállásolása után egy impozáns fátyol-zene és összhangzatos énekkel tiszteltetett meg főpásztorunk: mindez csak halvány leírása annak a lelkes és nagyszerű fogadtatásnak, melylyel Abrudbánya nemes városa megtisztelvén főpásztorunkat, megtisztelte maga-magát.

Ez nem felekezeti, de nemzeti ünnep volt, a szó valódi értelmében. Ily fárasztó és hosszú, testet lelket kimerítő nap után, megvacsorázván lelkész aa. dúsan terített asztalánál, pihenni tért ki-ki szállásán.

Harmadikán már kora reggel sűrű csoportokban hullámzott a város lakossága az ünnepi mezbe öltözött főtéren, várva a harangszót, mely megnyitja az unitárius templomot, melyben negyvenkét év óta békességben megférnek hitsorsosaink, hogy hallhassa azokat az ígéket püspökünk ajkairól, melyek a lelket felemelik egy felsőbb régióba, hol kibékülve önmagával és istenével, erőt és reményt nyer a földi lét tovább folytatásához. És hallotta.

Egyszerű imában ragadta lelkünket ég felé közjegyző aa., s meggyőző érvekkel és elragadó szónoklattal bizonyította be főtiszteletű püspökünk, hogy miért szükséges az ember számára a templom. Az arcokon ihlettség, áhitat és lelkesülés honolt, mintha nem földön, de égben volnánk.

Templomozás után a tisztelgő küldöttségek fogadása történt szeretett főpásztorunk részéről, melyet követett az egyházi gyűlés tartása, hol is az egyházközség állapota megvizsgáltatván, a templomépítés mikéntje tárgyalatott, és határozatott meg véglegesen, elfogadtatván az Alpár műépítész által készített nagyon csinos terv, mely szerint a templom 21,500 frtba fog kerülni.

Ennek végeztével, banketthez ültünk, melyet az egyházközség rendezett a város és vidék intelligenciájának részvételével, felekezeti és nemzetiségi különbség nélkül, hol is a szeretett főpásztorunk a királyra és felséges családjára mondott felköszöntője után, megindult a toasztok árja és szebbnél szebb felköszöntőkben nyert kifejezést a testvériség, békesség és türelmesség eszméje. Vajha, megvalósulna és teljes siker követné ama vidéken ezen hő kívánatainkat!

Este fényes táncmulatság tartatott a templom-alap javára, mely 205 frtot hozott említett célra.

Negyedikén a világhírű Detonátóra rendeztetett kirándulás főpásztorunk tiszteletére, mely tekintve úgy a gyönyörű időt, mint a nagy számú társaságot és fesztelen jó kedvet, minden tekintetben fényesen sikerült.

Ennyi és ily fényes ünnepélyesség után, azt hitte volna az ember, hogy többet kifejtteni, már nem lehet. Nem így, azonban, mert a verespataki fogadtatás az ő karakterisztikus bányász-vonásaival, ha nem is multa felül az abrudbányait, de mindnyájunkat meglepett. Ötödikén reggel 8 órakor indult szeretett püspökünk, számos kísérettel, a verespataki csinos kis templom fölszentelésére. A határszélen egy 24 tagu bányász-diszbe öltözött banderium fogadta s ennek

kiséretében, sorlövések és harangok zúgása mellett, haladott a fényes menet a város felé, melynek elején, a kincstári bányászok mintegy 200-an, égő bányász-mécsessel a kézben, sorfalat képezve, állott a gyönyörű diszkapu, hol is egyházi gondnok, főszolgabíró, Damó Vilmos, fogadta főtiszteletű püspökünket. Elhangozván az üdvözlő szavak, megindult a menet, egy beláthatatlan ember-áradat, mintha népvándorlás volt volna, a főtér felé, folytonos lövések és zene mellett.

A munka szünetelt; ünnep volt mindenütt és pedig nemzeti ünnep, a szó legszebb értelmében.

11 órakor vette kezdetét a templom-szentelési aktus. Templomunk kicsinynek bizonyult a hallgatóság befogadására úgy, hogy nagyobb része a közönségnek kívül maradt. Maga a szertartás nagyszerű és lélekemelő volt. Alkalmi beszédet mondott közjegyző aa. magával ragadván a közönséget. Ezt követte főpásztorunknak magasztos fölszentelő imája, melynek tartama alatt alig maradt szem szárazon, peregték az öröm, hála és megatottság könnyűi. Urvacsorát osztott esperes aa. a beszolgáló pap segédlete mellett keresztelt Elekes Viktor, az ünnepélyt bezárta a főpásztori áldás.

Verespatakon nem csak a templom ujult meg, hanem megujultak az urasztali készletek is és pedig fényes és gazdag kiállításban s a mi a türelmességet és békés együttélést szépen bizonyítja, más hitűek és ajkuak is járultak gazdag adományaikkal azoknak beszerzéséhez. Így Dregán János, r. kath. vallású, egy nagy ezüst tálcát vásárolt az urasztali készletek tartására, Zsurka József és neje, görög kath. hitűek egy ezüst poharat. Hitűnk sorsosai közül különösen kiemelendők: Ebergényi Mózes és uri családja, azon tetemes áldozatért, melylyel hozzá járult úgy a templom-építéshez, mint az ur asztalának fölszereléséhez, adván egy gyönyörű nagy ezüst kannát és urasztali-takarót, mely gazdag arany varrása és művészi kivitele által ritkítja párját. Ajtai János egy aranyozott ezüst kelyhet és tányért ajándékozott. Végre, mély elismerést érdemel a templom-építésnek és fölszerelésnek éltető szelleme és mozgató ereje, főszolgabíró, Damó Vilmos. Jutalmazza mindnyájukat azon nemes öntudat, hogy derék munkát végeztek. Templomozás után, itt is tisztelgés és fényes bankett következett.

Délután egyházi gyűlés tartatott, püspök aa. elnökleme alatt, hol részben tisztáztatván a verespataki leányegyház anyagi viszonyai, azon örvendetes meglepetésben részesültünk, hogy Ebergényi Mózes aa. ígéretet tett arra nézve, hogy ha Verespatakon a pap-tanítói állomás szervezetetik, saját költségén felépíti a parokhiát. Az ilyen ember igazán előköve az egyháznak; nem csak szóval hitsorsosunk, de tettel is vajha, minden községnek volnának ilyen oszlopemberei!

Befejezte a szebbnél-szebb ünnepélyességeket abrudbányai számadó gondnok, Miski Samu, vendégszerető házában tartott kedélyes bucsu-vacsora.

Hatodikán reggel távozott el főt. püspök aa. a közjegyző, főkurátor és titkára társaságában, kísértetve helybeli lelkész, főkapitány és járásbíró által, Abrudbányáról, az Aranyos mentén, harangok zúgása és lelkes éljenzés mellett.

Elutazott székhelyére, építeni az anyaszentegyház épületét tovább; de azt hisszük, teremtő szellemének egy sugára Abrudbányán és Verespatakon maradt s az általa elhintett nemes magvak kikelvén, gazdagon fognak gyümölcsözni.

Mi pedig, főpásztorunk kíséretében volt traktusbeli

papok, szívélyes búcsu után, haza felé indultunk, ki-ki családi tűzhelyéhez, vivén magunkkal kedves emléket és meleg szeretetet abrudbányai és verespataki lelkes és áldozatkész honfitársaink iránt.

Onódi Weress Sándor.

T Á R C A.

Egyháztörténeti adalékok.

I.

(A marosszéki márkodi ekkla dolgában való végzés.)

Leülvén a Synodale consistorium, elő áll már negyedik ízben a marosszéki tractusból a márkodi filialis ekkla és most is kéri és szorgatja a berekereszturi mater ekklatól való elszakadását, melyről a Mtgs Főconsistorium is a generalis synodushoz oly jelentést tett, hogy az eddig valók után mostan kívánságának új okait adván, hallgattassék meg és igazítottassék el kérése.

Ad pedig ily következő okokat:

1-o. Hogy pap és mester tartásra elégséges jövedelemmel bír, minthogy vannak közöttök száz és öt béradó gazdák.

2. Papnak, mesternek illendő parochialis teleket szerzettenek s épületeket építtetnek.

3. Mind buzának, mind zabnak, mind török buzának elégséges szántóföldeket, sőt kendernek is szerzettenek; szénatermő rétet is négy szekérre valót.

4. A királyi kegyelmes engedelem is a hol száz kepefizető gazdák találtatnak, magános ekklát formálni, szabaddá tette. Ez okokon törvényes dolognak tartja, magát a mater ekklesiától elszakasztani.

Válaszló végzés.

A márkodi filialis ekkla, kemény pirongatást érdemel a generalis szent synodustól, sőt brachialis büntetést is azért, hogy a tavaly eleibe adott kötelezéseit nem teljesítette; nem is volna méltó, hogy a generalis synodus azon tavalyi végzésétől, melyben kiadta, hogyha az akkori végzéseit meg nem fogja tartani, többé kérését fel nem veszi; hogy most felvenné, bárha a Mtgs főconsistorium jelentése közbe nem jőne, mint vakmerő és mind természet, mind ekklai, mind állapotbeli törvényekkel nem gondoló független nép dolgát. Mindazonáltal mostani új okait az anya ekklatól való elválásra nézve felvévén a generalis synodus, jónak találja, hogy Márkodot Berekereszturtól elszakaszsa ily kötelezések alatt:

1. Hogy azon márkodi ekkla törvényes contractussal lekösse magát arra, hogy a papnak tartására megkivántató elégséges jövedelmet adjon, nevezetesen minden kepező ember három kalongya buzát, egy kalongya zabot a szokott mód szerint törvényes kéréhez szabja s beszolgáltatassa. Fát is pedig az egész ekkla közönségesen hat ölet apróra vágatlant. Ezen kívül mindenik fordulóban külön-külön négy köből ferőjű földet buza alá, két köből ferőjű földet törökbuza alá, két véka kendermag alá való földet és négy szekér szénára való rétet. Egy summában mindenik fordulóban 8 köből buza ferőjű földet, együtt, őszi vetésre; 4 köből ferőjű tavaszi gabona ve-

tésre; egy köből ferőjű kender vetésre a pap számára kiadjon. A gabona alá való földeket, a mennyiszor a gazdaságnak természeti kívánja, megszántsa és a pap magvából bévesse s eltakarítsa és minekutánna a pap learattatja, behordja, ugyszintén a szénáját is.

2. Hogy a mostani rendszerint való papnak a mult esztendőre meg nem adott jövedelmét minden fogyatkozás nélkül megfizesse a közelebb következő bér behordásnak idején és addig papjok nem is leszen, míg ezen feltételeket és fogadott kötelezéseket nem teljesítik.

Mely feltételeket és kötelezéseket a márkodi ekklának jelen levő követjei u. m. nobilis Kacsó János senior és armalista Kovács Imre ökegyelmek magok és az ekkla nevében kézbeadással elfogadának és mindezeknek bételjesítésekre magokat és az ekkleziát kötelezik.

Mely magok kötelezéseknél jó móddal leendő eligazítása végett a Tiszt. tractusbeli esperes atyánkfia esmerje kötelességének, oda helybe menni és a dolgot jól eligazítani és osztán jövendőbeli bizonyoságnak okáért, a venerabilis tractus protocollumába beírni. Melyhez képest a márkodi ekkla Berekereszturtól mindaddig elválasztatik, valameddig ezen feltett magok kötelezéseinek megtartói lesznek.

Kiadatott a n. erdélyi ref. generalis synodus protocollumából K.-Vásárhelyt az 1792. esztendő Szentiván havának 20. napján.

Keresztes Máté, generalis notarius.

Ezen synodusi határozatot ugyanezen év július 3-án Csiki János esperes és Técsi Miklós jegyző végrehajtották.

II.

(Torboszló.)

A marosszéki tractusban a torboszlói filialis ekklának instantiájára tett végzése a generalis szent synodusnak.

Felolvastatik a marosszéki vener. tractusban levő torboszlói filialis ekklának instantiája, melyben a szentimrei mater ekklatól való elszakasztatását és különös papnak tarthatását kéri.

Végzés.

Méltó tekintetbe vévén a gener. szent synodus az instans filialis ekklának, mind a mater ekklába való terhes általjárását, mind népes voltát, mind a beadott hiteles levelekből kitetsző papi fizetésnek elégséges voltát, mind végtére a szentimrei mater ekklának a seprődi filialis ekkklával való megmaradhatását: a torboszlói filialis ekkla a szentimrei mater ekklatól elszakasztatik és különös pap tartására facultatit. A venerabilis tractus protocollumába pedig a meghatározott papi bérnek, vagy fizetésnek rendi hogy beirattassék, ajánltatik Tiszt. esperes atyánkfianak.

Kiadta a Déván 1798. esztendőben Szentiván havának 11. napján a vener. sz. synodus protocollumából a gener. szt. synodusnak hites főnotariusus Keresztes Máté.

III.

A magyarósi filialis ekklesia 1795. június 17-én a Széken tartott synoduson szakasztatott el a berekereszturi anyaegyházról.

A marosszéki tractus 1687-ben megújított anyakönyvéből.

Közli: *Konc József.*

KÜLÖNFELÉK.

= Mult évi nov. 1-én tartott püspöki székünk elhatározván, hogy az egyházkerületi özvegy-árvai pénzalapból részesedők iránti tekintetből ne halasztassék a kiosztás az ez évben őszszel tartandó közgyűlésig, főt. püspök aa. folyó hó 19-én rendkívüli püspöki széklet tartott és a beérkezett folyamodványok alapján a segélyezés ügye elintéztetett. Az egyházkerületi pénztáros ki fogja szolgáltatni az összegeket az esperesek kezéhez, kik az illetőknek kifizetik; de csak nyugtatóvány mellett. A generalis direktor igen rövid időn el fogja küldeni az egyházmegyékhez a részesedők megállapított lajstromát és ennek alapján az esperesek kivethetik a segély-összegeket a pénztárostól, ki már erre nézve megkapta az utasítást.

= A nagy-teremi és t.-ujfalusi állami iskola gondnoksága május 27-én a szegény tanulók felségelésére, az új iskola-épület ünnepélyes felavatásával összekötött majálist rendezett, melynek jövedelméből 22 tanuló a vizsgán könyvjutalmat nyert és 16 szegény tanuló jelöltetett ki, kik a jövő tanévben karácsoni ajándékkal ruházatot nyernek. Ezen célra felülfizettek: 1. Méltóságos gróf Bethlen Márk ur és neje 6 frtot. 2. T. Vindt Lajos mérnök ur 2 frtot. 3. T. Tolvaly Sámuel ur 1 frtot. 4. T. Hajek Nándor ur 1 frtot. 5. Méltóságos Dacó Ferenc ur 1 frtot. Itt helyén van, egy mulasztásomat kipótolni: mélt. gróf Bethlen Márkné, szül. Ujhelyi Jolán ónagysága, a mult évi vizsga hatása alatt, ezen célra 10 frtot adományozott, melylyel a mult télen a szegény gyermekek ruházattal segélyeztettek. A kik e szegény gyermekeknek gondját felvették, jóllehet érzik azt a nagy jutalmat, mely ígértetett, én mégis kedves kötelességemnek tartom, hálás köszönetet nyilvánítani mind a rendes, mind a felülfizető uraknak szives részvételükért. N.-Teremi, 1888. jun. 6-án. Kakasi Márton, iskola-gondnok.

= A plojesti pap-tanítói állomásra, mely Juhász Izidornak Piskire kineveztetése által megtörtént, a mélt. Igazg. Tanács f. hó 17-én tartott ülésében Gönci István, bukaresti s. lelkészt nevezte ki. Ohajtjuk, hogy ifju barátunk Krisztus evangyéliumának hírére s a népnevelésnek, édes anyanyelvünk fentartásának derék bajnoka legyen amaz idegen földön.

= Szives fölkérés. Azon t. urakat, a kik a nagy-szebeni ev. ref. egyházközség által rendezett sorsjáték sorsjegyeit, avagy azoknak árát, mindezen időig be nem küldötték: tisztelettel fölkérem, sziveskedjenek f. 1888 év, június hó végéig, akár a küldött sorsjegyeket, akár azoknak árát, a nagy-szebeni ev. ref. lelkészi hivatalhoz beküldeni. Nagy-Szeben, június 17, 1888. Nagy József, n.-szebeni ev. ref. pap.

= Hálás köszönet. Csitt Szentiváni ev. ref. egyházközségünket örvendetes meglepetés érte. Ugyanis, ngsos Ugron Gáborné, szül. Knöpfler Mária urasszony egy saját kezűleg himzett remekmivű szöszéktakarót; özv. teks Tollas Károlyné, szül. Ferenci Katalin urasszony tiz drb új énekes könyvet; Varga Károlina és Varga Anna testvér-kisasszonyok egy művésziesen kötött s diszítésül kivarrott rojtos urasztali takarót adományoztak. A szives adományozó urnók, kik vallásos buzgóságuknak s egyházunk iránti jóindulatuknak ily szép jeleit adták, fogadják a magam s egyházam nevében is hálás köszönetemet. Csitt-Szentivánon, 1888. június 11-én. Varga Ferenc, csitt-szentiváni ev. ref. pap.

Szerkesztői nyiltposta.

= Neveletlenségre, alávaló gyávaságra, az erkölcsi érzék teljes hiányára, szellemi haramiaságra mutat, midőn valaki névtelenül, vagy álnév alá bujva, küldözi szennyes lelkének szemetét a szerkesztőségek nyakára. Egy ilyen névtelen levelet vettünk a napokban „Egy vidéki“ aláírással, bonyhai posta-bélyeggel, mely tele van egy szellemileg, erkölcsileg teljességgel enervált, kétes existencia köpködéseivel és a mely személyünkkel akarna otrombáskodni „Unitárius idegesség“ című cikkeinkre vonatkozólag. Ha azok a körök, a honnan e levél kétségen kívül származik, magukhoz méltónak tartják e fegyvert, ám folytassák tovább, és bizonyítsák be, hogy erkölcsi imputacio alá egyáltalában nem eshetnek. Míg valamelyes törvényes megtorlással élhetnénk, a famos levél megtekinthető szerkesztőségünkben 10 krért, mely összeg oly intézet felállítására lesz fordítandó, hol faragatlan tuskókat különítenek el tisztességes emberek társaságától.

= „Pipaszó mellett.“ Ügyesen megirt dolog, de közölni nem fogjuk. Sok mindenféle bolondság lehetséges és megtörténhetik; de, hogy létezzék a mai korban gymnasium és abban „tanári kar“, mely hivatásának méltóságát csak annyira becsüli, hogy az „Érettségi vizsgálatot“ pipaszó mellett tartja meg: ez hihetetlen, sőt elképzelhetetlen. Még a falus-bíró is érzi, hogy hivatalát méltósággal kell betöltenie: hát, létezzék tanár, ki hivatalos minőségében nem gondolva paedagógiára, mellőzve a pályát vála-ztó ijuság iránt köteles respektust, a tudomány iránt való tiszteletet, egy ily fontos aktusnál pipázzeék? Ilyen fordulhat elő a zulu-kafferek között, vagy Kamerunban; de a magyar földön nem. És ha fordult elő, sőt ma is létezik, csodálkozunk a kormány képviselőjén, és az egyházkerület megbízottján, hogy hivatalos jelentéseikben nem szólaltak fel e brutalitás megszüntése végett.

Hivatalos rész.

857—1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a k.-kalotai egyházmegyébe kebelezett szoboki egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat hirdtetetik.

Javadalma: tisztességes lakás, veteményes kerttel s 240 frtra becsült fizetés, jelesen:

1. 120 (30 literes) véka rozs vagy tengeri. 2. 3 hosszú öl fa az egyház erdejéből. 3. 60—70 frt az iskolás gyermekektől tandíj. 4. Minden fordulón (van 3) egy négy-véka föld haszonélvezete s egy szekér szénát termő rété is.

Pályázati határnap f. évi július 15-dike. Folyamodványok nt. Szakács István aához küldendők Sz.-Lónára (u. p. Gyalu.) Kolozsvártt, 1888. jun. 14. *Szász Domokos*, erdélyi ref. püspök.

864—1888

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett siklódi ref. egyházközség kántortanítói állomására pályázat hirdtetetik.

Javadalma: lakáson s veteményesen kívül, egyházhatóságilag 396 frt. 50 krra becsült kepe és föld jövedelem, mely összegben a 30 frt. tandíj is befoglaltatik.

Pályázati határnap f. évi július 15-ike. Folyamodványok nt. Solymosi István, esperes aához küldendők, Bögözbe, Kelt Kolozsvártt, 1888. június 16. *Szász Domokos*, erdélyi ref. püspök.

139—1888.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A székelyudvarhelyi ev. ref. kollegium Elöljárósága a németnyelv segédtanári tanszékre, évi 600 frt illetményvel, pályázatot hirdet. Ezen tanszék 3 évről 3 évre szokott betöltetni. Oklevelesek előnyben részesülnek. Pályázati határidő f. évi július 16-ik napja.

Pályázati kérések a székelyudvarhelyi ev. ref. kollegium igazgatóságához czimzendők.

Székely-Udvarhelyt, 1888. június 12-én.

Az előljáróság nevében:

Sebesi Ákos,
főgondnok.

Solymossi Endre,
jegyző.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. JUNIUS 28.

26. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A szép példa.

Ebben a panaszos világban, jól esik, vigasztalást keresni a múltban. Én csak 20 évre tekinték vissza a kolozsvári ev. ref. kollegium történetében és úgy találtam, hogy szegény sorsu tanulóink támogatására, fölsegélésére, kevés híján 10,000 frtnyi alapítvány tétetett. Ha minden 20 év teremne a szegény fiuknak 10,000 frtót, oly kedvező helyzetbe jutnánk, hogy a jóra való szegény növendékek fele részét megmenthetnők az élet-fentartás nehéz küzdelmeitől. A mostani viszonyok között, azonban, csak $\frac{1}{4}$ -dét láthatjuk el. Népünk szegény. A tanulók 30%-je vagy teljes, vagy fél-tanúij-kedvezményt igényel és élvez; a másik 30% csak nagy nehezen bírja fizetni az egész tandíjat, de a fenmaradó részről sem mondhatjuk el, hogy nem kerül áldozatába az iskolai élet.

Ily viszonyok között, a legmélyebb hálaérzettel fogadjuk a kegyes alapítványokat, mert iskoláink, felekezetünk, jó magyar népünk, édes hazánk felvirágoztatásához üdítő harmatcseppeket nyujtanak, s oly magvak csiráit fakasztják ki, melyek egykoron százszoros, ezerszeres gyümölcsöket fognak teremni. Az önérdek békóit rázzák le magukról azok, kik őseik szerzeményéből, vagy saját fáradságuk gyümölcséből, lelkük isteni sugallatát követve, áldoznak a közért, a nemes és szent ügyért, mert tudják, hogy isten előtt kedves dolgot cselekesznek. Ily elhatározások csak ihletett pillanatokban keletkezhetnek, midőn a jóltevés vágyának melegétől megrezdül a szívnek minden húrja, hogy az embert a boldogság édes harmoniájával ringassa el.

Ily pillanat varázshatása alatt határozta el br. Bánffy Dánielné, lécfalvi Gyárfás Anna ő excellenciája, hogy boldogult férje és a maga nevében, br. Bánffy Dezső, Jenő és Ernő fiai nevére

3,000 frtos alapítványt tegyen, három ev. ref. vallásu, magyar anyanyelvű, jó erkölcsű, szorgalmas, szegény sorsu jó tanulónak, a kolozsvári ev. ref. kollegiumban. Az elhatározás ma már tény. Az alapítványt Igazgató-Tanácsunk kezeli; a kollegium előjáróságának meghallgatásával adományozza egy-egy első gymn. osztályt jó sikerrel végzett tanulónak. Egy-egy 1000 frt. kamatjának fele kiadatik egy tanulónak mindig szeptember 15-én, másik fele január 15-én. Az a tanuló, ki egyszer megnyerte az alapítványt, csak úgy vesztheti el, ha hanyagság, erkölcstelenség, vagy rossz tanulás által szolgáltat erre okot.

Történt pedig ez alapítás „annak hálás emlékére és örömére, az alapító-levél szavai szerint, hogy fen megnevezett három fiunk, mint a kolozsvári ev. ref. főtanoda növendékei, kezdettől végig ezen főiskola falai között tanultak és nevelkedtek a jóban és istennek jóvoltából ez iskolában végzett sikeres tanulásaik alapján értük ő bennük örömünket.“

Ime, a nemes kegyelet szava és ténye intézetünk iránt; ime, a krisztusi szeretet hangja és cselekedete társadalmunk azon tagjai irányában, kiket a gondviselés a kincseknek csak egyik felével, az értelem világosságával áldott meg! Ime, a szép példa mindazok részére, kik szellemi ki-fejlesztésük alapjait ez intézet falai között nyerték s van szívük hozzá, hogy nemzeti közmivelő-désünk oltárán áldozzanak. És annál szebb példa ez, minél igazabb ama tény, hogy a Bánffy-család mindkét ágában, a kegyelet ilyenmü gyakorlása százados tradición alapszik. Csak egyetlen példát hozok föl a régiek közül, és pedig azt, hogy kerek száz évvel ez előtt, 1788, júl. 1-én br. Bánffy Farkas 200 véka búzát s a zsidó nyelv és theologia praeseseinek fizetésére 1,000 frtot adományozott.

De van ily örvendetes példánk a jelen évről is. Özv. br. Bánffy Ádámné, hadadi br. Wesselényi Mária ő nagysága, férje iránt való kegyeletes érzületétől indítatva, Válaszúton, mind a három nagy ünnepre legaciót alapított. 1,500 frt anyagi értéke van ennek; erkölcsi, szellemi értéke megbecsülhetetlen, mert hiszen, az egyházi szónoklás gyakorló iskolája ez, melyben száz, meg száz ifju fogja megkísérteni erejét s merit kísérleteiből a jövőre biztató reményt.

Ime, a szép példa még anyagiasságunk korában sem áll egyedül. Az elhanyagló század intő jelei ezek. Buzdító jelek arra, hogy korunk hatalmas versenyében az áldozatra kész lelkek ne hagyják, ne engedjék intézetünk tekintélyét, régi jó hírét alásülyedni, az anyagi segédeszközök hiánya miatt.

A mult század két tanszéket teremtett intézetünknek. A jelen században egynek alapját Méhes Sámuel, kolozsvári ref. profeszszor tette le. Kettőt előljáráóságunk takarékos gazdálkodása mellett, kisebb adományok teremtettek. A szükség nincs még teljesen elenyésztetve. De hisszük, hogy e század napjainak elmulása előtt megnyerjük azon szilárd alapot, melyen a jövő század küzdelmei elé bátran nézhetünk. E hitnek és reménynek felébresztői özv. br. Bánffy Dánielné és özv. br. Bánffy Ádámné ő nagyságaik. Örök hála-ra kötelezték intézetünket s én boldognak érzem magam, hogy ennek legalább gyöngye kifejezést adhattam.

Török István.

Népiskoláink hanyatlása.

(Folytatás.)

II.

Mint jelen fejtegetésem rendjén kimutatám, népiskoláink hanyatlásának főbb okai: a tananyag nagy halmaza, az iskola-felügyelet hiánya és a tanítói értekezletek megszűnése. Vajjon, mikint lehetne a bajokon segíteni?

A tananyag mennyiségét illetőleg, a bajt orvosolni, lehetetlen, mivel a jelzett gyakorlatiatlan opus végrehajtását oly hatalom rendeli, mely (ez idő szerint) nem hallgatna ránk. Nem csak ránk nem hallgat, hanem azokra sem, kik ott közel a központban panaszolnak a túlhalmozás miatt. Fővárosi tanítóktól az oktatásügyi kormány hivatalos lapjában olvastam ismételt felszólalást, hogy az okszerű népoktatás megrontója az, mit a tantárgyak mennyisége, azok kezelési módszere tekintetében rendel a tanügyi hatóság. Pedig föl lehet tenni, hogy ott az iskolák nem oly nyomoruságosak, mint a mi vis-

kóink; célszerűen vannak berendezve, kellő tanerővel ellátva s a tanoncok is pontosan feljárnak, nem mint itt a vidéken, a sokfélekepp elfoglalt szegény nép gyermekei. Azonban, mint mondtam, a panasznak nincs eredménye. Sokáig lesznek még gyermekeink marttyrjai annak a hozzánk átlántált (nem a mi viszonyainkhoz alkalmazott) tudósok asztala mellett született népoktatási rendszernek.

Addig is hát, mig majdan a tananyag kellő mértékre redukáltatik, nézetem szerint, következőleg lehetne könnyíteni valamit a dolgon. A m. kir. állam sok kézikönyvet iratott eddigelő, miket mi derűre-borura megveszünk s a gyermek kezébe adjuk. Az elemi népiskola tanoncainak következő könyvei vannak: ABC-e könyv, II. III. IV. V. VI. olvasókönyv, hit- és erkölcsstan, nyelvgyakorló, számtan, földrajz, történelem, alkotmánytan, természetrajz, természettan, egészségtan, énektan. Tehát, nem kevesebb, mint tizenkétféle könyv van a népiskolai tanuló kezében, melyek mindenkéül jó sokat kell emléznie, hogy látszólag sikerrel végezze az egyes tanéveket. Mit cselekedjünk? A felsőbb hatalom a tananyagot megszabja ugyan, de a könyvek megvétetését, ugy tudom, nem rendeli. Azt hiszem, nem bántunk meg senkit, ha a kézi-könyvek számát redukálnók és kevesebbet emléztetnénk. Így, például, a gyermek kezében lenne: abc-e, olvasókönyv, vallás (kis biblia, káté), számtani példatár, hazai történelem és énekeskönyv; tehát, a tizenkettőből hatot, u. m. a nyelvtani, földrajzi természetrajzi, alkotmánytani, természettani és egészségteni kézi-könyveket me löznök, s azok anyagait az olvasó-könyvek kapcsolatában ismertetnők meg. Népiskoláink túlnyomó része a Gáspár János által készített kitünő olvasó-könyveket használja. Ezen olvasó-könyvek nevezett tárgyakból már eddig is öleltek föl bizonyos részt. Ha ezen tárgyak anyagait egészen fölvennők s ismertetnők, meg lenne mentve a tanuló a szerfelett sok emléztéstől, mi ha igen nagy mértékben vétetik igénybe a népiskolában, nem csak a haladást és sikert hátráltatja, de lélektani szempontból tekintve, káros hatással van a tanulóra nézve is.

Az átalakítás, illetőleg, kibővítés adandó alkalommal, újabb kiadás alkalmával, könnyen megtörténhetnék. Nevezett olvasókönyvekben különben is igen nagy arányban van fölveve az ugy nevezett festő leiró elem, mi inkább a beszéd-értelemgyakorlatok körét szélesbíti ezek részben való kihagyásával lehetne segíteni a bajon, s e mellett azon haszon is megvolna, hogy szerző olvasókönyveiben oly egyszerű, népies, a gyermek felfogásához és kedélyéhez mérten adná elő a fölvevett tárgyakat, minél jobban ma-napság senki más szép Magyarországon.

Lássunk a felügyeletről. Mint előbb kimutatám, nagyon hiányos az. Mióta kir. tanfelügyelőket állított föl a törvényhozás, szépecskén oda jutottunk, hogy nincs semmiféle népiskola-felügyeletünk. A tanfelügyelő

urak nem érkeznek, meglátogatni iskoláinkat. Jóllehet, a miniszter rendeli, hogy évenként legalább egyszer tekintsenek meg minden iskolát, de nem képesek arra. Miért? Kifejtettem. Két-három évben tudnak megpillantani egy-egy iskolát 2—3 percre, miben édes kevés a haszon. Az a kérdés: miképp segítsünk a bajon? Maguk az egyházmegyék teremtsenek felügyeletet, de ne az eddigi körlelkészi, körtanítói és körvilági felügyelettel, mert az nem vezet célhoz. Igaz ugyan, hogy általános szokás szerint, az egyházmegyék kinevezik körfelügyelőiket, egy-egy felügyelőre 2—4 iskolát bízván; de azt nem tudja senki, hogy a kinevezett felügyelőnek van-e kedve, hajlama, képessége a felügyeletet úgy gyakorolni, a mint az megkívántatnék? És ebből az következik, hogy nagyobb része meg sem jelenik, legfőlebb az évről-évről vizsgán, kénytelen-kelletlen. Ekkor sincs előtte oly szabály, mérték, mely szerint alapos bírálatot mondhasson és okadatolt jelentést tehessen az eredmény felől.

Hagyjunk fel, tehát, ez elavult, ma már semmit érő intézkedéssel; bizzuk a felügyeletet egyházmegyénkint egy-egy emberre. Törvény értelmében, az egyházmegyékben lenni kell tanügyi előadóknak, kik kötelesek, az esperesek és jegyzők által hozzájuk tett adatokból évenként előterjesztést tenni az egyházmegyék népiskoláinak állapotáról. Én azt mondanám, legyen a tanügyi előadó ne csak a referenda, hanem a felügyelet is. A tanügyi előadó legyen köteles, az egyházmegye területén levő minden ref. iskolát minél többször megvizsgálni alaposan. Az észlelt hiányok felől intézkedik, ha lehet, azonnal, s ha kritikus a dolog, az egyházmegyei előjáróság, konzistorium, vagy közgyűlés útján. Nagy haszon háramlik ebből iskoláinkra. A tanügyi előadó az egyházmegye összes iskoláit ismervén, viszonyítani tudja azokat s képes lesz, oly mértéket állítani föl, melyhez ragaszkodva, itéletében a helyes középírányt követheti.

Az egyházmegyei tanügyi előadók, mint arra legalkalmasabb egyének, rendre az egyházmegyei tanítótestületek elnökeivé lesznek, s így módjuk lesz, az értekezleteken a tanítói-kar előtt előterjeszteni véleményükét, nézeteiket s befolyással lenni arra, hogy nevelés-oktatási tapasztalataikat, elveiket érvényesítsék. A tanügyi előadók idővel az egyházmegyéken a tanítói-kar részéről egyházkerületi képviselőkké választatván, az anyaszentegyház összes (tizennyolc) tanügyi előadójának a kerületi közgyűlések alkalmával alkalmuk lesz tapasztalataikat, nézeteiket kicserélni. Szóval, ezen módszerrel lesz egyöntetűség, lesz okszerű felügyelet s hanyatlásban levő népiskolai tanügyünk felvirágozik az egyházmegyékben.

Gergely Lajos,
ev. ref. pap.

(Vége következik.)

A papi özvegy-árvai gyámintézet jótékony célú intézet-e?

E kérdés felett folyt a vita a marosi ref. egyházmegye és a maros-tordamegyei kir. adófelügyelőség közt hónapok óta, a mint ez a „Prot. Közlöny“ múlt évi 52. számában, „A mit szó nélkül hagyni, nem lehet“ című cikkben jelezve is volt. E tárgyban Maros-Tordavármegye közigazgatási bizottsága, Sándor László alispán elnökle alatt, folyó hó 11-én nevezetes határozatot hozott. A kir. adófelügyelőség a marosi ref. egyházmegyében levő papi özvegy és árvai gyámintézetet megróttá 1882-ik évtől maig terjedőleg összesen 517 frt. 33. kr. tőke-kamat adóval, azon cimen, hogy ezen intézet nem tekinthető nyilvános jótékony célú egyesületnek, mert ez, állítólag, egyeseknek magán természetű, saját céljukra való szövetkezete. Az adófelügyelőségnek ezen tőke-kamat adó kirovását a közigazgatási bizottsághoz megfeleltette Rákosi Lajos, esperes. Stuckheil Gyula, kir. adófelügyelő, mint referens, a közigazgatási bizottság előtt a felebbezést elutasítani ajánlotta s indítványozta, hogy a gyámintézet tizennégyezer forintja másodfokulag is terheltesse meg tőke-kamat adóval. Azonban, a kir. adófelügyelővel szemben, az elvi vitát megkezdette ifj. Cakó József, bizottsági tag, kimutatván a gyámintézetnek közjótékonyossági jellegét, hivatkozván az ev. ref. egyházalkotmányi törvény illető §§-ra, melyekben a gyámintézet törvényesítve van s indítványozta a tőke-kamat adó alól való fölmentést. Cakó József indítványát pártolta Dósa Elek, főjegyző, Deák Lajos, kir. tanfelügyelő és Losonci Dénezs, kir. építészeti hiv. főnök. Végeredménye az ügynek az lön, hogy a kir. adófelügyelő javaslata, mivel a többi jelenlevő bizottsági tagok is mindnyájan járultak Cakó indítványához, egyhangulag elvettették s kimondatott határozatilag, hogy a marosi ev. ref. egyházmegyei papi özvegy és árvai gyámintézet, mint az egyházhatóság felügyelete alatt álló jótékony célú intézet tőke-kamat adót fizetni, nem tartozik. Kir. adófelügyelő egyedül maradván, felebbezett a pénzügyi bírósághoz.

r. j.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1888, június 24.

Jelen vannak főt. Szász Domokos, püspök aa. elnök; Lészai Ferenc, főgondnok; dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, Székely János, Sárkány Ferenc, Parádi Kálmán, Domokos Antal, Szabó Ádám, Bodor Antal, titkár.

A mai ülés egész tartamát, a szokásszerűen ellátott és jóváhagyott ügyeken, meg az özv. br. Bánffy Dánielné, lécfalvi Gyárfás Anna ő nmlgának a kolozsvári kollegium javára tett 3.000 frtos nemes alapítványán kívül, melyet lapunk más rovata méltat, ama szerződési tervezetek tárgyalása töltötte be, a melyeket Parádi Kálmán, tanügyi előadónk és dr. Beöthy Zsolt, miniszteri biztos állapítottak meg a zilahi, meg a szászvárosi kol-

legium államsegély ügyében, a helyszínen és az illető előjáróságok teljes ülésében.

A tanügyi előadó előbb azokat az általános szempontokat ismerteté, a melyek a közoktatásügyi kormány megbízottját, nyert utasításai alapján, vezérelték s a melyek fontos határozmányokra nézve eltérők azoktól a pontozatoktól, a melyeket a sepsi-szent-györgyi szerződési tervezetekre nézve Elischer József, tankertületi főigazgatóval és min. biztossal előzetesen állapítottak meg s mint olvasóink tudják, Igazg. Tanácsunk már szintén letárgyalt.

Ez eltérő határozmányok a következők. A szent-györgyi tervezetben a tanárok nyugdíj-ügyének kérdése nem volt fölkarolva; a zilahi és szászvárosi tervezetbe, azonban, fölvetetett, hogy az illető kollegiumok összes, mind felekezeti, mind állami tanárainak nyugdíj-alapjáról a kollegium köteles gondoskodni, mely elv a máramaros-szigeti főiskola állam-segélye iránt kötött és már az e. konvent által is helybehagyott szerződésben is helyet foglal, oly megoldással, hogy az ottani felekezeti és állami tanárok a superintendencia nyugdíj-intézetének tagjai sorába kötelesek belépni. Szent-Györgyre nézve a tervezet az egész tanintézetéről, mind a gymnasiumról, mind az elemi iskoláról szól, e két tervezet, azonban, csak is a középiskoláról, a mi különben csak is azt jelenti, hogy az intézetek költségvetéseiben e két tanszak tételei elkülönítettek. A kormány, továbbá, az államsegélyben részesülő felekezeti középiskoláknál eddig szerzett tapasztalatai alapján, e két kollegiumra nézve kiköti, hogy az állami segélyből fedezett s a miniszter kinevezése alá tartozó tanszékek között egy-egy németnyelv-tani katedra is helyet foglaljon, a mi nehézséget szintén nem okoz. Megállapított, továbbá, hogy az állami tanárok is tagjai legyenek az előjáróságnak s adandó alkalommal és a választók akaratahoz képest, igazgatóvá is meg legyenek választhatók, e választás eredményének helybehagyási joga az egyházi főhatóságot illetvén s a kormány csak tudásulvétel végett értesítettvén az igazgató személyiségéről. Az Igazg. Tanács többsége ez új határozmányt is magáévé tette, kimondván, azonban, egyszersmind azt is, hogy ez új helyzetnek megfelelően, az egyházkerületnek saját autonóm jogkörében, törvényhozása útján, módosítania kell majd azokat a határozmányokat, a melyek jelenleg a tanárok jogait az előjáróság, az egyházmegyék és az egyházkerületi közgyűlés hatáskörében szabályozzák, utasítván is egyben a kodi-fikáló bizottságot és tanügyi előadóját e módosítások tervezetének elkészítésére, hogy a kollegiumok előjáróságainak véleménye meghallgatása után, a közelebbi közgyűlés ez ügyben határozhasson. Végül, eltérő határozmány e tervezetekben a közoktatásügyi miniszter számára biztosított ama jog, hogy az államsegélyből javadalmazott tanárokat, a mennyiben az illető helyen elhivatásuknak meg nem felelhetnének, visszahívhatta és más állami intézetnél alkalmazhatta. (E pont tárgyalásánál szintén jeleztetett, hogy a létesítendő nyugdíj-ala-

pokot illető szabályok tervezetében gondoskodás történték ama jogviszony megállapítására nézve is, a melyben az ily áthelyezett állami tanárok az ő járulékaikkal is gyarapodó alapokhoz, távozásuk után, fognának lenni.)

Ez eltérő határozmányokra vonatkozó megállapodások és a jelzett megjegyzések ily bőv ismertetése után, a két tervezet specialis pontjainak felsorolását rövidre foghatjuk.

Mindkét tervezet egybevág arra nézve, hogy az első pontban ki van jelente, hogy az államsegélyt a felekezet kérte, a törvény értelmében; hogy a kollegiumok felekezeti jellege és fenhatósága, igazgatási szabályai az eddigi állapotban maradnak meg; hogy a felekezet tanárait maga választja, az állami tanárokat pedig a ref. vallásu minősített pályázók közül, a felekezet meghallgatásával, a miniszter nevezi ki, kik fegyelmileg a felekezet hatósága alatt állanak s csak a jelzett esetben helyezhetők át a miniszter által; hogy a nyugdíj és az iskolai igazgatás szempontjából a felekezeti és állami tanárok között különbség nem tehető; hogy a segélyezett intézetekben az állami tanterv érvényes, fenntartván, azonban, az egyház országos törvény biztosította autonómiaja; hogy a tandíjak fölött az intézet szabadon rendelkezik; hogy az iskolai vagyon s a további gyarapodások, jelzálogilag biztosítandó új alapítványok az intézet tulajdonai maradnak s az állam, e szerződési viszony fölhomlása után sem formálhat a segély címén visszatérítéshez jogot és végül, hogy a felekezet által ellátott évi számadások, tudásulvétel végett, a miniszternek bemutattnak.

Különbözők a két tervezetnek csak azok a pontjai, a melyek az államsegély összegét, az intézet saját jövedelmeit és a tanszékek megosztását illetik.

E szerint a) a zilahi kollegium értékeinek évi bevételei 13,871 frtot reprezentálván s az évi kiadási szükséglet 24,871 frtot tevén, az államsegély 11,000 frt. Továbbá, az intézet fejlesztésével építkezések és egy torna-csarnok berendezése válván szükségessé, erre egyszer s mindenkorra szóló államsegélyképpen 15,000 frt. biztosítatik, melyből 8,000 frt immár kiadatván, marad kiadandó 7,000 frt. A r. tanárok száma 9, évi 1,000 frt. fizetéssel, 200 frt. szálláspénzzel, kétszeri 100—100 frt. ötödévi pótlékkal és az igazgató részére 200 frt. tiszteletdíjjal; ezeken kívül, egy vallás-tanár 600, a rajz- és szépírás állandó tanára 800, az ének- és torna-tanára 300 és 400 forinttal, két azonnal nyugalomba lépő tanár nyugdíja, az orvos, pénztáros, szolga, fűtés, épület-fenntartás, stb. javadalmi és költségei. E 9 tanár közül a felekezeté egy ó klass. philologiai, egy történelem-földrajzi, egy magyarnyelv és irodalmi, egy magyar- és latinnyelvi és egy mennyiség-természettani katedra; a miniszter kinevezi a második ó klass. philologiai, a második mennyiség-természettani, egy német-latinnyelv-tani, egy természet- és földrajzi tanárt és a rajz és szépírás tanárát. b) A szászvárosi kollegium értékei 17,920 frt. évi bevételnek felelne meg s az évi szükséglet 27,920

frtot tevén, az államsegély évi 10,000 frt;— építkezésekre pedig egyszer s mindenkorra 16,000 frt. A r. tanárok száma, az igazgatóval és a rajztanárral együtt, tiz, javadalmuk 1200 frt, 200 frt. szálláspénz, a rajztanáré 1000, vallástanaré 400, egy helyettes-tanáré 700, az ének- és torna-tanítóé 400 és 300 frt. az igazgató tiszteletdíja 200, a szolgálé és a fűtés, világítás, javítás, tisztaság költségei, mint a zilahinál. A tanárok ötödéves 100 frtnyi pótléka három részletre biztosittatik, a bevételek emelkedése esetén még két részletre, 1,700 frtig. A felekezet tanárai lesznek: két ó klass. philologiai, egy magyar irodalmi, egy történelmi és latinnyelvi, egy mennyiség-természettani és a rajz és szépirástani. Az államiak egy ó klass. philologiai, egy mennyiség-természettani, egy természet- és földrajzi és egy német- és magyarnyelvi.

E—n.

A széki egyházmegyéből.

Egyházmegyénk tavaszi rendes közgyűlését, f. év május hava 24-én tartotta meg Szamosujvártt. A jelzett napra a közgyűlés tagjai a nagy kiterjedésű egyházmegyéből elég szép számmal gyűltek egybe, a közérdektű tárgyak elintézése végett. A lelkészi karból, mintegy 25-ön jöttek el, a világiak közül megjelentek: fáradhatatlan főgondnokunk, br. Bánffy Dezső; továbbá, br. Bánffy László, ngs. Mózsza Sándor, Fehérvári Károly, Schilling Ottó, Ádám Albert, Köblös István, Geraard Sámuel, Biró János, képviselők. Hogy a világi urak aránylag ily csekély számmal jelentek meg, annak egyházmegyénk több községének előjáróságát terhelő az a hanyagság volt az oka, hogy a kellő időben elrendelt egyházmegyei képviselő-választásokat nem hajtották végre a maga idején. Egyházmegyei közgyűlésünk a hanyagokkal szemben, a mint tudósításom rendén ki fog tűnni, br. Bánffy D. főgondnok ur ő mélt. erélyes felszólalása következtében, megtette a hozzájuk méltó intézkedést. A fönnebb elmondottakon kívül, részt vettek még a gyűlés ülésében a vidéki tanítók képviselői öten.

A közgyűlésre megjelentek, élükén a főgondnok ur ő mélt. és nt. esperes aával, 10 órakor a templomba vonultak istentiszteletre. Simon Zsigmond, málomi lelkész aa. mondott egyházi beszédet, melyet figyelemmel hallgattak mindvégig. Az istentisztelet magasztosságát, e beszéddel együtt, főképpen emelte az, hogy a vidéki tanítók képviselői, Horváth Péter, széki tanító vezetése és orgona-játéka mellett, a legjobb őszhangban énekelték a dicséreteket s főleg az ima és beszéd között, valóban művésziiesen előadott „Ima“ lélekemelően bizonyítá, hogy mily megindító hatása van a zenének és éneknek az istentiszteletek alkalmával.

Istentisztelet után, a városi szintügyi bizottság által szives készséggel tanácskozási helyül átengedett nagy terembe mentek a közgyűlés tagjai, a hol Somkereki Miklós esperes aa. őket melegen üdvözölve, munkálkodásukra isten áldását kérve, a közgyűlést megnyitotta s előterjesztette egy évi esperesi működéséről alaposan összeállított jelentését. A jelentés részletesen és kimerítően ismerteti az egyházmegye jelenlegi állapotát. Általában, előhaladást konstatál, de rész-

leteiben itt is, ott is feltűnik a fájdalmas érzés, mely a sok évi hanyag vezetés folytán előállott hiányoknak gyors elne megnyesztethetése miatt szokott reá nehezűlni a tevékeny, jót akaró emberre. Az, azonban, a ki figyelemmel kísérte a közelmúltban ennek az egyházmegyének beléletét, a ki tudja, hogy minő állapotok voltak itt még legközelebről is, jólesőleg győződhetett meg e jelentés folyamán arról, hogy egyházmegyénkben új élet szele lengedez s a multak árnyai lassan-lassan elenyésznek. A jelentés főbb s mindnyájunkat érdeklő pontjai a következők. Talán egyházkerületünkben nincsen egyházmegye, melyben a papi állomásoknak oly nagy száma állott volna évek folytán üresen, mint a székiében. Ennek aztán következménye lett az, hogy egyházközségeink kezdének elzűlleni, az egyház javaival lelkiismeretlen kezelés, ügyetlenség, gyámoltalanság s nem egy helyett önhaszonlesés jellemezték a gazdálkodást. Hogy az ily állapotok megszűnjenek, főtiszt püspökünk kiváló gonddal célba vette itt is a csekély fizetéssel ellátott papi állomásoknak részint csoportosítását, részint pap-tanítói állomásokká átalakítását. E terv szerint alakultak át pap-tanítói állomásokká az alsó-ilosvai és sz.-margitai egyházközségek lelkészi állomásai; e szerint léptek társegyházi viszonyba M.-Légen és Keszi; így jöttek létre a szamos-ujvári, noszolyi és záhi körlelkésziségek. Mindenik állomás már be is van töltve megfelelő erővel, a kik áldásos működésüket immár megkezdették.

Az országos közalap intézménye még mindig nem vert elég erős gyökeret. A hátrálék közel 700 frt. ez összeg, tekintve, hogy mily csekély az egyes egyházközségek által fizetendő illeték, igen nagyinak mondható. Szomoruan kelle, ezzel kapcsolatban, hallanunk a jelentésből, hogy, tisztelet a kivételeknek, a legtöbb helyen a gondnokok nem hordják szívükön az egyházak anyagi emelkedését, sőt néhol, mint az országos közalap ügyében is, nem-fizetésre ösztönzik a hiveket Elfogadják a kurátori hivatalt, mert a címmel tekintély jár; de a törvényszabta kötelességek teljesítését elhanyagolják.

Hogy egyházmegyénk a haladás útján van, világosan mutatják az építkezések is. Építkezések történtek: Cegében, hol a templom-fedetett be; a papi-ház iskola-tanítói házzá alakított át 842 frt. költséggel. Kuduban új templom épült s a mult őszszel ünnepélyesen föl is szenteltetett; Visában a templom renováltatott, a tornyot bádoggal díszesen befűdték; Décsében, gr. Bethlen András kegyessége folytán, iskola épült; Veresegyházán a papilak befűdetett, a rektori telken csűrt, istálót építettek; Noszolyban papilak épült; Szamosujvárt a Karátsoniféle telken kőfal emeltetett; ezeken kívül, még tervben van a mélt. állandó Igazg. Tanács által kezdeményezett több építkezés.

Ez évben vette kezdetét az új vizsgálati rendszer. A mint a jelentésből kitűnt, esperesünk vizsgálata alkalmával, általában azt tapasztalta, hogy egyházközségeink többnyire szegénységgel küzdenek, a mely nyomasztólag hat s gátolja az egyházközségeket a legszükségesebb intézkedések megtételében. Vannak, azonban, módosabb egyházközségeink is, a melyek aztán lépésről-lépésre haladnak előre a korrall.

A lelkesi gondozás, iskola-ügy általában kifogás nélküli s néhány helyen éppen dicséretes; de vannak oly helyek is, a melyekben ez ügyek sem részesülnek kellő figyelemben.

Egyházmegyénk tisztviselői közül ez évben meghaltak: br. Incédi Zsigmond, algondnok; Boros József, egyházkerületi képviselő és Báthori Dániel, volt esperes. Egyházunk munkás, derék tagjait vesztette el bennük. Legyen emlékezetük áldott!

Rövidbe foglalva, ez, a személyi változásokat kivéve, melyekről majd „Névkönyv“-ünkben lesz kimutatás, az esperesi jelentés tartalma. Leplezetlenül, őszintén van abban feltárva a baj, de a bajt ismerni kell, hogy gyógyítani lehessen. Esperesünk ismeri azokat, lehetőleg gyógyítja is lépten-nyomon.

Közgyűlésünk a jelentést örvendetes tudomásul vette; a mennyiben általában a multhoz viszonyítva a dolgok folyamát, előhaladást jelez s esperesünknek buzgó működéséért elismerését fejezte ki.

Hogy minő irányban kell haladnia egyházmegyénknek, de még a többi egyházmegyéknek is, hogy biztosan haladasson előre: azt, az esperesi jelentés felolvasása után, a közgyűlési tagok igazolása rendén, br. Bánffy Dezső, főgondnokunk által a közgyűlési képviselők megválasztását elhanyagoló mulasztásának megtorlása tekintetében elmondott nagy szabású beszéde jelezte. A beszéd éles, de találó kifejezésekkel reá mutatott azon sajnós körülményre, mely szerint számos egyházközség keblü elöljárósága az egyházmegyei képviselők megválasztását s az egyházkerületi képviselőkre szavazatuk beadását, bár erre törvényes úton fel voltak szólítva, elmulasztotta. Kimutatta, hogy az ily eljárás által jogaikban csorbították meg a hívek; hogy ez okon megtörténhetett az, hogy 3 szavazattal 2 ellenében választott meg egy pár körben a kerületi képviselő. Reá mutatott arra, hogy ily törvényt sértő hanyagság mellett, virágzásra juttatni az egyházközségeket, lehetetlenség, s hogy hiában törnek előre az első, ha az utánuk állók mindent elrontanak. Azt akarja, hogy rend és törvénytisztelet legyen, mert ezek nélkül adminisztrálni, eredményt feltüntetni, nem lehet. Ugyanezért, indítványozza, hogy a közgyűlés a mulasztók ellen tegye meg a legszigorubb megtorlásra a lépést, hogy jövőre ily dolgok ne ismétlődhessenek. Az indítványt egyhangulag tette magáévá a közgyűlés. Jól esett hallanunk ő mélt. kemény szavait, mert kezdeskednek azok nekünk arról, hogy egyházmegyénk a rend és törvénytisztelet útján fog haladni fölvi-

rágzása felé. Az egyházmegyei képviselők igazolása és a bizottságok kinevezése után, Péter Antal, főjegyző afa. olvasta föl az egyházmegyei tanács működéséről szóló gondosan egybeállított jelentését, jelezve azon nagy fontosságú ügyeket, melyek a négy tanácsi ülésben ellátást nyertek. Ilyenek voltak az országos közalapról, valamint a Baldácsi-alapról segélyért folyamodók kérvényeinek tárgyalása, felajánlása; az egyházközségi költség-előirányzatok és számadások felülvizsgálása, stb. A közgyűlés meggyőződhetett a jelentésből arról, hogy a nagy számú ügyek pontos és buzgó elintézése által az egyházmegyei tanács valóban hasznos és sikeres munkát végezett; ezért, a jelentést minden pontjában elfogadva, a tanácsnak munkásságáért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott. E jelentéssel kapcsolatosan kihirdettetett az egyházkerületi képviselő választások eredménye. Megválasztottak a bethleni körben: gr. Bethlen Pál; a várallyai körben: Schilling Ottó; a buzai körben: Ujvári C. József; a széki körben: Pergő Márton; a tanítók részéről: Gyárfás Albert.

Tárgysorozat rendjén, a főgondnok ur ő méltóságának a nt. esperes aához intézett azon interpellációja után, hogy minő intézkedést kíván tenni arra nézve, hogy jövőre mindenik lelkes palástosan s minden tekintetben állásának megfelelő ruházatban jelenjék meg templomban és gyűlésen s az erre adott megnyugtató felelet után, az ürességben levő algondnoki állomásra történt meg a kijelölés. A kijelölésben a közgyűlést a főgondnok ur ő mélt. által kifejtett azon elv vezette, hogy az egyházmegye mezősegi részében lakó. ezen kívül koránál fogva is munkabíró és tevékeny oly egyházmegyei algondnok választassék, ki az egyházi életben tevékeny részt vegyen, munkájával serkentsen, buzdítson. Kijelölte, tehát, Gál Gyula, Kendeffy Gyula és Komis Lajos urakat. Az algondnok-jelölés után, az egyházmegyei tanács által számvevői teendőkkkel megbízott Ujvári C. József aát, ki e tisztét egész odaadással, szakképzettséggel teljesítette, a közgyűlés egyhangulag számvevőül választotta.

E közben az idő előre haladván, a közgyűlés tagjai a báró főgondnok ur ő méltósága által megrendelt közebére mentek, a melybe hivatalos volt Sz.-Ujvár érdemes polgármestere és a szinügyi bizottság buzgó elnöke is. A közebéd az ily ebédeknel megszokott módon, pohárköszöntések között, folyt le.

(Vége következik.)

T Á R C A.

Egyháztörténeti adalékok.

I.

Tiszabecsi Nagy Gáspár, 1673—1679. erdélyi püspök, levele Teleki Mihályhoz 1669.

Istennek kegyelme s békessége bővelkedjék Uram kldnek egész házában, teljes indulattal kívánom.

Mennyi gonoszbán, Nemzetes uram, rendünk involválássék, inclusa suplicationk sérelmesen jelenti; terhünk köny-

nyebbülésére dolgunkat kldnek is uram keresztyéni keze emeltesse, alázatosan supplicálunk. Közbeszéd: publica privatis anteponenda bonis, melyben forgolodom is uram, csakhogy azt is, a mint szoktanak, nem felejtetem, hogy „fazakam mellé valamit ne szítsak.“ János királytól, ki boldog emlékezetiben a földön s lelkében mennyben éljen örökké, egy György pap ki harcos időben szablyájával, bibliájával kész volt szolgálni, jutalmában vötte successorival boldog emlékezetre az széki féldézmát, mely donatio után vöttek minden nemesek Szé-

ken nobilitatioját fundusoknak, salvo tamen concionatoris jure, kit sem időmben, sem az előtt senki nem háborgatott, hanem ez esztendőben ketten háborgattak. Igaz jussokban a széki tanítók hogy ne háborgattassanak a modo et deinceps az ur ő klme előtt, melyet ő klme is úgy itelem, hogy ne háboritassunk, munkálodjék uram kegyelmed mellettünk, kiért az nagy Isten ügyében s boldog előmenetelében legyen protector kmeteknek uram. Kelmedhez uram egy literatus inast igazítottam, ki az ur fiának is tanuságában azonkívül is szolgálhat kmeteknek uram, ha kedve leszen uram kmeteknek hozzá. Isten lakjék uram klmeduek egész házanépével. Raptim Székini 1669. 21. octobris.

Klmednek mint uramnak alázatos szolgálja maradok
Tiszabecsi Nagy Gáspár. mpr.

P. S. Az supplicatit az urnak Bánffi Dénezs uramnak kell uram adni.

Válaszát uram az klmed kezéből várom

Kivül cim: Tekintetes és Méltóságos Urnak, Nemzetes Teleki Mihály uramnak, Máramarosnak Gubernatorának, Kővárnak Főkapitányának, etc. énnekem bizodalmas uramnak s Fautoromnak adassék.

Eredetije a gr. Teleki-nemzetség közös levéltárában M. Vásárhelyt, 741. sz. a.

II.

Sellyei Balog István levele Teleki Mihályhoz 1663. Szept. 8.

Sellyei B. István, a II. Rákóczi György udvarában, Gyula-Fehérvártt, Huszton, Sellyén, (Nyitramegyében a Vág folyó mellett.) Pápán lelkészi, majd főjegyzői s végre püspöki hivatalt folytatott, tatár-rabságot szenvedett s rendíthetlen vallásos meggyőződéséért és hitéért a gályarabság kínzásait is kiállott tudós pap és orvos. a „Temető-kert“ és „Utítárs“ írója sokkal ismeretesebb főként az egyháztörténelemben, sem hogy életrajzi adatainak terjedelmes felsorolásával itt helyet foglalnánk s időt töltenénk. Itt, mint orvosnak, egy egyszerű levelét hozzuk napfényre, mely eddig a levéltár halmazában eltemetve hevert s 225 évig emberi kéz nem háborgatta.

Az ur Jézus kegyelmét kívánom kegyelmednek.

Levelében kegyelmed mit kívánjon értem, én ha miben tudhatnék szolgálni kegyelmednek, jó szívvél cselekedném, noha klmed igen elfeledkezett immár felölem, mert a mint a a régiak mondották: honores mutant mores. De midezeokról másszor.

A mi pedig a kívánt dolgot illeti, kívánom, hogy az ur Isten legyen asszonyomnak ő kegyelmének bölcs orvossa és örvendeztesse meg kegyelmeteket boldog véggel. Kegyelmeteknek csak otthon való orvosságokat írok, de igen jók. A polypodiumot ismerheti kld, melyet Szent János gyökerének is hinak, a kősziklákon terem, igen édes, olyant szedessen kegyelmed, törjék meg igen aprón és mikoron a szülésnek idejét eljőni ismeri ember, kössék mind a két lába fejére és talpára, könnyebbíti a szülést,

Azon kívül az bazsa rózsának az magvában vegyen ember huszonötöt, avagy csak tizet is, ha többnek szerét nem tehetné ember, törjék meg azokat igen apróra és azután elegyítsék faolajban, melylyel kenjék meg az szülendő asszonnak

az ágyékát, a mint a szülő csont vagy on és a testét belől Isteni kegyelméből facilizálja az portust. Isten öntsön használható erőket mindezekben és kegyelmeteket tartsa meg a maga dicsőségére. Amen.

Költ Huszton, 8 Septembris, 1663.

Klk jó szívvél szolgál

Selyei B. István ms.

Kivül cim: Tekintetes és vitéző Teleki Mihály uramnak ő klnek, nekem régi jóakaró uramnak adassék böcsülettel Kővárrott.

Eredetije a gróf Teleki-nemzetség közös levéltárában Maros-Vásárhelytt. 669. sz.

III.

A mennyei ur áldott kegyelme szálljon T. uram kegyelmedre s a kegyelmed egész házára.

Tiszt. uram a Kővárvidéken lévő Nagy-Körtvélyesiek levelekkel küldötték két embereket kegyelmedhez; de a Tattár-hir miatt visszatértenek Kolozsvárra, jelenték, hogy annak az ecclesia Falujának holmi nemes emberek el akarják venni az határát, mely nélkül nem lehet ott falu. Az előbbi törvénynyel nem elégedtek meg, hanem ujabban háborgatják. Inklusában talám a törvény processusát is hozták, abból kegyelmed megértheti a dolgot. Én vice-kapitán uram Polyik János uram forgolodása által im beküldöttem kegyelmedhez. Itt Kolozsvárott megvárnák szegény jobbágyok a választ, hogy tudának mihez bizni. Kegyelmed communicálván T. N. Teleki Mihály urammal, extraháljon egy erős comissiot, melylyel tiltsa el az impeditorokat. Azonban, mivel kegyelmed maga, törvényekre ki nem jöhet, avagy küldje képebeli emberét, a ki curalhassa szegényeket; avagy légyen a mi kegyelmes urunk előtt az eligazítása; mert félnek nyavalyások, hogy elitik tőlök az határt. Ezek után az ur oltalmában légyen a kegyelmetek élete s megmaradása. Íram sietve. Kolozsvár, 1683. 13 Máji. Kegyelmednek alázatosan szolgál

Kézdi Vásárhelyi M. István.

kolozsvári egyik méltatlan orth. minister, mpr

Külcim: Reverendo clarissimo ac domino domino Michaeli Tophaeo, ecclesiarum orthodoxarum ubique in Transylvania dispersarum Superintendenti dignissimo, Aulico Celsissimi Principis Concionatori etc. Domino mihi semper honorando.

Eredetije a gróf Teleki-család levéltárában. Missilisek, 716.

Tisztelet adassék!

Márványnál, ércnél maradandóbb emléket állit magának az, ki a humanus intézményeknek áldozatot hoz; mert, az élő embereket nemes lelkével arra buzdítja, hogy hódoljanak az örök-szépnek, magasztosnak, igaznak; annak, a mi örökké való. Romolhatatlan, meg nem semmisíthető betűkkel írja fel nevét, nem kötáblára, hanem az egymás után következő nemzedékek élő szívére, hol fenmarad addig, mig lesz egy ember, kinek lelkében vallásos érzelmek lakoznak. Legyen e lapban is megörökítve neve annak, ki naponkint fárad, küzd, hogy az evangyeliumi igazságoknak templomok, az ismeretek terjedésének iskolák emeltessenek. És legyenek megörökítve

amaz egyszerűségükben nemes szavak is, melyeknek kíséretében áldozatát meghozta a nemes keblű férfiú. Levele így szól: „Méltóságos Igazgató Tanács!

Néhai édes atyám, lécfalvi Szacs v a y Z s i g m o n d emlékére, az ördög-kereszturi ev. ref. egyház részére, melynek fentartása iránt áldott életében oly buzgón fáradozott, 4,000 frt. alapítványt teszek, oly módon, hogy kamatjának felét az ö.-kereszturi ref. lelkész élvezze, a másik fele pedig az egyház kiadásai fedezésére, épületei fentartására fordíttassék. Mindaddig, míg a fennirt tőkét befizetném, évenként 200 frttal fogom azt az előirt célra kamatoztatni. Kérem a mélt. Igazgató Tanácsot, ezen alapítványomat tudomásul venni. Ö.-Keresztur, június 8, 1888. Tisztelettel maradván, Szacs v a y S á n d o r.“

Hirdessék ez egyszerű szavak mindenfelé, hogy nem fogyatkozott meg közöttünk az élő hitből származó jótettek száma. Láttassék meg mindenfelé, hogy a Krisztus evangéliumán felépült ref. anyaszentegyházunk, melyet a hívek buzgó áldozatkészsége tart fenn, anyagilag folyton gyarapszik, erősödik javára, boldogítására magyar hazánknak s dicsőségére isten országának.

J-e L s.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Itt a félesztendő vége. Szívesen felkérjük olvasóinkat, hogy előfizetésüket megújítsák. Az a rész, kik pontosak, lelkiismeretesek, buzgók tudjuk, hogy megteszik. A másik részt, vagy kétszázán, kik ez esztendőben is hordatják lapunkat, de egy fillért sem fizettek, kénytelenek leszünk, előbb az egyházmegyei, azután a főhatóság által figyelmeztetni, kötelességeik teljesítésére. Azt nem kívánhatja tőlünk senki, hogy munkánkon kívül, anyagi áldozatot is hozunk. Valóban, szegyenletes állapot, hogy ily dolgokkal kell a nyilvánosság elé lépni. Megtettük, de utoljára. Szívesen kérjük az illetőket, ne bénítsák meg munka-kedvünket oly tény által, mely azokra bélyeg, a kik elkövetik.

= A nagy hét! Valóban az. E héten folytak és részben bevégeztettek főtanodánkban és népiskoláinkban az ez évi zárvizsgálatok. Mennyi vágy, remény, ohajtás ment teljesebbé, vagy hiusult meg! Mennyi szülői aggodalom, munka, szorongatottság vált édes örömmé, mennyi remény valósággá! Az elhintett magvak közül hány hullott az útfélre, hány a tövisek közé, hány fog hozni gazdag aratást? Ki tudná azt megmondani? De azt tudjuk, érezzük mindnyájan, hogy iskoláinkban van letéve erőnk, jövődönk, lételünknek feltétele és dicsősége. Egyházkerületünk tanügyi statisztikája majd előnkbe tárja a részleteket; reméljük, nem fogunk csalódní várákozásunkban. Ez úttal örömmel jelenthetjük, hogy kolozsvári intézeteink minden tekintetben a kor színvonalán állanak és ez szolgáljon csekély elismerésül a tanári és tanítói kar részére, mely hivatásának megfelelni. büszkeségének és tisztességének tartja.

= Nem vagyunk körlelhetetlen felekezeti állásponton és mégis jól esik olvasnunk, hogy a debreceni főis-

kola, évet záró ünnepélyességé, nyilvános istentisztelettel, a templomban tartja meg. Így tartotta meg ez évben is, folyó hó 16-án, a mikor a tanuló ifjuság és a tanári kar az egyházi tanács egészében jelen volt a fölemelő szertartáson. Gúnyolodhatnak velünk a felvilágosult szép lelkek (?) Tiszán innen, Dunán túl; meghajlunk a tudomány vívmányai előtt, de hitünkéből, mely lelkünkre nézve lélek, élet és megtartás, nem alkuszunk el egy jottányit. Istentől kérni segédelmet, istennek adni hálát, tehetjük ugyan bárhol, de a templomban borulni le isten előtt egy iskolai év kezdetén és végén és magasztos törekvéseinket megszentelni az örökkévaló nevével: előttünk szent, főséges, magasztos. A házi ünnepélyek is szépek; de csodálkozunk, hogy az egyházkerületek el nem rendelik, hogy az ily alkalmak által az általános protestáns szellem fölelevenítésére okvetetlenül hatni kell a nyilvánosság által. Reméljük, hogy nálunk meglesz. Legyen is.

= Szász Domokos, erdélyi ev. ref. püspök „A vallásos eszmék története” című tankönyve, új címlappal ellátva jelent meg és küldetett be hozzánk Stein János kiadásában, újabban átnézett formában. Ára 1 frt. 70 kr. helyett, most 1 frt. 20 kr. A hosszas gyakorlat eléggé bebizonyította e könyv derék-voltát, egyszerűen felhívjuk rá a tanárok és tanítók figyelmét.

Szerkesztői nyilóposta.

= „Prédikátori Tár” okvetetlenül lesz ez évben is. A pályamunkák megbírálása végéhez közeledik és egy pár hét alatt megnyugtadjuk a méltán várákozó kedélyeket. Nem Fabius Cunctator volt itt a baj, hanem az elfoglaltság, a munka. Csak egy picike türelemért esedezünk.

= M. K. urnak. Elméleti dolgokat is szívesen közlünk, ha csak egy mákszennyi önállóság és eredeti tanulmány van bennök. Ám, minek csépeljük a németek üres szálmáját.

Hivatalos rész.

894 - 1888.

PÁLYAZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az erdővidéki egyházmegyébe kebelezett m.-hermányi III-ik osztályu, nyugalomba lépés által üresedésben levő, papi állomásra pályázat hirdettetik.

Évi javadalma: egyházmegyei közgyűlés becslése és a jelenlegi fizetés fölvétele szerint, lakáson, gazdasági épületeken kívül, 586 frt. 77 kr. melynek fele részét nyugalmazott pap élvezi élete végéig.

Pályázati határnap f. évi júl. 25. Folyamodványok nt. Zajzon Mihály, esperes aához küldendők, Bardócra, u. p. Olasztelek.

Kolozsvártt, 1888, jun. 22.

Szász Domokos,
erdélyi ref püspök.

492 - 1888.

MEGHÍVÓ.

A kézdii egyházmegye m. t. tagjait július 4-én, Kézdi-Vásárhelytt, a tanácsház dísztermében tartandó, rendes közgyűlésre ezennel tisztelettel meghívom

A közgyűlést istentisztelet előzi meg, melyen tiszt. Kiss József, dálnoki lelkész aa. végezi a papi szolgálatot.

Tárgyai: 1. Esperesi jelentés, a megtartott egyházmegyei vizsgálatról. 2. A magy. ref. országos közalapból segélyezésért beadott kérések tárgyalása. 3. Egy házass. törvényszéki birói állás betöltése. 4. Indítványok. Lécfalván, 1888. június 20-án. Zoltáni Elek, kézdii ref. esperes.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.